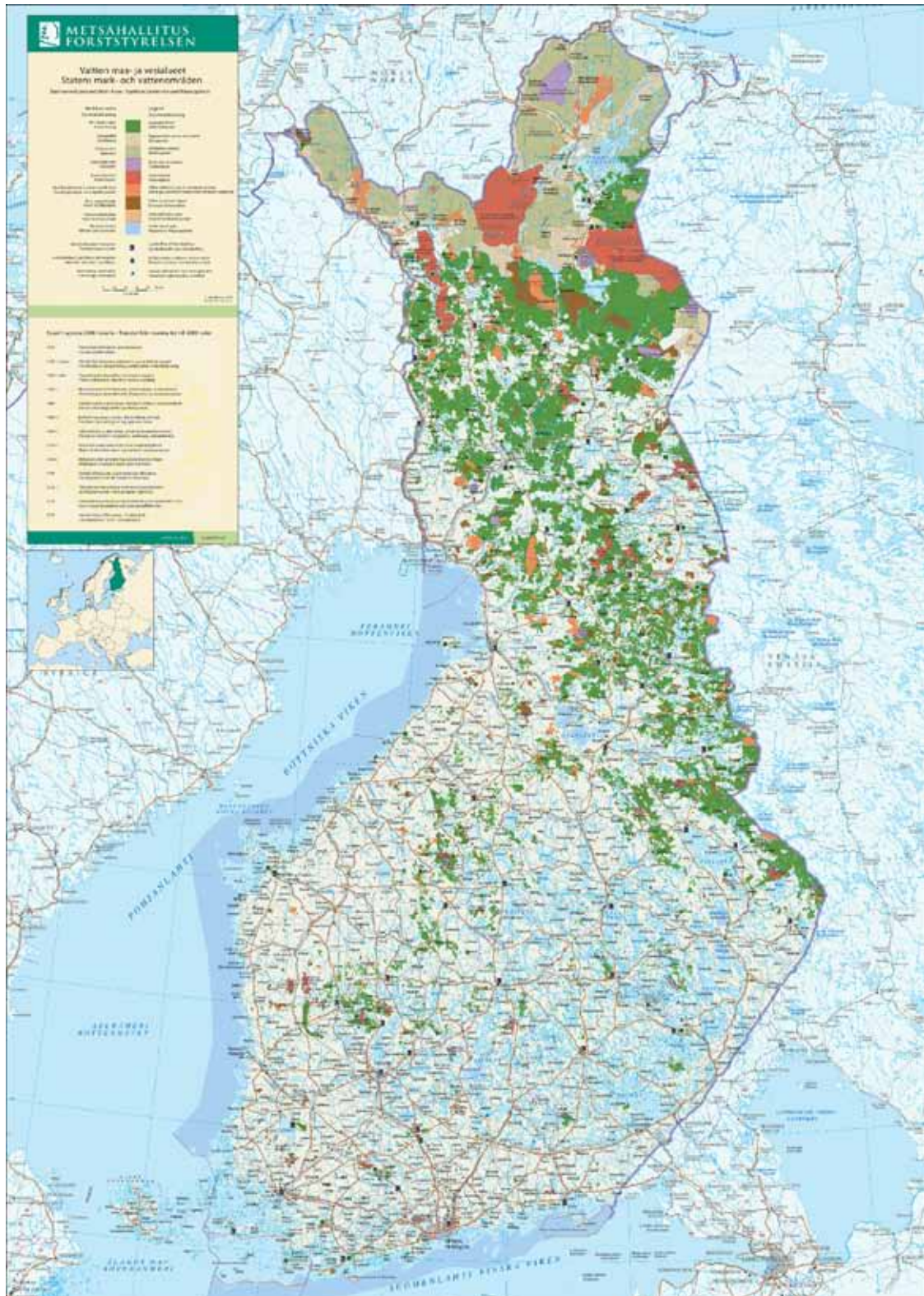

Valtioneuvoston suojelupäätöksissä ja niiden yhteydessä kirjattujen valtion velvoitteiden täyttäminen

Selvityshanke

MMT Saara Lilja-Rothsten, Helsingin yliopiston metsätieteiden laitos

Helsinki 2011

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

VALTIONEUVOSTON SUOJELUPÄÄTÖKSISSÄ JA NIIDEN YHTEYDESSÄ KIRJATTUJEN
VALTION VELVOITTEIDEN TÄYTTÄMINEN • SELVITYSHANKE

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

Taitto: Ainoliisa Miettinen

Helsinki 2011

ESIPUHE

Työtä aloittaessani en arvannut kuinka merkittävien kysymysten äärelle pääsisinkään. Aineiston laajuus on tehnyt nöyräksi ja olen joutunut sietämään tiettyä epätäydellisyyttä. Kolmen kuukauden intensiivisellä rutistuksella syntyi tämä raportti, joka kyllä kokoaa valtion velvoitteiden toteutumisen varsin laajasti yhteen. Tosin materiaalissa olisi ollut aineksia paljon laajempaankin katsaukseen, mutta tällä aikataululla ei ollut mahdollisuutta perehtyä aiheeseen syvemmin.

Työn edetessä olen kokenut suurta kunnioitusta menneitä ja nykyisiäkin viranomaisia kohtaan siitä sitkeydestä, jolla he ovat rakentaneet Suomen luonnonsuojelualueverkostoa. Tällä raportilla on tärkeä merkitys paitsi valtion velvoitteiden todentamisessa niin myös tulevien sukupolvien ohjeistamisessa suojelupäätösten toimeenpanossa ja valtion velvoitteiden huomioimisessa entistäkin paremmin. Suuret ikäluokat ovat siirtymässä eläkkeelle ja siksi tähän työhön on kerätty myös hiljaista tietoa viranomaiskoneiston toiminnasta.

Aineistoon perehtyessäni koin henkilökohtaisen yllätyksen, kun löysin Viljovaarini nimen vuoden 1952 kansallispuistokomiteamietinnöstä uusien luonnon- ja kansallispuistojen perustamisesta valtionmaille. Vaarini, maatalousministeriön asutusiasianosaston jaostopäällikkö, metsänhoitaja Viljo Lilja, oli mukana laatimassa komiteamietintöä yhdessä Metsähallituksen arvioimisosaston päällikkö metsäneuvos V. Lihtosen, valtion luonnonsuojeluvalvoja fil.tohtori Reino Kalliolan ja muiden työryhmäläisten kanssa. On oleellista ja hätkähdyttävää havaita, että he ottivat esille aivan samat näkökohdat kuin mitkä ovat ajankohtaisia edelleenkin. He painottivat Nordenskiöldin vuonna 1880 esittämiä näkemyksiä luonnon- ja kansallispuistojen tiedellisestä, sivistyksellisestä, eettisestä ja sosiaalista merkitystä. Tuolloin 1950-luvulla alkoi Suomen metsien tehokkaampi metsänhoitoon perustuva taloudellinen käyttö, jonka edellä mainittu työryhmä tuo esille ja siinä yhteydessä korostaa suojelualueiden merkitystä tulevaisuuden haasteiden ymmärtämisen tukena. He mainitsevat, että suojelualueita tarvitaan myös tutkimusalueiksi: *”Nykyinen metsänhoitotiede pyrkii sitomaan menetelmänsä yhä suuremmassa määrin metsien luonnontilaiseen kehitykseen”*. Suomen metsien käsittelyssä on edelleen sama tavoite, toivottavasti se viimein toteutuu, jotta suojelualueet ja käsitellyt metsät muodostavat hyvän kokonaisuuden uhanalaistumiskehityksen pysäyttämiseksi. Tiettyjä suojelualueiden osia ennallistetaan ja siinä on sama luonnontilaisuuden tavoite. Tuolloin 1950-luvulla ei ymmärretty ilmastonmuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden häviämisen uhkaa kuten nyt. Suojelualueiden tärkeys oivallettiin, mutta nykyään niiden rooli on korostunut entisestään, erityisesti osana ekosysteemipalveluiden säilyttämistä, monimuotoisuuden turvaamista, osana luontomatkailua ja merkittäviäkin suojelualueiden aluetaloudellisia vaikutuksia.

Suojelualueiden perustamisessa ja suojelupäätösten velvoitteiden kirjaamisessa korostuvat alueiden paikalliset olot ja paikallisten ihmisten tarpeet. Jo 1950-luvun valmistelussa ihmisten kuuleminen ymmärrettiin ja alueiden paikallista väestöä kuultiin. Tämä on asia, joka ei tule koskaan muuttumaan, vain osallistamalla ja tiedottamalla saadaan ihmiset ymmärtämään suojelun merkitys osana alueen muuta kehitystä. Usein suojelualueiden perustamisessa on ollut kyse valtion tarpeesta turvata tiettyä luontotyyppiä tai luonnonmuodostumaa. Nykyisessä ja tulevaisuudenkin suojelussa korostuvat entistä enemmän alueellinen kokonaisuus, suojelualueiden ja talousmetsien välinen kytkeytyneisyys ja siinä yhteydessä tavoite uhanalaistumiskehityksen pysäyttämiseksi. Yksityisten maanomistajien vapaaehtoisuus suojelualueiden perustamiseksi on jo tätä päivää ja siinä erityisesti tiedottamisella ja viranomaisten ja paikallisten ihmisten vuoropuhelulla on keskeinen sija.

Haluan lausua suuret kiitokset kaikille haastatelluille sekä aineistoa toimittaneille ja erityiskiitokset Pekka Salmiselle ja Hannu Karjalaiselle heidän tarjoamista huomioistaan työn eri vaiheissa.

Helsingissä helmikuun 10. päivänä 2011

Saara Lilja-Rothsten

SISÄLLYS

Esipuhe	3
1 Yhteenveto	7
2 Johdanto	8
3 Aineisto ja työn toteuttaminen	10
4 Suojelupäätökset ja niihin liittyvät hallituksen esitykset, eduskunnan lausumat sekä lait ja asetukset	13
4.1 Luonnonsuojelualueiden perustamisen alkuvaiheet vuodesta 1938 alkaen	13
4.2 Kansallispuistojen perustaminen 1980-luvulta alkaen	14
4.3 Muut valtakunnalliset suojeluohjelmat ja suojelupäätökset	36
4.4 Yksittäisten luonnonsuojelualueiden ja muiden erityisalueiden perustaminen	46
4.5 NATURA 2000 -verkostoa koskevat päätökset	53
5 Lajisuojelun päätökset, joihin liittyy velvoitteita	56
6 Luonnonsuojelualueiden hankintaan, hoitoon ja hallintaan liittyvät velvoitteet	58
6.1 Luonnonsuojelualueiden perustaminen ja menettelytavat	58
6.2 Korvaukset metsäverotulojen menetyksistä	62
7 Päätelmät suojelupäätöksiin ja niiden yhteydessä kirjatuista valtion velvoitteista ja niiden täyttymisestä	65
Lähdeluettelo	71
Liite 1: Säädöksiä, joissa ei ole velvoitteita	73
Liite 2: Aini Maggan raportti UK-puiston kompensatioiden toteutumisesta	76
Liite 3 Vanhojen metsien suojeluohjelman kompensatioryhmän toteuma 2003	80
Liite 4: Kertomukset hallituksen toimenpiteistä luonnonsuojelupäätösten osalta 1983–2009	84

1 Yhteenveto

Suojelupäätöksiin sisältyvät ja niiden yhteydessä kirjatut valtion velvoitteet asettavat valtiolle tavoitteita siitä, kuinka viranomaisten tulee ottaa päätösten toimeenpanossa huomioon paikalliset olot; paikallisen väestön oikeudet sekä alueen elinkeinojen ja työpaikkojen säilyttäminen suojelusta huolimatta. Suojelupäätöksillä on Suomeen perustettu yhteensä 35 kansallispuistoa (pian 37: Sipoonkorpi 1.5.2011 ja Selkämeri 1.7.2011) ja 19 luonnonpuistoa sekä satoja muita luonnonsuojelualueita ja vastaavia. Lisäksi on laadittu suojeluohjelmia, joiden tavoitteena on turvata erilaisia elinympäristöjä ja luonnon monimuotoisuutta.

Valtion velvoitteet elinkeinojen tukemiseksi ja työpaikkojen säilyttämiseksi koskevat metsätaloutta ja muuta luonnonvarojen hyödyntämistä sekä luonnon tuottoa koskevia elinkeinoja, kuten poronhoitoa, metsästystä ja kalastusta. Useiden päätösten yhteydessä on kirjattu yksityiskohtaisia metsätyöpaikkojen menetyksiä ja niiden korvaamiseksi valtiolle on asetettu velvoitteita esimerkiksi edellyttämällä Metsähallitusta kehittämään metsätalouskäytössä olevien alueiden suunnittelua ja monipuolista käyttöä. Menetettyjä metsätyöpaikkoja on voitu katsoa korvattavan myös luontomatkailun työpaikoilla. Matkailun edistämiseksi onkin edellytetty toimia erilaisten matkailu- ja retkeilypalvelurakenteiden tekemiseksi sekä henkilöstön palkkaamiseksi.

Tässä työssä haastateltiin keskeisiä tahoja, kunnista, elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskuksista, metsähallituksesta ja ministeriöistä valtion velvoitteiden toteutumisen selvittämiseksi. Yhteensä haastateltiin 31 henkilöä ja haastatteluja täydennettiin lisämateriaalilla. Velvoitteiden toteutumista selvitettiin myös eduskunnan lausumista ja hallituksen vastauksista ympäristöministeriön perustamisvuodesta 1983 lähtien, valtioneuvoston periaatepäätöksistä luonnonsuojelualueiden perustamiseksi sekä niistä säädettyistä laeista ja asetuksista.

Suojelupäätöksiin liittyvät valtion velvoitteet ovat pääpiirteissään toteutettu. Eriytisesti metsätyöpaikkojen kompensoimisen todentaminen on hankalaa, koska metsäala on kokenut rakennemuutoksen ja esimerkiksi koneellistunut vuosikymmenien kuluessa. Matkailu on pääsääntöisesti korvannut menetetyt työpaikat, mutta osin matkailun painopistealueiden ulkopuolella olevat alueet, kuten Savukosken kunta, eivät ole täysin saaneet menetyksiään vastaavia työpaikkoja. Lisäksi esimerkiksi matkailun kehittämiseksi suunniteltua Martti-Tulppio tietä ei ole kunnostettu.

Valtion menettelytapojen, yleisen lainsäädännön, ja eri rahoitusinstrumenttien kehittyminen ovat parantaneet suojelupäätösten velvoitteiden toteuttamista yhä paremmin vuosikymmenien kuluessa. Luonnonsuojelun toteutumisen hitaus ja eri hallinnontasojen erilaiset näkökulmat velvoitteiden todentamisesta tulivat esille haastatteluissa. Eri toimijoiden välisen viestinnän kehittäminen edistäisi yhteisen näkemyksen syntymistä. Luonnonsuojelun vähittäisestä toteutumisesta huolimatta valtio on toiminut velvoitteiden toteuttamiseksi.

Suojelualueiden arvo ja merkitys alueiden aluetalouden kannalta on osoittautunut huomattavaksi. Metsähallituksen ja Metlan uuden raportin mukaan kaikkien Suomen kansallispuistojen kokonaistulo- ja työllisyysvaikutukset vuonna 2010 olivat yhteensä 108,9 milj. euroa vuodessa ja 1 403 henkilötyövuotta. Suojelualueiden perustaminen on vaikuttanut Suomen matkailuimagoon positiivisesti ja luontomatkailun merkitys tulee monien arvioiden mukaan jatkossa edelleen kasvamaan. Luonnonsuojelualueiden merkitys korostuu myös valtioneuvoston luonnonvaraselonteon toimeenpanossa, ilmaston muutokseen varautumisessa sekä uhanalaistumiskehityksen pysäyttämisen ja ekosysteemipalvelujen turvaamisen johdosta.

2 Johdanto

Suomen luonnonsuojelualueverkostoa on rakennettu pitkäjänteisesti vuosikymmenien kuluessa. Ympäristöhallinnon työkaluina verkoston rakentamisessa on käytetty lakeja ja asetuksia, mutta myös valtioneuvoston periaatepäätöksiä, joihin on kirjattu taustaa ja perustelut erilaisten alueiden perustamiseksi luonnonsuojelualueiksi. (ks. LSL:n perustelut) Päätösten perustelumuiotioissa esitellään luonnontieteelliset näkökohdat suojelualueiden perustamiseksi sekä myös esimerkiksi periaatepäätöksen aluepoliittiset vaikutukset alueen työllisyyteen ja elinkeinorakenteeseen.

Periaatepäätösmenttely otettiin käyttöön maa- ja metsätalousministeriössä vuonna 1978 kansallispuistokomitean ehdotusten toimeenpanon aloittamiseksi. Komitean ehdotukset kohtasivat aikanaan laajaa vastarintaa ja jatkotoimille haluttiin saada "poliittista perustaa" valtioneuvoston käsittelyssä. Tarkoitus oli, että valtion alueita hallinnoiva Metsähallitus ja muut viranomaiset sitoutettaisiin toteuttamaan periaatepäätöstä, mutta yksityisille ei päätöksestä aiheutuisi välittömiä rajoituksia (ks. LSL:n perustelut). Päätös koski pääosin valtionmaita. Periaatepäätöskien valmistelussa vuosina 1978–1982 ei katsottu tarpeelliseksi kuulla maanomistajia, mutta Maataloustuottajain keskusliitto MTK osallistui päätösten valmisteluun.

Hallintomenettelylain (598/1982) tultua voimaan suojeluohjelmien, esimerkiksi Harjijensuojeluohjelman valmistelussa vuosina 1982–1984 kuultiin jo maanomistajia. Periaatepäätöstä ei pidetty kuitenkaan valituskelpoisena, koska sen aikaisen lainsäädännön nojalla katsottiin, että päätöksellä ei olisi välittömiä vaikutuksia maanomistajaan. Vuonna 1990 valmistuneesta Rantojensuojeluohjelmasta tehtiin joitakin valituksia, joista antamissaan päätöksissä korkein hallinto-oikeus sittemmin katsoi, että yksityisellä maanomistajalla on oikeus valittaa suojelupäätöksestä. Yksityisten maanomistajien oikeusturvakysymyksiä pohdittiin luonnonsuojelun oikeusturvatyöryhmässä vuonna 1993. Valtioneuvoston periaatepäätöksiä suojelualueiden perustamiseksi ei tämän jälkeen ole tehty mm. siksi että EU:n Natura 2000 -verkoston valmistelu aloitettiin 1990-luvun puolivälissä. Lisäksi katsottiin, että periaatepäätöksistä voi kuitenkin aiheutua tosiasiallisia oikeudellisia vaikutuksia myös yksityisille maanomistajille, eikä menettelystä ollut laissa nimenomaisia säännöksiä. Luonnonsuojelulakiin (1096/1996) sisällytettiin sittemmin säännökset (7–9 §) luonnonsuojeluohjelmasta ja maanomistajien oikeusturvakysymyksistä sen valmistelussa.

Valtioneuvoston periaatepäätökset eroavat toisistaan ja niistä voidaan erottaa selkeästi kaksi päätöstä, joissa valtion velvoitteita on kirjattu poikkeuksellisen paljon. Nämä ovat periaatepäätös Urho Kekkosen kansallispuistoksi vuodelta 1980 ja periaatepäätökset vanhojen metsien suojelemiseksi vuosilta 1993, 1995 ja 1996. Vanhojen metsien suojelun kompensatioiden toteuttamiseksi perustettiin lisäksi erillinen Pohjois-Suomen vanhojen metsien suojelun kompensatiotyöryhmä, jonka aineistoja on hyödynnetty tässä työssä.

Varsinaiset suojelupäätöksiin liittyvät valtion velvoitteet on kirjattu hallituksen esityksiin (HE), jotka koskevat erilaisten luonnonsuojelualueiden lakisäateistä perustamista. Tämän lisäksi eduskunta on lakia hyväksyessään usein sisällyttänyt lausumia ehdoksi suojelualueen perustamiselle, joskus yksityiskohtaisestikin, kuten Kolin kansallispuiston perustamisen yhteydessä vuonna 1990. Vuosittain hallituksen kertomuksissa hallitus vastaa eduskunnalle lausumakohtaisesti, mihin toimenpiteisiin lausumien johdosta on ryhdytty. Eduskunnan lausumat ovat periaatteessa esillä hallituksen kertomuksissa niin kauan kuin asia on keskeneräinen eli esim. velvoite toteuttamatta. Valtion velvoitteiden todentamiseen liittyy oleellisesti käsite kompensatioista. Kompensatiot ovat korvaavia toimenpiteitä, joiden avulla valtio on

toteuttanut velvoitteitaan, kuten esimerkiksi työpaikkakompensaatiot tai rakennus- ja tiehankkeet.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa 19.4.2007 on osassa Ympäristöpolitiikka alaotsikko, Luonnon monimuotoisuus, alla kirjaus *"Hallitus huolehtii suojelupäätösten yhteydessä kirjattujen valtion velvoitteiden täyttämisestä."* Tämän hankkeen tavoitteena on selvittää suojelupäätöksiin ja niiden yhteydessä kirjattujen valtion velvoitteiden täyttäminen. Vastaavaa selvitystä ei ole tehty aikaisemmin.

Hankkeen yhteyshenkilönä ja vastuullisena johtajana Helsingin yliopiston metsätieteiden laitoksen puolesta on toiminut tutkija maatalous-metsätieteiden tohtori Saara Lilja-Rothsten ja ympäristöministeriön puolesta projektia on valvonut luonnonsuojeluvalvoja Pekka Salminen.

3 Aineisto ja työn toteuttaminen

Työssä on perehdytty erityisesti valtioneuvoston tekemiin luonnonsuojelualueiden perustamista koskeviin periaatepäätöksiin, hallituksen esitysten (HE) perusteluihin kansallis- ja luonnonpuistojen ym. luonnonsuojelualueiden perustamislaeissa, hyväksytyihin lakeihin ja asetuksiin sekä hallituksen kertomuksiin, eduskunnan lausumiin sekä Natura 2000 -verkoston perustamista koskeviin päätöksiin. Ympäristöministeriön juuri eläkkeelle siirtyneen hallitusneuvos Hannu Karjalaisen arkisto suojelupäätöksiin liittyvistä säädöksistä on tarkastettu ja kaikki suojelupäätöksiin liittyvät säädökset on kirjattu tähän työhön. Muun aineiston osalta on tarkasteltu hallituksen ja eduskunnan välistä vuoropuhelua ympäristöministeriön perustamisvuodesta 1983 lähtien. Käytännössä tämä tarkoittaa niitä eduskunnan lausumia, jotka koskivat suojelupäätöksiä ja olivat edelleen esillä hallituksen kertomuksissa vuonna 1983.

Työssä käsitellään niitä velvoitteita, joita on kirjattu Suomeen perustettujen suojelualueiden perustamisen yhteydessä sekä suojeluohjelmien laatimisen yhteydessä. Suomessa on yhteensä 35 (pian 37) kansallispuistoa ja 19 luonnonpuistoa. Tässä työssä ei käsitellä eduskunnan äskettäin hyväksymiä uusia kansallispuistoja Sipoonkorpea ja Selkämerta, vaan ne jäävät tarkastelun ulkopuolelle.

Valtion velvoitteiden toteutumisen selvittämiseksi haastateltiin keskeisiä toimijoita kunnista, Metsähallituksesta ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista (ELY) sekä ympäristöministeriön luonnonsuojeluvirkamiehiä ja muiden ministeriöiden virkamiehiä. Suurin osa haastatteluista toteutettiin lähihaastatteluna (n=18), mutta osa haastattavista vastasi kyselyyn sähköpostilla (n=8) ja muutamaa haastateltiin puhelimen välityksellä (n=3). Kaksi haastattelua toteutettiin ryhmähaastatteluna. Tiettyjen velvoitteiden täyttämisen selvittämiseksi soitettiin lisäksi haastatteluja täydentäviä tiedustelupuheluita ja saatiin sähköpostitse lisämateriaalia. Haastattelut ja työn koostaminen tehtiin pääasiassa marras-joulukuussa 2010 ja työ viimeisteltiin tammi-helmikuussa 2011.

Haastattelut toteutettiin vapaamuotoisesti sen mukaan miten haastateltava oli ollut mukana suojeluohjelmien toimeenpanossa. Haastateltavilta on kysytty seuraavat kysymykset, mutta tämän lisäksi myös tarkentavia kysymyksiä eri velvoitteiden toteutumisesta.

- 1) Haastateltavan nimike ja työhistoria. Kuinka kauan ja minkä ohjelmien toimeenpanossa henkilö on ollut mukana?
- 2) Haastateltavan näkemys keskeisimmistä tietolähteistä; materiaalit ja haastateltavat.
- 3) Mitä valtion velvoitteita suojelupäätöksiin on kirjattu?
- 4) Miten velvoitteet on toteutettu?
- 5) Mitä velvoitteita on toteuttamatta?
- 6) Tarkentavia kysymyksiä/teemoja kohderyhmän/tai henkilön mukaan:
 - a) Kansallispuistokomiteamietinnön toimeenpano?
 - b) Lapin kansallispuistojen perustamisen velvoitteet? Metsähallituksen compensaatiotoiminta Lapissa?
 - c) Erämaalaki ja luonnonmukainen metsänkäsittely Lapissa?
 - d) Vanhojen metsien suojeluohjelman toteuttaminen esim. Kainuussa? Alue-ekologisen suunnittelun toteuttamisen laajuus
 - e) Lehtojensuojeluohjelman toteutuminen. Lehtojenhoitosuunnitelmien käytäntö?
 - f) Natura 2000 -suojelun velvoitteet.

Haastattelut kirjoitettiin puhtaaksi, minkä jälkeen ne lähetettiin haastatelluille kommentoitavaksi. Haastatellut saattoivat muokata tekstiä. Haastatteluista poimittiin keskeiset osat velvoitteiden toteutumiskoosteeseen ja niitä käytettiin apuna päätelmien laatimisessa. Haastattelut ovat luottamuksellisia ja ne on arkistoitu ympäristöministeriöön.

Haastateltavat ja materiaalia toimittaneet henkilöt

Suojelupäätökset ovat koskettaneet pinta-alallisesti ja aluetaloudellisesti erityisesti Lappia ja Kainuuta ja siksi erityisesti näiden alueiden toimijoita haluttiin kuulla.

Kunnat: Urho Kekkonen kansallispuistoon liittyy poikkeuksellisen paljon kompensatiopäätöksiä ja sen vuoksi kunnista haastateltiin seuraavia kunnanjohtajia: Mauri Aarrevaara (Savukoski), Reijo Timperi (Inari) ja Viljo Pesonen (Sodankylä).

Maakuntien liitot: Lapin liiton suunnittelujohtaja Riitta Lönnström.

Metsähallitus: Metsähallituksen Tikkurilan toimipaikasta haastateltiin luontopalvelujen apulaisjohtaja Marja-Liisa Hintsasta, alueiden hallinnon päällikkö Markku Vickholmia, ympäristöpäällikkö Petri Heinosta ja palvelupäällikkö Eino Piriä.

Rovaniemen yksiköstä haastateltiin Lapin luontopalvelujen aluejohtaja Jyrki Tolosta, jonka haastattelua täydensivät Urho Kekkonen Kansallispuiston neuvottelukunnan sihteeri Aini Magga.

Aineistoa velvoitteiden täyttämisen selvittämiseksi lähettivät lisäksi Metsähallituksen Etelä-Suomen luonnonsuojeluprosessin aluepäällikkö Aulikki Alanen, aluepäällikkö Seppo Manninen (Jyväskylä), eräsunnittelija Kari Sarajärvi (Taivalkoski) ja puistonjohtaja Kari Hallantie (Vaasa).

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset: Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksesta haastateltiin luonnonsuojelupäällikkö Eero Kaakista, Kainuusta ylitarkastaja Jouko Saastamoista ja Lapista luonnonsuojelupäällikkö Päivi Lundvallia, ympäristölakimies Pirkko Posiota sekä ylitarkastaja Ari Neuvosta. Lisäksi Lapin ELY-keskuksesta haastattelua täydensi erityisasiantuntija Ykä Karjalainen. Lapin ELY-keskuksen liikenne- ja infrastruktuuri-vastuualueen kehittämispäällikkö Viljo Hytöstä kuultiin Martti-Tulppiotie kysymyksestä. Aineistoa velvoitteiden täyttämisen selvittämiseksi lähetti lisäksi Liisa Maria Rautio Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksesta.

Lapin metsäkeskus: Johtaja Jukka Ylimartimoa kuultiin erityisesti vanhojen metsien kompensatiokysymyksen osalta.

Suomen ympäristökeskus SYKE: Ystävyyden puiston tutkimuskeskuksen ohjaamisesta vastaava johtava tutkija Raimo Heikkilää kuultiin erityisesti Ystävyyden puiston osalta. Ympäristöpolitiikka keskuksen johtaja Jukka Similä toimitti materiaalia kompensatiomenetelmistä.

METLA: Metsäntutkimuslaitoksen luontomatkailuun ja Lapin kysymyksiin erikoistuneelta tutkijalta Mikko Hyppönen saatiin aineistoa työn toteuttamiseksi.

Ministeriöt

Liikenne- ja viestintäministeriö: Hallitusneuvos Kaisa Leena Välipirtti on antanut tietoja Martti-Tulppio tien kompensatiotilanteesta.

Maa- ja metsätalousministeriö: Neuvotteleva virkamies Ville Schildt kuultiin erityisesti vanhojen metsien suojeleuhjelmien osalta.

Valtiovarainministeriö: Vanhempi budjettisihteeri Päivi Valkama täydensi tietoja vanhojen metsien kompensatioryhmän työstä.

Ympäristöministeriö: Suojelupäätöksiin liittyvien säädösten valmistelussa ja toimeenpanossa mukana olleita ympäristöministeriön luonnonsuojeluvirkamiehiä haastateltiin seuraavasti: ympäristöneuvos Markus Alapassi, ympäristöneuvos Jukka-Pekka Flander, neuvotteleva virkamies Ilkka Heikkinen, ylimetsänhoitaja Pirkko Isoviita, hallitussihteeri Heikki Korpelainen ja tarkastaja Esa Niinivirta. Tämän lisäksi lainsäädäntöneuvos Tuire Taina toimitti materiaalia koskiensuojelulakiin, ympäristöneuvos Pekka Tuunanen luontomatkailuun ja hallitussihteeri Katri Nuuja rantojensuojeluohjelmaan liittyen. Työn ohjaaja luonnonsuojeluvalvoja Pekka Salminen ja eläkkeelle syksyllä 2010 siirtynyt hallitusneuvos Hannu Karjalainen antoivat arvokkaita evästyksiä työn toteuttamiseksi sen etenemisen eri vaiheissa.

Ympäristöministeriön entistä kansliapäällikköä ministeri Lauri Tarastia kuultiin erityisesti UK-puistoon ja koskiensuojelulakiin liittyen.

Velvoitteiden toteutumisen selvittäminen ja selostaminen

Henkilöhaastattelujen ja muun materiaalin perusteella on suojelupäätöksiin liittyvien valtion velvoitteiden toteutuminen pyritty selvittämään. Lisäksi velvoitteiden toteutumisen yhteyteen on systemaattisesti kirjattu Metsähallituksen ja Metlan esittämät tiedot (Metsähallitus ja Metla 2010) suojelun työllisyysvaikutuksista, koska ne liittyvät useisiin suojelupäätöksiin. Työllisyysvaikutukset on laskettu mallin avulla, jossa on hyödynnetty käyntikertoja, kävijöiden rahankäyttötietoja sekä rahan kiertämistä paikallistaloudessa kuvaavia kertoimia. Luvut eivät siis kuvaa kohdealueen kokonaisarvoa tai suoria työpaikkoja vaan kävijöiden rahankäytöstä alueelle syntyviä rahavirtoja ja niihin liittyviä työpaikkoja. Työllisyysluvut on ilmoitettu henkilötyövuosina (htv). Luvuista esitetään ensin kansallispuiston kokonaisvaikutus henkilötyövuosina ja sen jälkeen aluetaloudellinen kokonaistulovaikutus euroina. Lisäksi suluissa esitetään kansallispuiston suora tulovaikutus euroina. Kansallispuiston suora tulovaikutus on laskettu kansallispuistosta tavoitetun retkeilijän mukaan, joka on kertonut juuri kansallispuiston olleen tärkein motiivi matkalleen. (Metsähallitus ja Metla 2009, mm. menetelmän esittely)

Suojelupäätökset ja niiden yhteydessä kirjatut valtion velvoitteet on selostettu aikajärjestyksessä. Mikäli päätökseen on liittynyt valtion velvoitteita, on velvoitteiden toteutuminen pyritty selvittämään. Raportin luettavuutta on parannettu siten, että päätökset ja toimenpiteet, joihin liittyy useita säädöksiä, on kirjattu yhdeksi kokonaisuudeksi. Kappaleen otsikoinnissa on käytetty suojelualueverkon rakentamista jäsentävää otsikointia, jota tukee alaotsikointi. Alaotsikointi noudattaa pääasiassa hallituksen kertomuksiin kirjattua otsikointia eduskunnan lausumista. Työn tiivistämiseksi tausta-aineistosta on poimittu vain keskeisin sisältö esimerkiksi valtioneuvoston periaatepäätöksistä sekä laeista ja asetuksista.

4 Suojelupäätökset ja niihin liittyvät hallituksen esitykset, eduskunnan lausumat sekä lait ja asetukset

Varhaisimmat vaiheet suojelupäätöksistä liittyvät aikaan, kun keisari Aleksanteri I vuonna 1803 toivoi Punkaharjun säästämistä hakkuilta. Ensimmäiset suojelualueet perustettiin matkailullisista tarpeista, kuten vuonna 1842 perustettu Imatrankosken kruununpuisto. 1800-luvulla ihailtiin maisemakauneutta, jota kuvasivat esimerkiksi Runeberg, Topelius ja Gallen-Kallela (Borg 2008).

Metsähallitus ryhtyi perustamaan säästömetsiä vuonna 1903 ja maisemallisista syistä rauhoitettiin Koli vuonna 1906–07, Pallastunturi 1912–13, Pyhä-Häkki 1914 ja Malla 1916. Kaarlo Linkola ehdotti kansallis- ja luonnonpuistojen perustamista jo vuonna 1927. Luonnonsuojelualueita perustettiin, kuten Puijo vuonna 1928 ja Aulanko 1930, mutta varsinaisiin laajojen alueiden rauhoituksiin ei ryhdytty (Borg 2008).

4.1

Luonnonsuojelualueiden perustamisen alkuvaiheet vuodesta 1938 alkaen

Pitkän valmistelun jälkeen ensimmäisillä suojelupäätöksillä vuonna 1938 perustettiin kansallis- ja luonnonpuistoja valtionmaille. Toisen maailman sodan jälkeen Suomessa oli kaksi kansallispuistoa ja kaksi luonnonpuistoa, koska rauhanehdoissa vuonna 1944 menetettiin osa kansallis- ja luonnonpuistoista. Vuonna 1950 asetettiin kansallispuistokomitea, jonka pohjalta perustettiin 7 uutta kansallispuistoa ja 12 luonnonpuistoa vuonna 1956.

Laki eräiden luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille 18.2.1938/83.

1 § Sellaisen luonnonsuojelun aikaansaamiseksi, josta säädetään 23 päivänä helmikuuta 1923 annetussa luonnonsuojelulaissa (71/1923), sellaisena kuin se on muutettuna 15. päivänä marraskuuta 1927 annetulla lailla (301/1927), erotetaan seuraavat valtion alueet:

- Pisavaaran, Kutsan, Mallan, Pääskyspahdan, Hiisjärven ja Pummangin luonnonpuistot
- Pallas-Ounastunturin, Pyhätunturin, Heinäsaarien ja Porkkalan kansallispuistot.

Asetus eräistä valtionmaiden luonnonsuojelualueista 18.2.1938/84.

Vuoden 1944 rauhanneuvottelujen jälkeen Suomelle jäi vain Pisavaaran ja Mallan luonnonpuistot sekä Pallas-Ounastunturin ja Pyhätunturin kansallispuistot.

Uusien luonnon- ja kansallispuistojen perustaminen valtion maille: Luonnon- ja kansallispuistokomitean mietintö 26.5.1952: Komitea kiinnitti huomiota luonnonsuojelualueiden erottamiseen liittyvien taloudellisten ja oikeudellisten kysymysten selvittämiseen, alueiden rajaamiseen ja rauhoitussäännösten laatimiseen. Komitea kuuli paikallista väestöä niillä alueilla, joille suunniteltiin suojelualueita. Komitea kiinnitti toiminnassaan huomiota siihen, ettei luonnonsuojelualueiden perustamisella loukata paikallisen väestön oikeuksia tai rajoiteta toimeentulon ehtoja.

Laki eräiden luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille 21.12.1956/634.

- Jussarön, Vaskijärven, Vesijaon, Sinivuoren, Häädetkeitaan, Salamanperän, Ulvinsalon, Paljakan, Runkauksen, Maltion, Sompion ja Kevon luonnonpuistot
- Liesjärven, Linnansaaren, Petkeljärven, Pyhä-Häkin, Rokuan, Oulangan ja Lemmenjoen kansallispuistot.

Asetus eräistä valtionmaiden luonnonsuojelualueista 6.6.1958/273.

2 § Jussarön luonnonpuiston rauhoitus ei ole esteenä säännölliselle merenkululle. Maltion ja Kevon luonnonpuistoissa on paikkakunnan väestölle sallittu hyötyriistan metsästys. Sompion luonnonpuiston rauhoitus ei ole esteenä Kemijoen vesialueen säännöstelystä aiheutuville toimenpiteille. Runkauksen luonnonpuiston rauhoitus ei ole esteenä Petäjäskosken voimalaitokselta etelään kulkevan voimansiirtojohton rakentamiselle ja kunnossapidolle. Jussarön ja Sompion luonnonpuiston rauhoitus ei ole esteenä kaivoslain mukaisten oikeuksien hankkimiselle ja käyttämiselle. 4 §:n mukaan on sallittu Liesjärven kansallispuistoon kuuluvan Korteniemen entisen metsänvartijatilan käyttö sekä Lehesjoen perkaaminen ja Liesjärven rantojen käyttö puutavaran kuljetukseen. (Kumooa asetuksen 84/1938). (Asetukseen muutoksia 58/1966, 600/1989).

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Velvoitteet ovat pääsääntöisesti toteutuneet ja myöhemmin säädösvalmistelun edetessä on aikaisempia (vuodet 1923–1958) velvoitteita pyritty huomioimaan ja valtion velvoitteiden toteutuminen on tilanteen mukaan siirretty uuteen valmisteluun.

Luonnonpuistoissa metsästys on kuitenkin kokonaan kielletty vuodesta 1995 alkaen. Metsästyslain kokonaisuudistukseen vuonna 1993 liittyi eduskunnan asiaa koskeva lausuma.

Mallan luonnonpuistossa porojen laiduntaminen on kiellettyä, mutta alueella liikkuu edelleen ajoittain poroja. Tämän vuoksi on pohdittu porojen merkitystä luonnonpuiston luonnonarvojen säilyttämisen kannalta ja poroaidan rakentamisen tarpeellisuutta siinä yhteydessä. Valtion velvoitteena on aidan maksaminen. Luonnonsuojelulain (1096/1996) 14 §:n mukaan alueen hallinnasta vastaavan viranomaisen tai laitoksen luonnontutkimukseen liittyvästä tai muusta erityisestä syystä rajoittaa porojen laiduntamista luonnonpuistossa. Rajoittamisesta aiheutuvat aitaamis- ja muut kustannukset suoritetaan valtion varoista. Aidan rakentamiskysymys on edelleen ratkaisematta, mm. saamelaiskäräjät on vastustanut aidan rakentamista.

4.2

Kansallispuistojen perustaminen 1980-luvulta alkaen

Luonnonsuojelualueiden suunnitteleminen ja perustaminen laajeni 1970-luvulla. Seuraava kansallispuistokomitea antoi mietintönsä vuonna 1976, jonka pohjalta tehtiin vuonna 1978 valtioneuvoston periaatepäätös kansallis- ja luonnonpuistoverkon kehittämisohjelmaksi.

Kansallispuistokomitean mietintö 1976:88. Komitea ehdotti 42 uutta kansallispuistoa ja 16 luonnonpuistoa sekä laajennuksia 9 kansallispuistoon ja 6 luonnonpuistoon.

Valtioneuvoston periaatepäätös kansallis- ja luonnonpuistoverkon kehittämisohjelmasta 24.2.1978: Päätös huomioi Kansallispuistokomitean mietinnön ja teki perustamispäätöksen 17 kansallispuistosta ja 7 luonnonpuistosta, sekä laajennukset 6 kansallispuistoon ja 4 luonnonpuistoon.

Kansallis- ja luonnonpuistojen rajaustyöryhmän mietintö 1979. Valtioneuvoston periaatepäätöksen lausuman nojalla kansallis- ja luonnonpuistojen sekä niiden laajennusten rajausta tehtiin sekä kartalla että luonnossa luonnonsuojelu- ja metsäviranomaisten yhteistyönä.

Mielenkiintoisena yksityiskohtana voidaan todeta **Maa- ja Metsätalousministeriön kirje 27.2.1979 1133/161 Metsähallitukselle:** Kansallis- ja luonnonpuistojen sekä niiden rajauksiin liittyvien asioiden osalta seuraavaa: " Suunniteltujen puistoalueiden rajojen läheisyydessä tulisi metsätaloudelliset toimenpiteet suorittaa siten, että ne eivät tarpeettomasti haittaa alueiden käyttöä kansallispuistoina tai vaikuta puistoalueiden luonnontilaan esimerkiksi ojituksesta aiheutuvan kuivumisen tai avohakkuun aiheuttaman myrskytuho-vaaran muodossa."

HE 4/1981 vp. Laiksi eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta kansallispuistoiksi ja luonnonpuistoiksi (vrt. L 674/1981) ja laiksi eräiden uusien luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille annetun lain muuttamisesta (vrt. L 675/1981). Eduskunnan lausuma: Eduskunta edellytti, että hallitus ryhtyy viipymättä toimenpiteisiin luonnonsuojelualueiden suunnittelun ja suunnittelumenettelyn kehittämiseksi niin, että ristiriitaisilta aluevarauksilta vältytään ja paikallista väestöä kuullaan riittävästi jo suunnitteluvaiheessa, valtion omistuksessa olevien luonnonsuojelualueiden sisälle jäävien yksityisomistuksessa olevien maiden hankkimiseksi vapaaehtoisin kaupoin valtion omistukseen sekä laki- ja talousvaliokunnan mietinnössä mainittujen alueiden rajausten osalta ilmenneiden eri käsitysten selvittämiseksi sekä alueisiin ja yleensäkin eri lakien nojalla laadittuihin suunnitelmiin sisältyvien ristiriitaisuuksien poistamiseksi asian mahdollisesti vaativine lakimuutosehdotuksineen.

Hallituksen kertomus 1982: Eduskunnan lausuman johdosta selvitettiin luonnonsuojelusuunnitteluun ja suunnittelumenettelyyn liittyviä epäkohtia työryhmässä, jonka mietintö valmistui 31.12.1982. **Hallituksen kertomus 1986:** Ympäristöministeriö on antanut 3.10.1986 ohjeet lääninhallituksille, kunnille, ja seutukaavaliitoille valtioneuvoston hyväksymien luonnonsuojeluohjelmien huomioon ottamisesta kaavoituksessa. Ohjeen tarkoituksena on poistaa eri lakien nojalla laadittuihin suunnitelmiin sisältyvät ristiriitaisuudet. Luonnonsuojelusuunnittelussa lähdetään siitä, että maanomistajia kuullaan nykyisin aina suojelusuunnitelmia laadittaessa. Valtion omistuksessa olevia luonnonsuojelualueiden sisälle jääviä yksityisomistuksessa olevia maita hankitaan vapaaehtoisin kaupoin valtion omistukseen jatkuvasti.

Periaatepäätöksen pohjalta perustettiin lailla (674/1981) yhteensä 11 kansallispuistoa ja 5 luonnonpuistoa sekä laajennettiin 6 kansallispuistoa ja 4 luonnonpuistoa.

Laki eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta kansallispuistoiksi ja luonnonpuistoiksi 2.10.1981/674. (Liittyy L 71/1923) 1 § Itäisen Suomenlahden, Isojärven, Seitsemisen, Helvetinjärven, Lauhanvuoren, Kauhanevan-Pohjankankaan, Salamajärven, Patvinsuon, Tiilikjärven, Hiidenportin ja Riisitunturin kansallispuistot. (Helvetinjärven kansallispuistoa koskeva muutos: 4.9.1987/734), 2 § Koivusuon, Olvassuon, Pelson, Sukerijärven ja Värriön luonnonpuistot, 3 § Pyhätunturin kansallispuiston laajennus, 4 § Eräiden uusien luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille annetulla lailla (634/1956) perustettuja kansallispuistoja laajennetaan: Liesjärvi, Pyhä-Häkki, Linnansaari, Oulanka ja Lemmenjoki. 5 § Seuraavia luonnonpuistoja laajennetaan: Vaskijärvi, Paljakka, Runkaus ja Kevo.

Laki eräiden uusien luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille annetun lain muuttamisesta 2.10.1981/675. (Muutetaan lakia 634/1956) 3 § Rauhoitussäännökset eivät ole esteenä kalanistutuksille eivätkä virkistyskalastuksen harjoittamiselle Koirajärvissä Salamajärven kansallispuistossa ja Soljastenlammissa Seitsemisen kansallispuistossa. Riisitunturin, Pyhätunturin, Pallas- ja Ounastunturin ja Lemmenjoen kansallispuistoissa on suden ja karhun metsästys sallittua paikallisille ihmisille. Itäisen Suomenlahden, Riisitunturin, Pallas- ja Ounastunturin ja Lemmenjoen kansallispuistoissa on myös muu metsästys sallittu paikallisille asukkaille. Metsähallituksella on oikeus luovuttaa paikallisille asukkaille puuta kotitarvekäyttöön Lemmenjoen kansallispuistosta. 19 § Kansallispuistoon ei kuitenkaan lueta rajojen sisällä olevia yksityisiä tiluksia. Milloin tällainen tilus joutuu valtion omistukseen, luetaan se kansallispuistoon. Kansallispuistoon luetaan lisäksi kaikki ne tilukset, jotka puiston perustamisen jälkeen jo ovat joutuneet valtion omistukseen.

Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista 18.12.1981/932. (Liittyy lakeihin 71/1923, 83/1938, 634/1956, 674/1981).

Maa- ja metsätalousministeriön päätös eräiden valtion omistamille alueille perustettujen luonnonsuojelualueiden rajojen merkitsemisestä (15.6.1982/449). Koskee seuraavia lakeja Eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta kansallispuistoiksi ja luonnonpuistoiksi annettu laki 2.10.1981/674 ja Eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta soidensuojelualueiksi annettu laki 2.10.1981/676.

Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista annetun asetuksen muuttamisesta 27.3.1991/583. Muutos 3 § Lemmenjoen kansallispuistossa on sallittu muu kuin koneellinen kullanhuuhtonta sekä Metsähallituksen luvalla kullanhuuhtontaa varten tarpeellisten valtauskämpien rakentaminen sekä puun ja turpeen vähäinen luovuttaminen rakennustarpeiksi kullanhuuhtojille.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Luonnonsuojelualueiden perustamisen laajenemisen myötä (HE 4/1981) eduskunta esitti lausumia luonnonsuojelualueiden suunnittelun ja suunnittelumenettelyn kehittämiseksi, jotta ristiriitaisilta aluevarauksilta vältyttäisiin sekä paikallisen väestön kuulemiseksi suunnitteluvaiheessa.

Eduskunnan lausuman jälkeen suojelualueiden perustamisen käytännöt ovat vähitellen kehittyneet. Ympäristöministeriö on ohjeistanut aluehallintoa luonnonsuojelun toteuttamisessa ja ristiriitaisuuksia on poistettu. Suojelualueiden sisällä olevia yksityisomistuksessa olevia maita on hankittu valtiolle, pääasiassa vapaaehtoisin kaupoin. Nykyisin kaikille maanomistajille tarjotaan mahdollisuutta vapaaehtoiseen kauppaan suojelun toteutuksessa.

Vasta vuonna 1996 talouspoliittisen ministerivaliokunnan vahvistama luonnonsuojelun rahoitusohjelma vuosille 1996–2007 mahdollisti riittävät resurssit luonnonsuojeluohjelmien toimeenpanoon.

Kansallis- ja luonnonpuistojen sekä soidensuojelualueiden merkitseminen maastoon on velvoite, jota on toteutettu luonnonsuojelualueiden perustamisen jälkeen ministeriön ohjeiden mukaan.

Kalanistutus on sallittu Salamajärvellä, mutta Metsähallitus on sittemmin luopunut Soljasten lammen kalanistutuksista. Eduskunta päätti vuonna 2011, että Lemmenjoen kullankaivuu sallitaan yhdeksän vuoden siirtymäajalla.

Itäisen Suomenlahden kansallispuisto

Valtioneuvoston periaatepäätös Itäisen Suomenlahden kansallispuiston perustamisesta 2.4.1980. Alue sijoittuu Pyhtään, Kotkan, Vehkalahden ja Vironlahden kuntiin (maa-ala 980 ha, josta valtio omistaa 590 ha). Puolustusvoimien tarpeet on mahdollista ottaa huomioon kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa.

Itäisen Suomenlahden kansallispuisto perustettiin lailla eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta kansallispuistoiksi ja luonnonpuistoksi 2.10.1981/674.

Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista 18.12.1981/932. (Liittyy lakeihin 71/1923, 83/1938, 634/1956, 674/1981). 3 § Rauhoitus ei liioin ole esteenä toimenpiteille, jotka ovat tarpeen puolustusvoimien toiminnan kannalta.

Tähän liittyy **Valtioneuvoston periaatepäätös Hudön saarten liittäminen it. Suomenlahden kansallispuistoon 16.6.1988.** VN periaatepäätös (Rv) Pernajan Hudön saariryhmän suojelemisesta ja Itäisen Suomenlahden kansallispuiston laajentamisesta Pernajan kuntaan.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Puiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa on määritelty puolustusvoimien rooli asetuksen edellyttämällä tavalla. Itäisen Suomenlahden kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 9 htv ja kokonaistulovaikutus 0,7 milj. € (suoratulovaikutus 0,4 milj. €) (Metsähallitus ja Metla 2010).

Urho Kekkosen kansallispuisto

Valtioneuvoston periaatepäätös Urho Kekkosen Kansallispuistosta 2.9.1980.

Alueen kuntien ja niiden väestön etujen ja oikeuksien säilyttäminen: paikalliselle väestölle turvataan kansallispuiston alueella perinteiset luonnon antimien käyttöön liittyvät oikeudet. Paikallisella väestöllä säilytetään oikeudet poronhoitoon, marjastukseen, kalastukseen ja metsästykseseen. Metsän tuoton vähenemisestä aiheutuva verotulojen väheneminen korvataan alueen kunnille täysimääräisenä, mikä vaatii luonnonsuojelulain asiaa koskevan muutoksen. Vaihtoehtoisesti valtio jatkaa veron maksamista kansallispuiston metsämaiden osalta kuten ennen puiston perustamista. Savukoski n. 200 000 mk/v ja Sodankylä n. 100 000 mk/v.

Kansallispuiston perustamisesta johtuva työpaikkojen väheneminen korvataan uusilla työpaikoilla, jotka perustetaan sekä kansallispuiston työpaikkoina että valtion tai valtion yhtiöiden rakennushankkeiden työpaikkoina. Kansallispuisto perustetaan sen jälkeen kun Sodankylän, Savukosken ja Inarin kuntien kanssa on sovittu metsätyöpaikkojen vähenemistä korvaavista järjestelyistä. Puiston perustamisen vaikutusten selvittely tehdään ennen kansallispuiston perustamista katselmustoimituksina. Katselmustoimitusten perusteella laaditaan esitys tarvittavista kompensatiotoimenpiteistä maa- ja metsätalousministeriössä. Ennen kansallispuiston perustamista laaditaan Koilliskairan kansallispuiston käytön ja hoidon runkosuunnitelma. Alue jaetaan luonnonvaraiseen alueeseen, luonnonhoitoalueisiin, kulttuurialueisiin, historiallisiin paikkoihin ja palvelualueisiin. (Pääosa luonnonvaraista aluetta).

Kansallispuistoalueelle rakennetaan seuraavat rakennukset ja rakenteet: pääopastuskeskus ja museo, kaksi opastuskeskusta, alueen luonnosta ja kulttuurista kertovat opastuspaikat, hallintokeskus ja toimisto, vakituisen henkilökunnan asunnot, osa-toimisen henkilökunnan majoitustilat, tutkimusasema (biologinen, metsän-, poro-

kalatalouden ja tekoaltaiden tutkimus), viitoitettu ja opastein varustettu polkuverkko ja luontopolut, huolletut telttailualueet ja autiotuvat puusuojineen, työmaa-asunnot ja valvojen tukikohtana toimivat tuvat, leirintäalue, paikoitusalueet. Varojen käyttö 1982–1991, käyttömenot n. 560 000 mk/v rakennusvaiheen jälkeen. Osa käyttömenoista katetaan puiston palveluksista perittävillä maksuilla. Perustetaan kansallispuiston neuvottelukunta. (Liitteessä 2 yksityiskohtaiset työpaikkakompensaatiot ja niiden toteutuminen).

Urho Kekkosen kansallispuiston työpaikkatoimikunnan mietintö 1981:55. Ehdotukset puiston perustamisen johdosta menetettävien työpaikkojen korvaamiseksi Inarin, Sodankylän ja Savukosken kunnille, siirrettiin lähes sellaisenaan hallituksen esitykseen. Inarin hoitoalueen Sodankylän kunnan alueella sijaitsevat metsät laskettiin Inarin kunnan menetyksiksi, koska näillä työvoima olisi jouduttu hankkimaan Inarista.

HE 8/1982 vp. Laiksi Urho Kekkosen kansallispuiston perustamisesta.

Työpaikkakysymykset: 63 metsätyöpaikkaa menetetään (Inari 15, Sodankylä 15 ja Savukoski 28). Metsätyöpaikat korvataan täysimääräisinä kunnille, puistohallintoon syntyy uusia työpaikkoja. Puistohenkilökunnan määrä tulee olemaan 25 ympärivuotista työntekijää (Inari 7, Sodankylä 12, Savukoski 6). Lain perusteluissa: 2 § huomioon ottaen, että lakiehdotukseen otetuilla säännöksillä on tarkoitus järjestää kansallispuiston perustamiseen liittyviä kysymyksiä tavanomaista laajemmin, ehdotetaan tähän pykälään otettavaksi säännös valtion velvollisuudesta työpaikkamenetysten korvaamiseksi. Korvaavien työpaikkojen syntyminen ei olisi sidottu määrättyyn aikatauluun, vaan ne syntyisivät valtion varoin toteutettavien hankkeiden edistymisen myötä.

HE 8/1982 vp. Kirjatut valtion velvoitteet alueen kunnissa.

Inari: Toteutetaan Paatsjoen sillan ja tähän liittyvän noin 2 km pituisen yleisen tien rakentamishankkeet Inarinjärven itäpuolisille alueille. Sillan ja tien rakentamiskustannukset olisivat n. 4,5 milj. markkaa. Hankkeen toteuttaminen mahdollistaisi korvaavat hakkuut Paatsjoen pohjoispuolella.

Sodankylä: Toteutetaan valtion varoin Tankavaaran alue, jonne rakennetaan kansallispuiston ensimmäinen opastuskeskus. Suoritetaan eräitä kunnallisteknisiä töitä ja rahoitetaan kultamuseon rakennushanke. Tämä käsittäisi kultamuseorakennuksen, alueen tiestön, vesi- ja viemärijohtojen, kaatopaikan sekä muun tarvittavan maankäytön suunnittelun ja rakentamisen. Noin 5,5 milj. mk. Alueen hoito ja käyttö siirtyisivät kunnalle niiden valmistumisen jälkeen. Toimenpiteillä parannettaisiin matkailun edellytyksiä ja korvaavat työpaikat syntyisivät matkailuelinkeinon työpaikkoina.

Savukoski: Rakennetaan valtion matkailuhotelli 50–60 vuodepaikkaa (6–7 milj.). Hotelli toimisi valtion omistuksessa. Hotelli työllistäisi n. 20–25 hlö. Toteutettaisiin Savukosken kirkonkylästä puiston alueelle johtavien teiden parannushankkeet. Toimenpiteet elvyttäisivät matkailua.

Rakennushankkeiden tulisi valmistua vuoden 1986 loppuun mennessä.

Eduskunnan laki- ja talousvaliokunnan mietintö 24/1982. Hallituksen tulee seurata kansallispuiston kehittymistä ja työllisyystilannetta alueella ja ryhtyä tarvittaessa muihinkin toimiin kuin niihin korvaaviin järjestelyihin, joihin hallituksen esityksen perusteluissa viitataan ja joiden toteuttaminen kuntien kanssa sovitulla tavalla on sinänsä välttämätöntä.

Laki Urho Kekkosen kansallispuistosta 4.3.1983/228. Säädös valtion velvollisuudesta työpaikkamenetysten korvaamiseksi: 2 § Urho Kekkosen kansallispuiston

hoidon, käytön ja valvonnan sekä puistossa tapahtuvan opastuksen järjestämiseksi perustetaan tarpeellinen määrä virkoja tai toimia taikka otetaan työsopimussuhteista henkilökuntaa. Mikäli 1 momentissa tarkoitettut virat, toimet ja työpaikat yhdessä kansallispuiston perustamisen johdosta matkailuelinkeinon alalle syntyvien työpaikkojen kanssa eivät lukumäärältään vastaa niitä metsätyöpaikkoja, jotka puiston perustamisen johdosta menetetään, on valtion mahdollisuuksien mukaan luotava erotusta vastaava määrä uusia työpaikkoja.

Asetus Urho Kekkosen kansallispuistosta 4.3.1983/229. 2 § Kansallispuiston rauhhoitussäännökset eivät myöskään estä laskettelualueen kunnostamista lisäkipäälle eivätkä laskettelualueen käyttöä varten tarpeellisten rakennusten, rakennelmien ja laitteiden rakentamista tai kunnossapitämistä. 5 § Kansallispuiston hoitoon ja käyttöön liittyvissä kysymyksissä on Metsähallituksen apuna Urho Kekkosen kansallispuiston neuvottelukunta.

HE 308/1990 vp. Laki Urho Kekkosen kansallispuiston rajauksen muuttamisesta

Laki 22.3.1991/565. Puistosta erotetaan kaksi erillistä aluetta, joihin kuuluu noin 140 ha valtion omistamia alueita Inarin kunnassa. Lisäkipään laskettelualue erotetaan puistoalueesta.

Laki alueen luovuttamisesta Savukosken kunnalle 22.5.1992/442. Alakangas-niminen tila (4.7 ha) rakennuksineen, luovutus vastikkeetta (Samperin Savotta). Valtio ei vastaa kuluista tämän jälkeen.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Alueen paikallisille asukkaille turvattiin oikeudet poronhoitoon, kalastukseen ja metsästykseseen asetuksella (229/1983). Valtio lupasi yksityiskohtaisia kompensatioita, jotta paikallinen väestö ja alueen kunnat saatiin mukaan kansallispuiston perustamiseen.

Velvoitteiden toteutuminen Inarissa: Kompensaationa rakennettiin Paatsjoen silta sekä toteutettiin siihen liittyvät tiehankkeet. Kansallispuiston suora työllistävä vaikutus on vaihdellut vuosikymmenien aikana. Saariselällä toimi ensin Pohjois-Lapin Matkailu Oy:n, Metlan ja UK-puiston yhdessä pitämä opastustupa muutaman vuoden 1990-luvulla. PLM irtautui toiminnasta ja Metla ja puisto pitivät sen alueen opastustupa auki sesonkiaikoina. Palvelupiste Kiehinen, jossa toimii puiston toimisto, avattiin Saariselälle 1.9.1999 Partioaitan tiloissa. Kiehisien vuotuiset käyntimäärät ovat nykyisin noin 45 000. Vuonna 2010 puisto työllisti 3,5 vakituista luontovalvojaa ja yhden osa-aikaisen työntekijän. (HE arvio: 7 puistohenkilökunnan työpaikkaa). Saariselän-Kiilopään alueelle on rakennettu n. 100 km merkittyjä reittejä päiväretkeilyyn (polkuja ja latuja). (Ks. yksityiskohdat Liite 2).

Inarin kunnan näkemys: Kunnassa ei olla tyytymättömiä UK-puiston perustamisen toteuttamistapaan, mutta odotukset saatavista kompensatioista olivat suuret ja lopulta kompensatiot osoittautuivat kunnan mielestä hyödyttömiksi. Paatsjoen silta helpottaa rajavartiointia ja poronhoitoa, mutta sillä ei ole sitä vaikuttavuutta, jota sillä toivottiin olevan, koska metsien taloudellinen käyttö on alueella vähentynyt. Kuntarajat vaikuttivat siihen, että kompensatiot eivät toteutuneet parhaalla mahdollisella tavalla. UK-puiston retkeilijöiden kannalta olisi ollut hyvä, että Saariselälle olisi rakennettu luontokeskus. Kunnan mielestä suojelupäätösten myötä on menetetty yhteensä noin 50 työpaikkaa koko kunnassa. Tähän mennessä kunnan matkailu on perustunut muuhunkin kuin UK-puistoon. UK-puisto on tuonut ehkä 7 työpaikkaa. Matkailun kehittämiseksi UK-puiston on hidaste. Laskettelurinne voitiin rakentaa vain

siirtämällä UK-puiston rajaa. Pääosa hiihtoladuista on UK-puiston ulkopuolella, joitain puistossakin. Nykyään tehdään pitkien matkojen vaellusta vain vähän, koska lähiliikumisen merkitys on kasvanut. Puisto hidastaa matkailun kehittämistä, mutta se on kunnan imagolle tärkeä. Ulkomaisille matkailijoille on tärkeää luoda mielikuva siitä, että koko kunta on suojeltu.

Velvoitteiden toteutuminen Sodankylässä: Tankavaaraan rakennettiin opastuskeskus (valmistui 1985), nykyiseltä nimeltään Koilliskairan luontokeskus, joka tuki matkailun kehittämistä. Lisäksi Kultamuseo ja siihen liittyvät alueen tiestöön ja muuhun maankäytön suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyvät kompensatiot toteutettiin. Puisto työllisti vuonna 2010 yhteensä 9,5 vakituista ja 6 osa-aikaista työntekijää (HE arvio: 12 puistohenkilökunnan työpaikkaa). (Ks. yksityiskohdat Liite 2).

Sodankylän kunnan näkemys: Kaikki kompensatiot ovat toteutuneet.

Velvoitteiden toteutuminen Savukoskella: Valtio rakensi hotelli Samperin Savotan (aikaisemmin motelli). Hotelli työllistää keskimäärin 7 hlö/vuosi (HE 20-25). Savukosken opastuskeskus Korvatunturi valmistui 1990 ja sen näyttely vuonna 1991 (ent. Savukosken luontokeskus, Savukosken luontotalo). Puisto työllisti vuonna 2010 yhteensä 4 osa-aikaista työntekijää, mutta vielä 1990-luvun lopulla oli 5 vakituista työntekijää ja useita osa-aikaisesti (HE arvio: 6 ympärivuotista puistohenkilökuntaa). (Ks. yksityiskohdat Liite 2).

Lapin tiepiirin ja Liikenne- ja viestintäministeriön mukaan Martti-Tulppio tietä ei ole peruskorjattu liian vähäisistä liikennemääristä johtuen. Martin tien kunnostus on ollut tiepiirin hankelistoilla 1980-luvulta alkaen. Tiesuunnitelma laadittiin välille Martti-Rovala 1980-luvun alussa, mutta kunnostamiseen tarvittavaa rahoitusta ei saatu. Kyseinen tiesuunnitelma vanheni vuonna 2002. Soklin kaivoshankkeen noustua uudelleen ajankohtaiseksi 2000-luvun lopulla kaivosyhtiö Yara päivitti kustannuksellaan rauenneen Martti-Rovala suunnitelman, jonka Liikennevirasto hyväksyi 11.5.2010. Martin tien siltoja on uusittu vuosina 1979–1983 silloisen Lapin tiepiirin omalla rahoituksella. Tien kunnostusta ei voitu toteuttaa vanhojen metsien suojelun yhteydessä myönnettyillä kompensatiovaroilla, koska varat oli kohdistettu yksityisteiden kunnostamiseen eikä siksi niitä voinut käyttää julkisten teiden parannushankkeisiin. Tien liikennemäärä on vähäinen yli 100 ajoneuvoa/vrk. Tien vaikutusalueella toimii muutama matkailuyrittäjä ja vakinaista asutusta on Rovalan ja Ruuvaajan kylissä. Lisäksi alueella on valtion isot metsät, joilta Metsähallitus on ajanut puuta. Myös metsästys ja muu virkistyskäyttö aiheuttavat omat paineensa. Tie ei ole lakkautuslistalla.

Savukosken kunnan näkemys velvoitteiden toteutumisesta:

Toteutuneet/osittain toteutuneet kompensatiot:

- Valtio rakensi hotellin Samperin Savotta, johon kuului Kivitunturin hiihtomaja (66 m²). Valtio luovutti 14 milj. mk:n arvoisen Savottakylän, johon liittyi hotelli.
- Kuntaan on rakennettu kansallispuiston opastuskeskus. Kunnan mukaan opastuskeskus ei ole kompensatioksi sovittu investointi, vaan normaali kansallispuiston palvelurakenteisiin kuuluva kohde, kuten niitä on rakennettu muihinkin kansallispuistoihin.
- Opastustupa Kemihaaraan rajavartioaseman viereen. Lisäksi on rakennettu autiotupia.
- Puiston henkilökunnan työpaikat ovat toteutuneet osittain. Tällä hetkellä puisto työllistää vakinaisesti 2,5 savukoskelaista (puistomestari, huoltomestari ja puolikas huoltomies). Enimmilläänkin puisto on työllistänyt vain 4 henkilöä. (HE:6)
- Hotelli työllistää keskimäärin 7 hlö/vuosi. Hotelli toimii ympäri vuoden, mutta osan vuotta se on kiinni pari päivää viikosta.

Velvoitteet, jotka eivät ole toteutuneet:

- **Martti-Tulppio tie:** Lapin tiepiiri ei ole kunnostanut tietä (maantie 9671 välillä Martti-Sokli) vetoamalla vähäisiin liikennemääriin. Savukosken kunta on neuvotellut asiasta muun muassa seuraavien tahojen kanssa: UK-puiston neuvottelukunta/Ympäristöministeriö, Metsähallitus, Tie- ja vesirakennushallitus, Kemira Agro Oy, Lapin Liitto, Valtiovarainministeriö, Helsingin yliopiston Värriön tutkimusasema ja Vanhojen metsien kompensatiotyöryhmä. Valtioneuvoston kanslian asettama ns. Itä-Lapin ja Kemijärven kehittämistoimien asettama koordinaatioryhmä ja Sisäasiainministeriön asettama Itä-Lappi -työryhmä ovat ottaneet kantaa tien kunnostamisen puolesta. Hanke ei ole kuitenkaan saanut vielä tähän mennessä konkreettista rahoituspäätöstä, koska Martintien kunnostamiseksi ei ole myönnetty UK-puiston kompensatioissa kirjattua valtion velvoitteen mukaista rahoitusta tiepiirille.
- **Työpaikkakompensaatiot: Puisto on tuonut Savukoskelle vain 9,5 työpaikkaa, vaikka 28 metsurityöpaikkaa menetettiin.** Tuolloin 1980-luvulla menetykset laskettiin 28 työpaikan menetykseksi, mutta ei tiedetty, että monitoimikoneet tulevat osittain korvaamaan metsurit. Stora Enson Kemijärven tehtaan lakkauttamisen kompensatona saatiin erillismäärärahaa Savukosken Opastuskeskuksen vanhentuneen näyttelyyn uusimiseen, joka valmistui vuonna 2010. Kansallispuiston rakenteiden ja reittien kunnostamiseen ei ole saatu riittävästi rahoitusta. Tällä hetkellä uhkana on kansallispuiston Savukosken puoleisten rakenteiden rapistuminen. Lisäksi kunnanjohtaja huomauttaa, että valtio ei saanut järjestettyä edes opastuskeskuksen neuvontaan vakituista työntekijää, vaan kunnan on pitänyt palkata sinne tilapäistyöllistämällä henkilö. Muualla valtio kustantaa kansallispuistojen opastuskeskuksen työpaikat.
- **Työpaikkatoimikunnan oli vaikeaa löytää Savukosken kunnan alueelle riittävästi kompensatiotyöpaikkoja** (Urho Kekkosen kansallispuiston työpaikkatoimikunnan mietintö 1981). Kunta on ehdottanut muun muassa porotalousneuvojan ja erävalvojan toimien perustamista, mutta kumpaakaan ei ole hyväksytty. Viime vuosinakin on esitetty Savukoskelle uutta erävalvojan vakanssia, mutta määräraha on aina karsittu valtion budjetista. Kunta on esittänyt myös tutkimusaseman perustamista, jossa olisi porotalouden, metsän ja kalatalouden tutkimusta.
- **Verotulon menetyksen korvaus:** Puiston perustamisen aikaan oli voimassa metsien pinta-alan perustuva verotusjärjestelmä, jonka mukaan Savukosken kunnalle korvattiin kansallispuistosta aiheutunut verotulomenetyks luonnonsuojelulain 5 a §:n nojalla. Korvaus oli alussa määrältään noin 500 000 markkaa vuodessa. Myöhemmin korvaus hieman nousi, mutta kunta sai veromenetyksen vuosittain suhteellisen vakiona. Siirryttäessä yhteisöverojärjestelmään Luonnonsuojelulain 5 a § kumottiin ja kunnalle alettiin maksaa korvausta luonnonsuojelualueista osana yhteisöveron ns. metsäerää. Tämä muutos merkitsi Savukosken kunnalle suurta menetystä kansallispuiston metsäverokorvauksessa, koska kuntien yhteisövero-osuutta on eri vuosina leikattu ja yhteisöveron tuotto on yleisistä taloussuhdanteista voimakkaasti riippuvainen, siksi myös luonnonsuojelualueiden metsäverokorvaus on vaihdellut voimakkaasti.
- **Matkailu Savukosken kunnassa ei ole lisääntynyt odotetusti.** Matkailun merkitys on vähäinen, sillä viimeisimmän työpaikkatilaston mukaan (2008) matkailu työllisti kunnassa vain 23 henkilöä. Kunnalle on eri yhteyksissä esitetty, että Korvatunturia ja Joulupukkia tulisi hyödyntää matkailun edistämiseksi. Kunta on esittänyt, että Korvatunturille retkeilyä pitäisi helpottaa niin, että rakennettaisiin Korvatunturin Murustalle kämppä (15–20 hlön kämppä), josta tunturi näkyy hienosti. Korvatunturille on tehty retkeilyreitti UK-puiston toimesta, mutta alue on haluttu säilyttää erämaisena.

Yhteenveto UK-puiston velvoitteiden toteutumisesta

Urho Kekkonen kansallispuistosta esitetystä suojelukompensaatiosta on toteutettu merkittävä osa. Menettävät metsätyöpaikat laskettiin kolmekymmentä vuotta sitten tehdyissä kompensatiolaskelmissa siten, että hakkuut oletettiin tehtävän miestyönä. Nykyään Sodankylän ja Savukosken kunnissa hakkuut toteutetaan käytännössä lähes aina konetyönä. Nykyinen henkilötyövuoden tuottavuus konetyössä on moninkertainen verrattuna henkilötyövuoden tuottavuuteen miestyössä 1980-luvun alussa. Kompensaatiotarve arvioitaisiin 2010-luvulla merkittävästi pienemmäksi.

UK-puistossa on ollut koko menneen kolmenkymmenen vuoden ajan henkilöstöä siten, että palveluja on pystytty ylläpitämään ja kehittämään, ja lisäksi on pystytty kunnostamaan ja rakentamaan puiston retkeilyverkoston palveluja. Työvoimaa ei ole ollut kompensatiolaskelmien kokonaisuutta vastaavaa määrää eri kunnissa ympäri-vuotisesti UK-puistoon sijoitettuna. Puiston käyttöön on kuitenkin osoitettu lukuisia erillisrahoituksia mm. valtion työllisyystyöohjelmista siten, että palveluja on pystytty rakentamaan ja peruskorjaamaan. Valtio toteutti alueilla suojelukompensaatioina useita rakennuksia, joita on pidetty yllä koko ajan, ja ne ovat edelleen käytössä. Ylläpitoon on käytetty merkittävästi yhteiskunnan rahoitusta.

UK-puiston perustamiseen liittyvät kompensatiot ovat jakaantuneet eri kuntien alueelle epätasaisesti osin maantieteellisistä syistä. Sodankylä ja Inari ovat hyötäneet UK-puistosta matkailullisesti eniten. Puiston matkailulla ei ole Savukoskelle kovin suurta merkitystä, koska puiston Savukosken puoleista osaa käyttävät ”todelliset” retkeilijät, jotka eivät sanottavasti tarvitse palveluja. Kaikissa kunnissa ollaan kuitenkin tyytyväisiä siihen, että puisto on perustettu, koska puistolla on merkitystä kuntien matkailuimagolle.

Pääsääntöisesti valtio on toteuttanut velvoitteensa, mutta Martti-Tulppion tien peruskorjausta ei ole toteutettu. Savukosken kunnan kompensatiot eivät ole täysimääräisinä toteutuneet myöskään työpaikkakompensaatioiden osalta. Kunnan matkailun edistämiseksi kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa voitaisiin edellyttää toimia, joilla voitaisiin osaltaan varmistaa kompensatioiden toteutuminen.

UK-puiston merkitystä alueen työllisyydelle kuvaa kuitenkin Metsähallituksen ja Metlan raportti kansallispuistojen ja retkeilyalueiden paikallistaloudellisista tulo- ja työllisyysvaikutuksista. Sen mukaan Urho Kekkonen kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus oli vuonna 2010 yhteensä 289 htv, josta suora työllistävä vaikutus on yli 130 htv. UK-puiston kokonaistulovaikutus alueelle on 22 milj. € vuodessa, josta suora tulovaikutus on 10,5 milj. €/v (Metsähallitus ja Metla 2010). Hallituksen esityksessä arvioitiin, että UK-puiston perustamisen yhteydessä menetettiin 63 metsätyöpaikkaa, joten näiden työpaikkojen voidaan katsoa kompensoituneen.

Saaristomeren kansallispuisto

HE 203/1981 vp. Laiksi Saaristomeren kansallispuistosta perustuu Saaristomeren kansallispuisto- toimikunnan, kansallispuistokomitean sekä vuoden 1979 Saaristomertoimikunnan mietinnöissään tekemiin ehdotuksiin (Komiteamietinnöt 1976:8, 1976:88 ja 1981:35).

Yleisperustelut: Valtion tarkoituksena on vapaaehtoisin kaupun ostaa alueita saaristolaisilta ja tällä tavoin hankkia lisää maita liitettäväksi kansallispuistoon. Lakiehdotuksessa on Saaristomeren kansallispuistolle määritelty raja siten, että se on riippumaton maanomistussuhteista ja määräytyy luonnonsuojelun kannalta tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden perusteella. Yksityisomistuksessa olevien maiden osalta ei ehdotuksella olisi mitään vaikutuksia eikä se esimerkiksi olisi sinänsä esteenä rakennusluvan myöntämiselle rajauksen sisäpuolella olevalle rakennuspaikalle.

Kansallispuiston hoidossa ja käytössä on keskeisenä tehtävänä yhtäältä veneilyn ohjaaminen ja toisaalta mahdollisuuksien järjestäminen alueen luontoon tutustumiseen. Lisäksi alueella esiintyy sellaisia puolikulttuurimaisemia, jotka ovat syntyneet osittain ihmisen toiminnan seurauksena ja joiden säilyminen edellyttää myös tulevaisuudessa ihmisen toimenpiteitä. Tarkoituksena onkin, että valtiolle hankittuja tiloja, joihin mainittuja luonnontyyppejä sisältyy, voitaisiin edelleen vuokrata yksityisille niiden säilymisen kannalta tarpeellisten luontaiselinkeinojen harjoittamista varten. Näiden toimenpiteiden suorittamisesta on tarkoituksena laatia yksityiskohtainen suunnitelma.

Rauhoitusmääräyksiä annettaessa on tarkoitus ottaa erityisesti huomioon se, että paikallisen väestön perinteiset oikeudet turvataan eikä sen toimintamahdollisuuksia liioin rajoiteta. Alueen hoitoa ja käyttöä koskevien asioiden käsittelyä varten on tarkoituksena perustaa Metsähallituksen avuksi Saaristomeren kansallispuiston neuvottelukunta, jossa etenkin paikallinen väestö olisi edustettuna.

Laki Saaristomeren kansallispuistosta 20.8.1982/645.

2 § Saaristomeren kansallispuiston rajat on määrättävä noudattaen soveltuvin osin, mitä jakolaissa (604/51) on säädetty rajankäynnistä. Kansallispuiston alue on merkittävä maastoon siten, että riittävä määrä puistoaluetta osoittavia tunnusmerkkejä sijoitetaan puistoon kuuluville maa-alueille.

Asetus Saaristomeren kansallispuistosta 23.12.1982/1040.

3 § Saaristomeren kansallispuiston hoitoa ja käyttöä varten on laadittava suunnitelma (hoito- ja käyttösuunnitelma). Kansallispuiston alue voidaan jakaa hoidon ja käytön kannalta erilaisiin vyöhykkeisiin. 5 § Saaristomeren kansallispuisto on Metsähallituksen hallinnassa ja hoidossa.

Kansallispuiston hoitoon ja käyttöön liittyvissä kysymyksissä on Metsähallituksen apuna Saaristomeren kansallispuiston neuvottelukunta.

HE 82/1990 vp. Laiksi Saaristomeren kansallispuistosta annetun lain 1 §:n ja 3 §:n muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan lakia Saaristomeren kansallispuistosta muutettavaksi niin, että maanvaihdot tulisivat mahdollisiksi kansallispuiston ns. intressialueella eli yhteistoiminta-alueella. Kansallispuistoon kuuluu noin 1 800 ha maa-alueita ja noin 16 000 ha vesialueita. Alueiden hankinnassa luonnonsuojelua varten on usein käynyt ilmi, että omistamastaan alueesta luopuvan, varsinkin paikallisväestöön kuuluvan maanomistajan kannalta paras vaihtoehto olisi, että valtio voisi luovuttaa muita alueita luonnonsuojelua varten valtiolle hankittavien alueiden vastineeksi.

Laki Saaristomeren kansallispuistosta annetun lain 1 §:n ja 3 §:n muuttamisesta 17.1.1990/130. 1 § Saaristomeren luonnon- ja kulttuurin suojelemiseksi, niihin liittyvien perinteisten luonnonkäyttötapojen turvaamiseksi sekä ympäristöntutkimusta ja yleistä luonnonharrastusta varten on Saaristomeren kansallispuisto, joka on luonnonsuojelulaissa (71/1923) tarkoitettu erityinen luonnonsuojelualue. 3 § Jos yhteistoiminta-alueella oleva alue, jota valtio ei omista, siirtyy valtion omistukseen, se luetaan osaksi kansallispuistoa lukuun ottamatta alueita, jotka siirtyvät puolustusvoimain hallintaan, ja alueita, jotka hankitaan alueiden vaihtoa varten.

Asetus Saaristomeren kansallispuistosta 8.12.1994/1123.

5 § Saaristomeren kansallispuiston hoitoa ja käyttöä varten on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma (*runkosuunnitelman*), jonka vahvistaa ympäristöministeriö. 7 § Kansallispuiston hoidon ja käytön edistämiseksi ja yhteistyön kehittämiseksi kansallispuiston yhteistoiminta-alueella on Metsähallituksen apuna Saaristomeren neu-

vottelukunnasta annetussa asetuksessa (1124/1994) tarkoitetun neuvottelukunnan kansallispuistojaos.

Asetus Saaristomeren neuvottelukunnasta 8.12.1994/1124.

Asetus Saaristomeren kansallispuistosta annetun asetuksen 7 §:n 2 momentin muuttamisesta 21.4.1995/577. Kansallispuiston hoidon ja käytön sekä kansallispuiston yhteistoiminta-alueen kestävä kehityksen edistämiseksi on Metsähallituksen apuna Saaristomeren neuvottelukunnasta annetussa asetuksessa (1124/94) tarkoitettuna neuvottelukunnan kansallispuistojaos.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Velvoitteet ovat toteutuneet.

Saaristomeren neuvottelukunta toimi usean vuoden puiston perustamisen tukena, mutta myöhemmin se muutettiin lailla Biosfäärialueen neuvottelukunnaksi. Myöhemmin neuvottelukunta on lakkautettu tarpeettomana, koska puiston toiminta on vaikiintunut.

Hallituksen esityksessä kuvattujen luontotyyppien turvaamiseksi on paikallisen väestön kanssa solmittu sopimuksia luonnonhoitotoimien toteuttamiseksi. Metsähallituksen yhteistoimintasopimukset matkailuyrittäjien ja karjankasvattajien kanssa toimivat kompensatioina, koska laidunnussopimuksilla säilytetään saaristo elävänä.

Puiston perustamisen yhteydessä ei kirjattu velvoitteita puiston rakennuksista, mutta Saaristomeren kansallispuistoon on rakennettu Sinisimpukan luontokeskus Dragsfjärdiin. Myöhemmin Korppooseen on toteutunut Korpoströmin luontokeskus, johon on sijoitettu Åbo Akademin merentutkimuspuoli ja 3 ympärivuotista työpaikkaa. Lisäksi on rakennettu Jurmoon luontotupa.

Saaristomeren kansallispuiston sisällä on saaria, joille on vahvistetuissa yleiskaavoissa osoitettu rakennusoikeuksia. Alueet, joihin rakentamista voidaan osoittaa kaavoituksella, on esitetty valtioneuvoston päätöksessä 20.8.1998 Suomen ehdotuksessa Natura 2000 -verkostoksi. Kaavoituksen yhteydessä selvitetään rakennuspaikkojen tarkempi sijainti.

Metsähallituksen ja Metlan selvityksestä (2010) käy ilmi, että Saaristomeren kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 48 htv ja kokonaistulovaikutus 4 milj. €/v. (suora 2,2 milj. €/v)

Kitkanniemen liittäminen Oulangan kansallispuistoon

Valtioneuvoston periaatepäätös 28.2.1985 Kuusamon Kitkanniemen suojelusta.

Valtion ja Kuusamon yhteismetsän hoitokunnan välisissä neuvotteluissa sovittiin, että valtio asettaa Kitkanniemen suojelua selvittävän toimikunnan, joka laati komiteamietinnön valtioneuvoston periaatepäätöksen pohjaksi (Komiteamietintö 1985:53).

Pinta-alaltaan noin 5 000 ha suuruisen alue Kuusamon Kitkanniemellä suojellaan siten, että alue hankitaan valtion omistukseen ja liitetään myöhemmässä vaiheessa Oulangan kansallispuistoon. Alueen kalastus- ja metsästysoikeudet tullaan säilyttämään paikallisella väestöllä.

HE 246/1986 vp. Laiksi alueen vaihdosta valtion ja Kuusamon yhteismetsän välillä.

Eduskunnan lausuma: Eduskunta edellytti, että hallitus huolehtii siitä, ettei maanvaihdosta aiheudu Suomussalmien kunnan asukkaille työpaikkojen menetyksiä. Eduskunta edellytti lisäksi, että hallitus huolehtii maanvaihtoa toteutettaessa siitä, että rajavartiolaitoksen mahdollisuudet jatkaa ja kehittää toimintaansa käytössään olevalla alueella turvataan. Eduskunta edellytti myös, että hallitus huolehtii Metsähallituksen metsätyöntekijöiden työllisyyden turvaamisesta Suomussalmella. Eduskunta edellytti edelleen, että hallitus pyrkii maanvaihtoon liittyvissä jatkoneuvotte-

luissa huolehtimaan siitä, että Suomussalmelta Kuusamon yhteismetsän omistukseen tulevilla alueilla turvataan Suomussalmen kunnan asukkaiden metsästysmahdollisuuksien jatkuminen.

Laki aluevaihdosta valtion ja Kuusamon yhteismetsän välillä 20.3.1987/323.

1 § Maa- ja metsätalousministeriö oikeutetaan määräämillään ehdoilla luovuttamaan Kuusamon yhteismetsän osakaskunnalle metsähallinnon Taivalkosken hoitoalueeseen kuuluvat n. 2 186 ha Kuusamon kunnassa ja metsähallinnon Suomussalmen hoitoalueeseen kuuluvat n. 8 266 ha suuruiset alueet Suomussalmen kunnassa. Kuusamon yhteismetsän osakaskunta luovuttaa luonnonsuojelutarkoituksiin yhteismetsän Oulangan palstasta n. 5 899 ha suuruisen Kitkanniemen maa-alueen Kuusamon kunnassa. Valtio maksaa vaihdettavien alueiden arvojen erona välirahaa 9 170 000 mk.

Aluevaihtosopimus 22.5.1987. Muut aluevaihtoon liittyvät ehdot: esimerkiksi Kitkanniemen suojelua koskevilla säännöksillä ja määräyksillä ei rajoiteta paikallisen (Kuusamon kunnassa vakituisesti asuvan) väestön kalastus- ja metsästysoikeuksia eikä kalastukseen liittyvää leiriytymistä. Kitkanniemen alueen käyttöoikeus hirvenmetsästysalueena säilyy Kuusamon yhteismetsän osakaskunnalla. Suomussalmen asukkaiden metsästysmahdollisuudet jatkuvat. Suomussalmelta Kuusamon yhteismetsän omistukseen tulevilla alueilla suoritettavissa metsätöissä yhteismetsä käyttää ensisijaisesti suomussalmelaisia työntekijöitä. Yhteismetsä turvaa Hallan paliskunnan mahdollisuudet jatkaa porojen talvilaidunnusta.

HE 180/1988 vp. Laiksi Oulangan kansallispuiston laajentamisesta. Esityksen tarkoitus on laajentaa Oulangan kansallispuistoa liittämällä siihen niin sanottu Kitkanniemen alue, noin 5 830 ha Kuusamon kunnassa. Oulangan kansallispuisto on perustettu lailla (634/1956) ja sitä on aikaisemmin laajennettu lailla (674/1981). Kansallispuistoa on tarkoitus kehittää palvelemaan yhä paremmin matkailua ja retkeilyä. Vaikutukset työllisyyteen ja kuntien talouteen: Kitkanniemen siirtyminen valtion omistukseen ja luonnonsuojelukäyttöön merkitsee Kuusamossa 6–10 metsätyöpaikan vähentymistä. Kitkanniemen metsien hakkaamatta jättäminen vaikeuttaa keloja muuta erikoispuuta jalostavien lähiseudun yrittäjien toimintamahdollisuuksia, Kansallispuistohallintoon syntyvät työpaikat ja matkailuelinkeinon kehittyminen muun muassa Kitkanniemeä lähellä olevalla Juuman alueella korvaavat ajan mittaan työpaikkojen menetyksiä metsätaloudessa ja siihen liittyvissä elinkeinoissa. Kuusamon kunnan metsäverotuloihin lain hyväksyminen ei vaikuttaisi, sillä Kitkanniemen tultua luonnonsuojelualueeksi valtio korvaa luonnonsuojelulain 5 a §:n nojalla Kuusamon kunnalle Kitkanniemen metsän tuottoa vastaavan metsäverotulon vähentymisen, mikä on noin 100 000 mk vuodessa.

Laki Oulangan kansallispuiston laajentamisesta 3.2.1989/115.

Laajennetulle kansallispuistolle tarvittiin uusi asetus ja siksi vanha **Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista. 18.12.1981/932** kumottiin.

Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista annetun asetuksen muuttamisesta 3.2.1989/117. 3 a § Sen estämättä, mitä 1§:ssä on säädetty, Oulangan kansallispuiston laajentamisesta annetulla lailla (115/1989) Oulangan kansallispuistoon liitetyllä alueella on paikallisille asukkaille sallittu metsästy, kalastus sekä kalastukseen liittyvä leiriytyminen.

Asetus Oulangan kansallispuistosta 27.3.1991/582. (71/1923, 634/1956, 674/1981, 115/1989). 2 § Kalastus on sallittua muualla kuin Pesosjärven valuma-alueen vesissä.

Paikalliset asukkaat saavat metsästyä ja tilapäisesti leiriytyä kalastusta varten. 4 § HKS, 6 § Neuvottelukunnan perustaminen Metsähallituksen avuksi.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Eduskunnan lausuman (HE 246/1986) toteuttamiseksi Kuusamon yhteismetsän alueiden vaihtokirjaan otettiin ehto suomusalmelaisten metsätyöpaikkojen ja metsästysoikeuksien turvaamiseksi.

Kitkaniemelle jäi käyttöoikeuksia (kalastus, metsästys ja leiriytyminen), kun Kitkaniemi liitettiin Oulankaan. Vielä vuoden 2010 alussa osakaskunnan kanssa vaihdettiin vesiä, jotka sijaittivat Kitkaniemen sisällä. Yksityiset omistajat saivat Metsähallituksen vesialueita suojelualueen ulkopuolelta. Vaihtokirjaan kirjattiin velvoitteiden toteutuminen. Omistajat olivat tyytyväisiä siitä, että valtio piti lupauksensa. Vaihto onnistui hyvin.

Oulangan kansallispuistossa käyneiden kokonaistulovaikutus alueella oli 15 miljoonaa euroa vuodessa (suoratulovaikutus 6,9 milj. €/v) ja puiston kokonaistyöllisyysvaikutus oli 194 henkilötyövuotta (Metsähallitus ja Metla 2010).

Torransuon kansallispuisto

Valtioneuvoston periaatepäätös 19.12.1985 Torransuon kansallispuistoalueen rajaus /Rv tarkennus 24.2.1978 periaatepäätökseen. Aluevaihdolla toteutettavaksi.

HE 93/1989 vp. Laiksi Torransuon kansallispuistosta. Kansallispuiston alue olisi noin 2 500 ha, josta 100 ha metsämaata. Tammelan kunnalle maksetaan LsL:n 5 a §:n nojalla metsäverotulon vähentyminen. Petaliittimineraalin louhiminen sallitaan. Louhosalue on tarkoitus liittää kansallispuistoon louhinnan ja siistimistöiden päätyttyä.

Laki Torransuon kansallispuistosta 16.2.1990/169.

Asetus Torransuon kansallispuistosta 16.2.1990/170. 4 § Hoito- ja käyttösuunnitelma. Runkosuunnitelman ja erityissuunnitelmat vahvistaa ympäristöministeriö, 8 § Torransuon kansallispuiston eteläosassa olevan petaliittilöydöksen taloudelliseksi hyödyntämiseksi saa löydöstä koskevan valtauksen alueella Metsähallituksen määrittämällä ehdoin louhia mineraalia ja tehdä muita louhinnan edellyttämiä töitä. Kokonaan kansallispuistoalueen ympäröimän alueen omistajalla tai haltijalla on oikeus talvitieyhteyden alueelleen kansallispuistoalueen kautta.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Petaliittimalmia ei ole hyödynnetty louhintaluvan aikana ja asetuksessa mainittu löydöksen valtaus on rauennut. (Torransuon hoito- ja käyttösuunnitelma 2010).

Kansallispuisto kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Siihen liitettävien yksityismaiden rajaukset neuvoteltiin uudelleen Natura päätöksen valmistelun yhteydessä, jossa aiemman periaatepäätöksen mukaista rajausta supistettiin. Kaikki yksityismaat on hankittu valtiolle tämän täsmennetyn rajauksen mukaisesti.

Torransuon kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 3 htv ja kokonaistulovaikutus 0,3 milj. €/v (Metsähallitus ja Metla 2010).

Seitsemisen kansallispuisto

Seitsemisen kansallispuisto on perustettu **eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta kansallispuistoksi ja luonnonpuistoiksi annetulla lailla 2.10.1981/674.**

Valtioneuvoston periaatepäätös 12.2.1987 Seitsemisen kansallispuiston laajennus, Ruunaanjärven luonnonsuojelualue ja Kelventeen luonnonsuojelualue: Seitsemisen kansallispuiston laajennus (ei taloudellisia vaikutuksia), Ruunan luonnonsuojelualueen perustaminen (3 450 ha ei taloudellisia vaikutuksia, Lieksa), Kelventeen luonnonsuojelualueen (600 ha, 15 milj. mk, Padasjoki & Sysmä).

HE 181/1988 vp. Laiksi Seitsemisen kansallispuiston laajentamisesta. Esitys laajentaa Seitsemisen kansallispuistoa liittämällä siihen ns. Soljasten alueen, noin 900 ha (Kurun kunnassa ja Ikaalisten kaupungissa). Puiston laajennusalue parantaa puiston retkeily- ja virkistyskäyttömahdollisuuksia. Soljasten alueen liittämällä Seitsemisen kansallispuistoon ei ole välittömiä vaikutuksia metsätyöpaikkojen määrään, koska aluetta ei pitkään aikaan ole käytetty puuntuotantoon. Teoreettisesti laskien laajentamisesta aiheutuisi arviolta kahden metsurityöpaikan menetys. Kansallispuiston hoitoon ja käyttöön tarvittavien henkilöiden määrä korvanee ajan myötä kaikki, jo nykyisenkin kansallispuiston perustamisesta aiheutuneet metsätyöpaikkojen menetykset. **Laki Seitsemisen kansallispuiston laajentamisesta 3.2.1989/116.**

Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista annetun asetuksen muuttamisesta 3.2.1989/117. 3 a § Seitsemisen kansallispuistoon liitetyllä alueella on Soljastenlammissa sallittu kalanistutus ja virkistyskalastus.

HE 133/2004 Laki Seitsemisen kansallispuiston laajentamisesta 28.1.2005/53. (674/1981, 116/1989). Koillispuolelta liitettiin n. 300 ha puistoon.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Ei varsinaisia velvoitteita, metsätyöpaikat ovat kompensoituneet. Soljasten lammissa ei enää harjoiteta kalanistutusta. Seitsemisen kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 16 htv ja kokonaistulovaikutus 1,3 milj. €/v (suora 0,6 milj. €/v) (Metsähallitus ja Metla 2010).

Tammisaaren kansallispuisto

HE 244/1988 vp. Laiksi Tammisaaren kansallispuistosta.

Laki Tammisaaren saariston kansallispuistosta 26.5.1989/485/1989.

Asetus Tammisaaren saariston kansallispuistosta 9.3.1990/243. (71/1923, 485/1989) 7 § Kansallispuiston hoidon ja käytön edistämiseksi voidaan Metsähallituksen avuksi asettaa neuvottelukunta.

Ympäristöministeriön päätös alueiden liittämisestä Tammisaaren kansallispuistoon n:o 385 17.3.1995. (Liittyy laki 485/89). Aluetta laajennettiin n. 130 hehtaarilla.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Tammisaaren neuvottelukunta toimi puiston perustamisen alkuvuosina, mutta on sittemmin lakkautettu tarpeettomana. Tammisaaren kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 36 htv ja kokonaistulovaikutus 3 milj. €/v (suora 1,9 milj. €/v) (Metsähallitus ja Metla 2010) Suuret työllisyysvaikutukset liittyvät matkailusta saatavaan kokonaisyhteyteen.

Koloveden kansallispuisto

Kolovesityöryhmän mietintö 1988. Selvitys laadittiin valtion alueen käyttövaihtoehtoja (valtion retkeilyalue, kansallispuisto, erityinen suojelualue) ja niiden merkityksestä yleiselle edulle sekä niiden vaikutuksesta seudun taloudelle ja työllisyydelle. Metsätalouden työpaikkamenetykset kansallispuistovaihtoehtossa eivät ole kokonaisuudessa kovin suuret, mutta pienille kunnille Enonkoski ja Savonranta, tuntuu. Alueen matkailullista merkitystä on vaikea arvioida.

HE 89/1989 vp. Laiksi Koloveden kansallispuistosta. Noin 2 000 ha jää pois metsätaloudeksi. Tämä merkitsee laskennallisesti 8 pysyvän metsätyöpaikan menetystä Metsähallituksen Savonlinnan hoitoalueessa. Metsätalouden työpaikkojen vähenyksellä ei ole olennaista vaikutusta koko seudun työllisyyteen, sillä Koloveden alue on jo kauan ollut poissa metsätaloustoiminnasta. Enonkosken, Heinäveden ja Savonrannan metsäverotuloihin lain hyväksyminen ei vaikuttaisi, sillä jos Koloveden kansallispuisto perustetaan, valtio korvaa luonnonsuojelulain 5 a §:n nojalla kunnille alueen metsän tuottoa vastaavan metsäverotulon vähentymisen. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa turvataan paikallisen väestön edut.

Laki Koloveden kansallispuistosta 16.2.1990/167.

Asetus Koloveden kansallispuistosta 16.2.1990/168. (lait 71/1923, 167/1990) 4§ HKS. Runkosuunnitelman ja HKS:n erityissuunnitelmat vahvistaa ympäristöministeriö.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Paikalliselle väestölle on sallittu hirven metsästys. Alueen käyttöä (mm. liikkuminen) on rajoitettu saimaannorpan pesimärauhan turvaamiseksi. Rajoitukset on kohdistettu uudessa hoito- ja käyttösuunnitelmassa (HKS) ajallisesti siten (l.l.–30.4.), että niistä koituu suojelun kannalta mahdollisimman suuri hyöty ja alueen virkistyskäytölle mahdollisimman vähäinen haitta.

Valtio on investoinut puiston perustamisesta lähtien Koloveden kansallispuiston infrastruktuuriin ainakin miljoona euroa puiston perustamisesta lähtien (lähinnä TE-keskuksen, nyk. ELYn rahoituksella). Puistoon on rakennettu useita rantautumispaikkoja ja muita palvelurakenteita. On korjattu Mäntysalon kämpä kaikkien kävijöiden vuokrattavaksi. Enonkosken kunnan keskustassa on korjattu kunnan omistama vanha makasiini luontotuvaksi jne. Työssä on käytetty paikallista työvoimaa.

Uudessa HKS:ssa alueen palvelutasoa ja saavutettavuutta päiväkäyntikohteena esitetään parannettavaksi (mm. uusia patikkapolkuja). Tämä lisää mahdollisuuksia alueen hyödyntämiseen paikallisten lähivirkistyskohteena. Päiväkävijöiden määrän kasvu lisää myös lähialueen matkailupalvelujen kysyntää, millä on myönteisiä vaikutuksia paikallistalouteen ja työllisyyteen. Usea paikallinen luontomatkailuyrittäjä toimii kansallispuiston alueella.

Koloveden kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 9 htv ja kokonaistulo-vaikutus 0,7 milj. €/v (suora 0,2 milj. €/v) (Metsähallitus ja Metla 2010).

Nuukсион kansallispuisto

Valtioneuvoston periaatepäätös 1.6.1989 Nuukсион järviylänköalueen kehittämiseksi ulkoilu ja luonnonsuojelutarkoituksiin: Valtion Tervalammin alueelle perustetaan ulkoilulain mukainen valtion retkeilyalue. Arvokkaat maisema- ja kulttuurihistorialliset alueet tulee säilyttää.

Laki Nuukсион kansallispuistosta 4.2.1994/118. Tällä lailla kumotaan Tervalammin retkeilyalueen perustamisesta tehty valtioneuvoston päätös (570/1989).

Asetus Nuukсион kansallispuistosta 4.2.1994/119. (71/1923, 118/1994). 4 § On laadittava HKS.

Nuukсион kansallispuistoalueelle jäävien tonttien vuokrasopimukset. Eduskunnan lausuma. (Ympäristövaliokunta): Eduskunta edellytti, että hallitus huolehtii Nuukсион kansallispuistosta annetun lain nojalla annettavan asetuksen valmistelusta niin, ettei siinä kiellä jatkamasta kansallispuiston alueelle jäävien tonttien vuokrasopimuksia; ja että hallitus huolehtii sellaisten vuokrasopimusten, joiden mukaan tontin vuokra-aika päättyy viimeistään vuonna 2010, uusimisesta nykyisten vuokralaisten tai heidän perheidensä niin halutessa. Hallituksen kertomukset 1996:

Nuuksion kansallispuistosta annetussa asetuksessa (119/1994) ei ole kielletty jatkamasta vuokrasopimuksia eikä vuokrasopimuksia ole irtisanottu. Näin on tarkoitus menetellä myös vastaisuudessa, jolleivät vuokraoikeuden haltijat itse halua luopua vuokraosuudestaan.

HE 115/2001 vp. HE 206/2001 vp. Nuuksion kansallispuiston kehittäminen. (Valtiovarainvaliokunta). **Eduskunnan lausuma:** Eduskunta edellytti 18.12.2001, että vuoden 2002 aikana selvitetään mahdollisuudet Nuuksion kansallispuiston kehittämiseen yhteishankkeena alueen kuntien ja muiden tahojen kanssa. **Hallituksen kertomus 2002:** Ympäristöministeriö ja Metsähallitus ovat kehittäneet Nuuksion kansallispuistoa yhteistyössä kuntien kanssa puiston perustamisesta vuodesta 1994 lähtien. Yhteistyö on tähän asti painottunut kansallispuiston laajentamiseen kuntien ja valtion välisin maanvaihdoin. Myös Nuuksion Life-luontoprojektin yhteydessä Natura 2000 -alueen käyttöä ja hoitoa ohjaava yleissuunnitelma on tehty yhdessä kuntien ja eräiden muiden intressitahojen kanssa. Metsähallitus on vuonna 2002 yhdessä Uudenmaan liiton kanssa koonnut Nuuksio-hanketta varten yhteistyöryhmän, jonka tulee selvittää edellytykset Nuuksio-keskuksen aikaansaamiseksi. Selvityksen arvioidaan valmistuvan vuoden 2003 aikana. Nuuksion kehittäminen (luontokeskus ja Kattilan luontotalo sekä retkeilyalueet) on otettu Uudenmaan liiton aluekehittämissopimukseen toisena alueen kahdesta kärkihankkeesta.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Nuuksion kansallispuiston alueella olevia vuokrasopimuksia ei ole irtisanottu. Nuuksion luontokeskus valmistuu vuonna 2012. Nuuksion kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 11 htv ja kokonaistulovaikutus 1,4 milj. €/v (suora 0,8 milj. €/v) (Metsähallitus ja Metla 2010).

Kolin kansallispuisto

HE 307/1990 vp. Laiksi Kolin kansallispuistosta (Laki- ja talousvaliokunta): Esityksen taloudelliset ja muut vaikutukset: Hallituksen tarkoituksena on ryhtyä muualla Kolin seudulla toimenpiteisiin matkailun ja muun elinkeinotoiminnan kehittämiseksi sekä kaavoituksellisin että aluepoliittisin keinoin. Enon, Juuan ja Kontionlahden kuntien sekä Lieksan kaupungin yhteiseen yleiskaavatyöhön ohjataan valtion varoja. Valtiovallan toimenpitein edesautetaan Kolin kylän ja sataman sekä Purnunlahden alueen suunnittelua ja kehittämistä luonnonläheiseksi matkailualueeksi ja kansallispuiston opastustoimintojen keskuksiksi. Vastaavia toimia on tarkoitus suunnata myös kansallispuiston eteläpuolella sijaitsevan Herajärven alueelle. Kansallispuiston hoitoa ja opastamista varten palkataan henkilöstöä.

Eduskunnan lausuma hallituksen esitykseen: Eduskunta edellytti hallituksen huolehtivan siitä, ettei hallituksen esityksen perusteluissa mainitun tavoiterajauksen piiriin kuuluvien kiinteistöjen omistajien oikeusturva ja oikeudellinen asema vaarannu. Eduskunta edellytti myös, että kansallispuistoa laajennettaessa maanhankinnat tapahtuvat ainoastaan vapaaehtoisin kaupoin tai maanvaihdoin. Lisäksi eduskunta edellytti, että Kolin seudun matkailun ja muun elinkeinotoiminnan kehittämisestä tehdään pikaisesti periaatepäätös ja että kansallispuiston hoito ja opastamista varten palkataan riittävästi henkilöstöä. Vielä eduskunta edellytti, että alueella sijaitsevat matkailupalvelujen ja rinnetoimintojen alueet ja toiminnot turvataan Kolin kansallispuistoa toteutettaessa.

Hallituksen kertomus 1991: Kiinteistöjen omistajien oikeusturvaa koskevat säännökset sisältyvät Kolin kansallispuiston perustamista koskevaan lainsäädäntöön.

Kolin alueen matkailun ja elinkeinotoiminnan kehittämistä selvitetään neljän kunnan yhteisessä yleiskaavahankkeessa, jota tuetaan valtion varoin. **Hallituksen kertomus 1992:** Valtioneuvosto teki 11.4.1991 periaatepäätöksen Kolin kansallispuiston perustamiseen liittyviksi tukitoimiksi. Pohjois-Karjalan lääninhallitus on vuoden 1992 loppuun mennessä hankkinut 29 kaupalla ja vaihdolla Kolin kansallispuistoa varten yht. 1 051 ha maa-alueita. Kaikki kaupat ja vaihdot on tehty vapaaehtoisuuteen perustuen. **Hallituksen kertomus 1995:** Kiinteistöjen omistajien oikeusturvaa koskevat säännökset sisältyvät luonnonsuojelun toteuttamista koskevaan lainsäädäntöön. Kansallispuiston laajennusalueita on hankittu valtiolle yli 1 300 ha. Kaikki kaupat ja vaihdot on tehty vapaaehtoisuuteen perustuen. VN:n periaatepäätöksen mukaan Kolin kansallispuiston perustamiseen liittyviin tukitoimiin on ryhdytty ja niitä on tarkoitus voimistaa sitä mukaan kuin niihin liittyvä suunnittelu ja muut valmiudet edistyvät. Kolin kansallispuiston hoitohenkilöstöä on lisätty palkkaamalla palveluiden rakentamiseen ja muihin hoitotehtäviin työvoimaa etupäässä Kolin seudulta. Henkilöresursseja on lisätty myös Metsäntutkimuslaitoksen organisaatio-uudistusten ja henkilöstöjärjestelyjen kautta. Rinnetoiminnot on turvattu sopimuksin. Kansallispuiston merkitys matkailun vetovoimatekijänä kasvaa sitä mukaa kun sitä laajennetaan ja sen palvelut paranevat sekä hoito tehostuu. Kolille on jo syntynyt kansallispuistoon tukeutuvaa matkailun yritystoimintaa.

Laki Kolin kansallispuistosta 27.3.1991/581.

Valtioneuvoston periaatepäätös 11.4.1991 Kolin kansallispuiston perustamiseen liittyvät tukitoimet: Kolin kansallispuiston suojelutavoitteen saavuttamiseksi ja paikallisen elinkeinoelämän aktivoimiseksi sekä työllisyyden turvaamiseksi kukin ministeriö käytettävissä olevin keinoin edistää sekä lain perusteluissa mainittujen että muiden toimialaansa kuuluvien hankkeiden toteutumista Kolin seudulla kansallispuiston rajaustavoitteen ulkopuolella. Erityisen tärkeitä ovat työministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön ja ympäristöministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön toimialaan kuuluvat toimenpiteet kuten matkailua ja muuta elinkeinoelämää tukevat ja elvyttävät hankkeet, olemassa olevan tiestön parantaminen ja uusien liikenneyhteyksien luominen sekä kunnallistekniset ja vesihuollon hankkeet. Vesisuojelussa tulee keskittää voimavaroja toimenpiteisiin, joilla voidaan parantaa Pielisen Purjenselän vedenlaatua. Itse kansallispuiston alueella varaudutaan opastus- ja yleisöpalvelujen parantamiseen sekä tehostetaan luonnon- ja maisemanhoitotoita. Kaikki edellä mainitut toimenpiteet on tehtävä siten, että niillä ei vaaranneta Kolin kansallispuiston luonnon- ja maisemansuojelun eikä hoidon tavoitteiden saavuttamista. Jotta mainituilla toimenpiteillä saavutettaisiin mahdollisimman suuri kokonaisuhyöty, tulee ministeriöiden toteuttaa kaikki hankkeet koordinoitusti ja kiinteässä yhteistyössä.

Asetus Kolin kansallispuistosta 12.4.1991/674. 7 § Matkailupalvelujen turvaaminen: Alueella sijaitsevat matkailupalvelujen ja rinnetoimintojen alueet ja toiminnot turvataan Kolin kansallispuistoa toteutettaessa. Kansallispuistoaluetta koskevat vuokrasopimukset jäävät voimaan kussakin sopimuksessa määräytyksi ajaksi. Sopimusten voimassaoloaika voidaan sopijaosapuolten niin päättäessä jatkaa.

HE 80/1996 vp. Laiksi Kolin kansallispuiston laajentamisesta. Kansallispuiston laajentaminen lisää aiempaan verrattuna hoidon ja käytön suunnittelun tarvetta ja tähän liittyen kansallispuiston palveluvarustuksen ja mahdollisesti myös henkilöstön lisäämisen tarvetta. Kysymys ratkaistaan vuosittain valtion talousarviota laadittaessa.

Laki Kolin kansallispuiston laajentamisesta 16.8.1996/634.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Kolin kansallispuiston kompensatiot ovat toteutuneet, koska matkailua tukevaa infraa on rakennettu ja kunnostettu (hotellin remontti, luontokeskus, maisemahissi, sataman terminaali, Kolin kyläkeskusten saneeraus sekä perinnetilat). Puiston perustaminen on edistänyt yritysraakennetta ja turvannut alueen matkailua. Myös opastustoimintaa ja kulkuyhteyksiä on parannettu ja rinnetoiminta on säilynyt alueella. Kaikki maakaupat on tehty vapaaehtoisin kaupoin.

Kolin kansallispuistossa kokonaistulovaikutus on 5,8 milj. €/v vuodessa (suora 2,2 milj. €/v) ja työllisyysvaikutus 76 henkilötyövuotta. (Metsähallitus ja Metla 2010).

Leivonmäen kansallispuisto ja Ruunaan luonnonsuojelualue

Haapasuon-Rutajärven alue oli mukana soidensuojelun perustamisohjelmassa vuonna 1979, mutta siitä ei kuitenkaan perustettu soidensuojelualuetta. Myöhemmin alueesta perustettiin Leivonmäen kansallispuisto.

Valtioneuvoston periaatepäätös 27.8.1987 Haapasuon-Rutajärven luonnonsuojelualue. Haapasuon-Rutajärven luonnonsuojelualueen perustaminen, Leivonmäen kunta (2 000 ha), ei sanottavia taloudellisia vaikutuksia. Alueella on eri tavoin käsiteltäviä aarnio-osia, puistometsiä ja talousosia, ojittamattomat suot jätetään metsätaloustoimien ulkopuolella.

HE 79/1990 vp. Laiksi Haapasuon ja Syysniemen sekä Ruunaan luonnonsuojelualueista. Luonnonsuojelualueiden kivennäismaiden metsien käytön osittainen kieltäminen vähentää jonkin verran metsätyöpaikkoja. Toisaalta taloustoimintaan jäävien metsien käsittely ja hoito vaatii tavanomaista enemmän työtä. Luonnonsuojelualueen perustamisesta aiheutuu Lieksan kaupungille noin kuuden pysyvän metsätyöpaikan menetys. Mahdollisimman luonnonmukainen metsänhoito olisi osittain sallittua siten kuin hoito- ja käyttösuunnitelmassa määrätään. Hallituksen esitykseen (HE 79/1990) liittyi eduskunnan lausuma luonnonsuojelualueiden perustamisesta johtuvista työpaikkamenetyksistä. Sama lausuma liittyi myös joukkoon muita hallituksen esityksiä suojelualueiden perustamiseksi (HE 78–82) ks. sivut 48–50.

Laki Haapasuon ja Syysniemen sekä Ruunaan luonnonsuojelualueista 17.01.1991/131. 3 § Luonnonmukainen metsänhoito: Luonnonsuojelualueen kivennäismaiden metsissä saa harjoittaa luonnonmukaista metsänhoitoa. Luonnonmukaisen metsänhoidon alueista ja menetelmistä sekä talviteistä määrätään hoito- ja käyttösuunnitelmassa.

Asetus Haapasuon ja Syysniemen sekä Ruunaan luonnonsuojelualueista 17.01.1991/132. 9 § Ruunaan luonnonsuojelualueen itäosaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa määrättävällä tavalla saa rakentaa yhden metsäautotien, jos se on metsänhoidon kannalta välttämätöntä.

HE 230/2002 vp. Laiksi Leivonmäen kansallispuistosta. Perustettavalla kansallispuistolla toteutettaisiin pääosa Suomen Natura 2000 -verkostoehdotukseen kuuluvasta Haapasuon–Syysniemen–Rutajärven–Kivijärven Natura 2000 -alueesta. (noin 2 900 ha). Kansallispuiston suojelutoimenpiteet, sekä hoidon ja käytön suunnittelu edistäisivät osaltaan seudun virkistys- ja luontomatkailuun liittyvän elinkeinotoiminnan kehittämistä.

Laki Leivonmäen kansallispuistosta 24.1.2003/45. (Kumoa L 131/1991).

Valtioneuvoston asetus Leivonmäen kansallispuistosta 13.2.2003/123. (liittyy 1096/1996 16§) 1 § Luonnonsuojelullisten syiden niin vaatiessa Metsähallituksen luvalla sallia hirvenajo metsästyksen yhteydessä.

Valtioneuvoston asetus Ruunaan luonnonsuojelualueesta 13.2.2003/124. (1096/1996).

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Leivonmäen kansallispuiston perustamisen yhteydessä, puistoon liittyvät aiemmat lait ja asetukset lakkautettiin. Tilalle tuli laki Leivonmäen kansallispuistosta. Leivonmäen kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 3 htv ja kokonaistulovaikutus 0,3 milj. €/v, (Metsähallitus ja Metla 2010).

Vanha asetus Ruunaan luonnonsuojelualueesta salli metsänhoidon ja tien rakentamisen. Metsänhoitoa ja tientarvetta koskevat säännökset vanhassa Ruunaan asetuksessa liittyivät aikaan, jolloin soiden suojelemiseksi perustetuilla luonnonsuojelualueillakin harjoitettiin kivennäismailla metsätaloutta. Kyseiset poikkeussäännökset oli aikanaan kirjattu Metsähallituksen metsätaloustarpeita varten. Metsähallitus päätti kuitenkin jo 1994 luopua puuntuotannosta soidensuojelualueilla. On alueellisesti merkittävää, että Ruunaan luonnonsuojelualueeseen rajoittuva Ruunaan retkeilyalue työllistää 59 htv.

Perämeren kansallispuisto

HE 260/1990 vp. Laiksi Perämeren kansallispuistosta. Kansallispuisto perustetaan valtion omistamille alueille Kemiin ja Tornioon yht. 15 700 ha. Alueella turvataan ammattikalastajien edut ja voimassa olevat kalastus- ja käyttöoikeudet. Työpaikkoja ei menetä puiston perustamisen takia.

Laki Perämeren kansallispuistosta 15.3.1991/537. (Kumoo asetuksen 339/1970). 3 § Kalastuslaissa (286/82) säädetty oikeus kalastaa yleisillä vesialueilla on voimassa kaikilla Perämeren kansallispuistoon kuuluvilla vesialueilla.

Asetus Perämeren kansallispuistosta 15.3.1991/538. 4 § HKS. Runkosuunnitelman ja HKS:n erityissuunnitelmat vahvistaa ympäristöministeriö, 9 § Perämeren kansallispuiston kautta Ryöttään johtava väylä saadaan oikaista ja syventää.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Velvoitteet ovat toteutuneet. Haastattelujen mukaan tällä hetkellä ammattikalastajien toiminta on turvattu puiston vesialueella. Perämeren kansallispuiston vesialue on pääsääntöisesti yleisvesialuetta. Puiston perustamissäädöksiin on kirjattu, että kansallispuiston kaikilla vesialueilla kalastusjärjestelyt hoidetaan kuten yleisvesialueella. Lapin ELY-keskus voi antaa järjestysmääräyksiä kalastuksen harjoittamiseen yleisvesialueella. Kalastuslain (286/1982) 6 §:ssä on säädetty yleisvesialueen kalastuksesta. Saarten ympärillä on Metsähallituksen hallinnassa kaksi pientä vesialuetta (Sarvi 540 ha ja Huituri 435 ha).

Liikenne Röttän väylällä on kasvanut ja muuttunut ympärivuotiseksi, väylä on estänyt kulkemisen talvella perinteisille talvikalastuspaikoille väylän länsipuolelle mm. Sarven alueelle. Perämeren kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 4 htv ja kokonaistulovaikutus 0,3 milj. €/v (suora 0,2milj. €/v) (Metsähallitus ja Metla 2010).

Linnansaaren kansallispuisto

HE 57/1991 vp. (Valtiovarainvaliokunta) Linnansaaren opastuskeskuksen rakentamiseksi. Eduskunnan lausuma: 58) Eduskunta totesi, että Linnansaaren opastuskeskus on nimetty Suomen itsenäisyyden juhluvuoden hankkeeksi ja piti tärkeänä, että hankkeen rahoitus turvataan. **Hallituksen kertomus 1992:** Järviluonnon keskuksen rakentamiseksi perustetaan valtion ja kunnan yhteinen kiinteistöyhtiö. **Hallituksen kertomus 1993:** Järviluonnon keskus Rantasalmella avataan yleisölle vuonna 1994.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Velvoite on toteutettu. Valtion tiukan taloudellisen tilanteen vuoksi budjettineuvotteluissa päätettiin Linnansaaren opastuskeskuksen rakentamisesta. Eduskunnan lausuman johdosta Järviluonnon keskus rakennettiin poikkeuksellisella tavalla perustamalla valtion ja kunnan yhteinen kiinteistöyhtiö. Linnansaaren kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 38 htv ja kokonaistulovaikutus 3,1 milj. €/v (suora 0,7 milj. €/v) (Metsähallitus ja Metla 2010).

Päijänteen kansallispuisto

HE 353/1992 vp. Laiksi Päijänteen kansallispuistosta. Laki Päijänteen kansallispuistosta 7.5.1993/432. Kumoo Pulkkilanharjun luonnonsuojelualueesta annetun asetuksen 405/1982. **Asetus Päijänteen kansallispuistosta 7.5.1993/433.** 8 § Kansallispuistoa koskevat vuokrasopimukset jäävät voimaan kussakin vuokrasopimuksessa määrättyksi ajaksi.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Vuokrasopimukset ovat jääneet voimaan. Päijänteen kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 6 htv ja kokonaistulovaikutus 0,5 milj. €/v (suora 0,2 milj. €/v) (Metsähallitus ja Metla 2010).

Syötteen kansallispuisto

HE 196/1999 vp. Laeiksi Syötteen kansallispuistosta sekä Jonkerinsalon, Siikavaaran, Jaaskamonvaaran, Mustanrinnantunturin ja Pitsloman luonnonsuojelualueista annetun lain muuttamisesta.

Suojeltava-alue Syötteellä on 29 400 ha, 18 270 ha metsää, kitu- ja joutomaata 11 000 ha ja vedet 120 ha. Kirjaus Natura 2000 -verkostoon liittyvästä valtion korvausvelvollisuudesta mikäli alueelle tulee ajankohtaiseksi kaivoksen perustaminen tai mikäli rakennetaan tie Kouvalta Syötekyliän.

Esityksellä toteutetaan VN 27.6.1996 periaatepäätöstä vanhojen metsien suojelusta. Sisältyvät 20.8.1998 Natura 2000 -päätökseen. Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen laiksi Syötteen kansallispuistosta ja Jonkerinsalon, Siikavaaran, Jaaskamonvaaran, Mustanrinnantunturin ja Pitsloman luonnonsuojelualueista annetun lain muuttamisesta (HE 196/1999vp; EV 38/2000vp).

Eduskunnan lausuma hallituksen esitykseen: Eduskunta edellytti, että Syötteen kansallispuistoa koskevan lain nojalla annettavaan asetukseen otetaan aluekohtainen poikkeus, jonka mukaan Geologian tutkimuskeskuksen valtausalueilla voidaan rauhoitussäännösten estämättä tehdä geologista tutkimusta ja etsiä malmeja. Jos kaivostoiminnan aloittaminen tulee valtausalueilla harkittavaksi eduskunta lisäksi edellyttää, että valtioneuvosto pikaisesti ryhtyy luonnonsuojelulain (1096/1996) 10 luvun Natura 2000 -verkostoa koskevien säännösten mukaisiin toimenpiteisiin tarkoituksena ratkaista kaivostoiminnan mahdollinen aloittaminen sekä tarvittaessa kaivostoiminnan aloittamisesta Natura 2000 -verkostolle aiheutuvan heikentymisen korvaaminen ja että valtioneuvosto samalla ryhtyy toimenpiteisiin Syötteen kansallispuistoa koskevan lainsäädännön mahdolliseksi muuttamiseksi kansallispuiston rajojen osalta.

Hallituksen kertomus 2000: Eduskunnan lausuman perusteella asetukseen on lisätty maininta geologisen tutkimuksen ja malminetsinnän sallimisesta ilman Metsähallituksen lupaa kansallispuistoalueelle sijoittuvilla Geologian tutkimuskeskuksen valtausalueilla.

Laki Syötteen kansallispuistosta 31.5.2000/512.

Asetus Syötteen kansallispuistosta 31.5.2000/514 (1096/1996) 1 § Kansallispuiston alueella saavat myös muut paikallisiin metsästyseuroihin kuuluvat henkilöt metsästää hirveä (tietty alue). 2 § Syötteen kansallispuiston alueelta voidaan Metsähallituksen luvalla kerätä ja kuljettaa korukiviä korujen valmistusta varten.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Syötteen kansallispuistoon ei ole toistaiseksi kohdistunut kaivoshankkeita, joita eduskunnan lausuma koskee (vuosi 1999). Muilta osin veloitteet on täytetty, koska mineraalien luvanvarainen kerääminen alueelta on mahdollista. GTK:lla oli Syötteellä tutkimustoimintaa 2000-luvun alussa, mutta nyt alueella ei ole valtauksia. Joitakin turisteja kiinnostava mineraalien kerääminen on mahdollista Metsähallituksen luvalla. Tällä hetkellä retkeilyalueilta tehdään matkailua ja geologiaa yhdistäviä matkailukarttoja geologisesti mielenkiintoisista kohteista.

Syötteen kansallispuiston perustamista valmistelemaan työryhmään osallistui alueellinen ympäristökeskus, Metsähallitus ja kunnat, jotka sitoutuivat suojeluun ja kansallispuiston suojelu ja hoito etenivät myönteisesti yhteistyössä. Prosessin myönteinen toteutustapa nousi esille haastatteluissa. Myös kansallispuiston opastuskeskus on saanut kiitosta. Syötteen luontokeskuksen hankesuunnittelu toteutettiin vanhojen metsien kompensatiotoimena. Syötteen kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 24 htv ja kokonaistulovaikutus 1,8 milj. €/v (suora 0,9 milj. €/v (Metsähallitus ja Metla 2010).

Repoveden kansallispuisto

LA (lakialoite) 176/1999 Repoveden alueen suojelu (Ympäristövaliokunta).

Eduskunnan lausuma: Eduskunta edellytti 31.3.2000, että hallitus ryhtyy Etelä-Suomen metsien suojelua koskevaan selvitykseen liittyen välittömästi valmistelemaan Repoveden alueen suojelua tavoitteena kansallispuiston perustaminen n. 1 000 ha suuruisena. Valmistelu on tehtävä yhteistyössä paikallistason eri osapuolten ja puolustusministeriön kanssa.

Hallituksen kertomus 2000: Kaakkois-Suomen ympäristökeskuksen ja Metsähallituksen Itä-Suomen luontopalvelut laativat yhteistyössä muiston **Ehdotus Kansallispuiston perustamiseksi Repoveden alueelle.** Muistion valmistumisajankohtana alueesta oli valtion omistuksessa 906 ha. **Hallituksen kertomus 2001:** Ympäristöministeriö on jatkanut lausuman edellyttämiä toimia kansallispuiston perustamiseksi Kymenlaakson Repovedelle. Ministeriön ensivaiheen tavoitteena on ollut hankkia alueelta valtion omistukseen lisää maita siten, että luonnonsuojelulaissa kansallispuiston perustamiselle säädetty 1 000 ha vähimmäispinta-alavaatimus täytyisi. Vuoden 2001 keväällä ympäristöministeriön ja UPM-Kymmenen edustajat neuvottelivat yhtiön Natura 2000 -alueella omistamien maiden suojelun toteuttamisesta ja hoidosta sekä kansallispuiston perustamisedellytysten luomisesta alueelle. Tämän jälkeen 12.11.2001 UPM-Kymmene ilmoitti, että se on varautunut lahjoittamaan valtiolle kansallispuiston perustamista varten noin 500 ha yhtiön omistamia maita. Yhtiö oli lisäksi valmis rauhoittamaan korvauksetta 1 200 ha lahjoitusalueeseen rajoittuvia metsiä. Lopulliset päätökset asiassa tehdään vuoden 2002 kevään yhtiökokouksessa. Yhtiön lahjoitusilmoituksen jälkeen UPM-Kymmenen, ympäristöministeriön, Metsähallituksen ja Kaakkois-Suomen ympäristökeskuksen edustajat ovat yhdessä täsmentäneet lahjoitus- ja korvausalueen rajauksia sekä ryhtyneet laatimaan alustavaa hoito- ja käyttösuunnitelmaa sekä kansallispuistoksi ajatellulle alueelle että UPM-Kymmenen omistukseen jäävälle rauhoitusalueelle. Tavoitteena on, että koko aluetta hoidetaan yhtenäisin periaattein.

HE 104/2002 vp. Laiksi Repoveden kansallispuistosta.

Laki Repoveden kansallispuistosta 25.11.2002/993.

Valtioneuvoston asetus Repoveden kansallispuistosta 28.11.2002/994. (liittyä 1096/1996). 1 § Hoito- ja käyttösuunnitelma laaditaan yhteistyössä puolustushallinnon kanssa.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Kansallispuisto perustettiin eduskunnan toivomuksen mukaisesti. Puolustushallinto on ollut mukana hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisessa. Puiston itäosissa on sallittu vain puolustusvoimien tietyn tyyppinen toiminta ja siksi alueella on voimassa liikkumiskiello. Repoveden kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 21 htv ja kokonaistuloaikutus 1,7 milj. €/v (suora 1,2 milj. €/v) (Metsähallitus ja Metla 2010).

Pallas- ja Yllästunturin kansallispuisto

HE 169/2003 vp. (Ympäristövaliokunta) **Kansallis- ja luonnonpuistoja koskeva lainsäädäntö.**

Eduskunnan lausuma (EV 185/2004 vp): Eduskunta edellytti 9.12.2004, että valtioneuvosto ryhtyy toimenpiteisiin kansallis- ja luonnonpuistoja koskevan lainsäädännön saattamiseksi perustuslain 80 §:n vaatimuksia vastaavaksi.

Hallituksen kertomukset 2005–2009: Hyväksyessään lain Pallas-Yllästunturin kansallispuistosta yllä mainittu lausuma sisällytettiin hallituksen esitykseen liittyvään eduskunnan vastaukseen. Perustuslakivaliokunta oli lakiehdotuksen käsitelyyn liittyvässä lausunnossaan katsonut kansallis- ja luonnonpuistoja koskevan luonnonsuojelulain 16 §:n asetuksenantovaltuuden ongelmalliseksi perustuslain 80 §:n 1 momentin ja valiokunnan sitä koskevan oikeuskäytännön kannalta.

Lausuman johdosta ympäristöministeriössä valmisteltiin asiaa koskeva luonnonsuojelulain muutos. Samalla esitykseen päätettiin sisällyttää eräitä muitakin tarkistuksia valtionmaiden luonnonsuojelualueiden säännöksiin. Lakiin oli tarkoitus ottaa säännös saamelaisten oikeuksien turvaamisesta, kun luonnonsuojelualueita perustetaan saamelaisten kotiseutualueelle. Lisäksi kansallis- ja luonnonpuistojen rauhoitusmääräyksiin oli tarkoitus tehdä eräitä tarkistuksia, jotka pohjautuvat metsästystä eteläisen Suomen kansallispuistoissa selvittäneen työryhmän ehdotuksiin. Myös alueiden liittämismenettelyä jo perustettuihin luonnonsuojelualueisiin oli tarkoitus yksinkertaistaa.

Ensimmäinen ehdotus hallituksen esitykseksi valmisteltiin vuoden 2005 aikana ja se oli lausunnolla vuoden 2006 alkupuolella. Ympäristöministeriö luopui kuitenkin esityksen antamisesta vuoden 2006 lokakuussa. Tämä johtui siitä, että eräistä esityksen metsästystä koskevista kohdista ei ollut mahdollista sopia hallituksen piirissä. Esityksen valmistelua on jatkettu vuosina 2007–2009 ja tarkistettu ehdotus hallituksen esitykseksi oli lausunnolla vuoden 2009 alkupuolella. Ympäristöministeriö on tämän jälkeen neuvotellut esityksen yksityiskohdista erityisesti maa- ja metsätalousministeriön sekä oikeusministeriön kanssa. Hallituksen esitys annettiin eduskunnalle kesäkuussa 2009 (HE 99/2009). Luonnonsuojelulain muutos tuli voimaan 1.2.2011 (58/2011) ks. lisää Luku 6.

Laki Pallas-Yllästunturin kansallispuistosta 30.12.2004/1430. Lailla perustettiin Pallas-Yllästunturin kansallispuisto ja samalla kumottiin vuoden 1938 säännös Pallas-Ounastunturin kansallispuistosta. 4 § Paikallisen väestön oikeudet: metsästys- ja kalastusoikeuksia.

Laki Pallas-Yllästunturin kansallispuistosta annetun lain 4 §:n muuttamisesta 1.7.2006/431. Tarkistettiin lakia paikallisen väestön metsästysoikeuksien osalta.

HE 195/2009 vp. Laiksi Pallas-Yllästunturin kansallispuistosta annetun lain muuttamisesta. Lain muutoksella sallitaan rakentaminen Pallastunturin matkailukeskusten alueella (4 a §). **Eduskunnan lausuma EV 64/2010 vp:** Eduskunta edellyttää, että hallitus osoittaa valtion talousarviossa riittävän määrärahan Pallas-Yllästunturin

kansallispuiston Pallastunturin alueen reitistöjen kunnostamiseen ja kehittämiseen puiston kävijämäärän kasvusta aiheutuvien ympäristöhaittojen ehkäisemiseksi.

Laki Pallas-Yllästunturin kansallispuistosta annetun lain muuttamisesta 21.5.2010/489.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Valtion velvoitteet on toteutettu. Eduskunnan Ympäristövaliokunta kuuli alueen paikallista väestöä ja toimijoita.

Haastattelujen mukaan Pallas-Ylläksen kansallispuiston perustamista koskeva lainvalmistelu oli hyvä ja paikallisia kuultiin, esimerkiksi kotitarvepuun ja metsästyksen ja kalastusoikeuksien käyttämisestä.

Lain 489/2010 valmistelu aiheutti vastustusta joidenkin sidosryhmien ja toimijoiden kesken. Lain mahdollistamaan hotellin laajentamiseen ei ole vielä ryhdytty.

Erillismäärärahoja on myönnetty alueen retkeilyrakenteiden kunnostamiseksi yhteensä 2,9 milj. €.

Pallas- ja Yllästunturin kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 402 htv ja kokonaistuloaikutus 30,6 milj. €/v ja suora tuloaikutus 18,7 milj. €/v (Metsähallitus ja Metla 2010).

Pyhä-Luoston kansallispuisto

Laki Pyhä-Luoston kansallispuistosta 4.2.2005/76. 4 § Metsästys, 5 § Kaivos- ja matkailutoiminta: Pyhä-Luoston kansallispuistossa on luonnonsuojelulain rauhoitus-säännösten estämättä sallittu ametistin ja muiden korukivien taloudellinen hyödyntäminen sekä tähän liittyvä pienimuotoinen matkailutoiminta.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Valtion velvoitteet on toteutettu. Turistit voivat käydä louhimassa matkamuijiksi ametistejä. Ametistilouhos toimii yhtenä puiston matkailuvaltina. GTK:n ja Metsähallituksen kanssa on tehty yhteistyötä geologisen matkailukartan valmistelussa. Pyhä-Luoston kansallispuiston kokonaistyöllisyysvaikutus on 73 htv ja kokonaistuloaikutus on 5,6 milj. €/v (suoratuloaikutus 3,4 milj. €/v (Metsähallitus ja Metla 2010).

Kansallispuistopäätöksiä, joissa ei velvoitteita 1990–2002 ks. Liite 1.

4.3

Muut valtakunnalliset suojeluohjelmat ja suojelupäätökset

Valtakunnallinen soidensuojelun perusohjelma

Valtioneuvoston periaatepäätös valtakunnallisesta soidensuojelun perusohjelmasta 19.4.1979 ja täydennys 26.3.1981. Pelkosenniemen ja Savukosken kunnissa sijaitsevista ns. Luiron soista kuuluvat perusohjelmaan vain valtion omistamat tai tilusvaihdoin ja vapaaehtoisin kaupoin valtion omistukseen tulevat suoalueet.

HE 5 /1981 vp. Laiksi eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta soidensuojelualueiksi (676/1981). Eduskunnan lausuma: (sama kuin kansallis- ja luonnonsuojeluasiassa Luku 4.2 sivu 9 HE 4). Eduskunta edellytti, että hallitus ryhtyy viipymättä toimenpiteisiin luonnonsuojelualueiden suunnittelun ja suunnittelunnettelyn kehittämiseksi niin, että ristiriitaisilta aluevarauksilta vältytään ja paikallista väestöä kuullaan riittävästi jo suunnitteluvaiheessa; sekä valtion omistuksessa

olevien luonnonsuojelualueiden sisälle jäävien yksityisomistuksessa olevien maiden hankkimiseksi vapaaehtoisin kaupoin valtion omistukseen sekä laki- ja talousvaliokunnan mietinnössä mainittujen alueiden rajausten osalta ilmenneiden eri käsitysten selvittämiseksi sekä alueisiin ja yleensäkin eri lakien nojalla laadittuihin suunnitelmiin sisältyvien ristiriitaisuuksien poistamiseksi asian mahdollisesti vaatimine lainmuutosehdotuksineen.

Hallituksen kertomukset 1982–1986: Eduskunnan lausuman johdosta selvitettiin luonnonsuojelusuunnitteluun ja suunnittelumenettelyyn liittyviä epäkohtia työryhmässä, jonka mietintö valmistui 31.12.1982. Tähän liittyen on ympäristöministeriö antanut 3.10.1986 ohjeet lääninhallituksille, kunnille, ja seutukaavaliitoille valtioneuvoston hyväksymien luonnonsuojelualueohjelmien huomioon ottamisesta kaavoituksessa. Ohjeen tarkoituksena on poistaa eri lakien nojalla laadittuihin suunnitelmiin sisältyvät ristiriitaisuudet. Luonnonsuojelusuunnittelussa lähdetään siitä, että maanomistajia kuullaan nykyisin aina suojelusuunnitelmia laadittaessa. Valtion omistuksessa olevia luonnonsuojelualueiden sisälle jääviä yksityisomistuksessa olevia maita hankitaan vapaaehtoisin kaupoin valtion omistukseen jatkuvasti.

Laki eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta soidensuojelualueiksi 2.10.1981/676. 1 § Luonnonsuojelulain (71/1923) mukaisiksi erityisiksi suojelualueiksi eli soidensuojelualueiksi muodostetaan seuraavat alueet: yhteensä 59 aluetta.

2 § Soidensuojelualueiden rajat muuta valtionmaata vastaan on määrättävä ja merkittävä maastoon maanmittaustoimituksessa, jossa on soveltavin osin noudatettava, mitä jakolaissa (604/51) on säädetty rajankäynnistä. Alueiden rajat on pyrittävä määrittämään hyvin maastoon soveltuviksi.

Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista soidensuojelualueista 18.12.1981/933.

Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista soidensuojelualueista annetun asetuksen 3 §:n muuttamisesta 29.6.1983/600. 3 § Soidensuojelualueella on 1 §:n säännösten estämättä sallittu. 13) muut toimenpiteet, jotka ovat tarpeellisia soidensuojelualueen tarkoituksenmukaisen hoidon tai käytön kannalta ja jotka maa- ja metsätalousministeriö on hyväksynyt.

Asetus eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta soidensuojelualueiksi 11.10.1985/801. 43 aluetta. 3 § Martimoaavan-Lumiaavan-Penikoiden soidensuojelualueen rauhoitus ei ole esteenä Kivaloiden alueen retkeily- ja virkistystoiminnan kannalta tarpeelliselle rakentamiselle eikä alueella tämän asetuksen voimaan tullessa jo olevien rakennusten ja rakenteiden kunnossapidolle. 5 § Soidensuojelualueen hoitoa ja käyttöä varten laaditaan tarvittaessa hoito- ja käyttösuunnitelma. Suunnitelman vahvistaa ympäristöministeriö.

HE 20/88 Laki eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta soidensuojelualueiksi 30.9.1988/851. 71 aluetta.

Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista soidensuojelualueista 30.9.1988/852. (lait 71/1923, 851/1988) 5 § Soidensuojelualuetta koskevat rauhoitussäännökset tulevat noudatettaviksi sen jälkeen, kun alueen rajojen määräämistoimitus on saatettu loppuun.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Soidensuojeluohjelman toteuttaminen sisälsi 1980-luvulle tyypillisiä velvoitteita koskien valtion maiden sisällä olevia yksityismaita. Eduskunnan lausumissa korostettiin, että maat tulisi hankkia valtiolle vapaaehtoisin keinoin. Pelkosenniellä Luiron varressa Luiron ja Kairalan kylät sijoittuvat suojeltavien soiden väliin. Yksityismaiden palstat menevät osaksi suurille suojeltaville suoalueille. Paikkakunnalla käydyn neuvottelun perusteella valtioneuvoston periaatepäätökseen kirjattiin paikallisten ihmisten toivomus siitä, että lunastusta ei käytettäisi Luiron soilla. Tällä hetkellä vastuut on hoidettu, osa Luiron soista on yksityisinä suojelualueina ja osa ostettu valtiolle.

Soidensuojeluohjelmat on lähes toteutettu. Soidensuojelun toteutusta ovat vauhdittaneet vuodesta 1996 lähtien valtioneuvoston suojeluohjelmien toteuttamista koskeva rahoitusohjelma sekä EU:n Life-rahoituksella toteutetut hankkeet (Aapasuo-Life, Kasvilaji-Life, Keski-Lapin-Life, Pelkosenniemi-Life). Ohjelman toteuttamiseen on vaikuttanut myös se, että perusohjelma antaa toteuttajalle mahdollisuuksia toimia joustavasti, koska rajaukset ovat ohjelmassa vain ohjeellisia ja varsinaisessa toteutusvaiheessa määritellään suojelualan tarkemmat rajat.

Kivaloiden alueelle on tehty hoito- ja käyttösuunnitelma sekä alueelle on esimerkiksi rakennettu reittejä.

Lukuisista Metsähallituksen hallinnassa olevista soidensuojeluohjelma-alueista ei ole vielä muodostettu lakisääteisiä luonnonsuojelusuojelualueita. Ohjelman toteuttamisen keskeneräisyys on koettu ongelmallisena alueellisten toimijoiden piirissä, mutta työ etenee ympäristöministeriön asettaman säädösvalmistelun projektiryhmän laatiman säädösvalmistelun ja kiinteistönmuodostamisen työohjelman mukaan. Prosessi on kestänyt kauan, koska suojelualan perustaminen on edellyttänyt luonnonsuojelulain muutosta, joka tuli voimaan 1.2.2011 (L58/2011). Tämän jälkeen soidensuojelualan lakisääteinen perustaminen voi käynnistyä Metsähallituksen mailla.

Lintuvesiensuojeluohjelma

Valtioneuvoston periaatepäätös valtakunnallisesta lintuvesiensuojeluohjelmasta 3.6.1982.

Ohjelma perustuu maa- ja metsätalousministeriön Lintuvesityöryhmän mietintöön (Komiteamietintö 1981:32). Valtakunnallinen lintuvesiensuojeluohjelma ja sen toteuttaminen sisälsi yhteensä 287 kpl suojelukohteita, yht. 83 530 ha (vesi 58 200 ha) ja 50 milj. mk.

Suojelun tavoitteet: Alueiden luonnontilaa ja suojelutavoitteita huomattavasti heikentävät toimenpiteet, kuten kuivattaminen, säännöstely ja muut vesirakennushankkeet tulisi tarvittaessa estää. Lintuvesien kunnostus ja tutkimus: Eräissä tapauksissa ohjelman kohteet ovat joko suoritettujen toimenpiteiden tai luontaisen umpeenkasvun vaikutuksesta muuttuneet niin, että niiden nykyistä tilaa olisi tarkoituksenmukaista pyrkiä parantamaan. Valtion tulisi tästä syystä ohjata varoja lintuvesien kunnostamiseen siten, että toimenpiteistä olisi hyötyä luonnonsuojelun ohella ja sen tavoitteita vaarantamatta myös kohteiden perinteisille käyttömuodoille.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Lintuvesien suojeluohjelman toteuttaminen on edennyt viime vuosina. Vuonna 1996 tehdyn suojeluohjelmien toteuttamista koskeneen talouspoliittisen ministerivaliokunnan päätöksen aikaan lintuvesien suojeluohjelmasta oli toteuttamatta n. 72 000 ha. Vuonna 2010 tästä oli valtiolle hankittu n. 11 000 ha ja perustettu yksityisiksi suojelualueiksi 56 700 ha. Toteuttamatta on 4 000 ha. Alueiden (162 kohdetta) kunnostamisjärjestys on määritelty.

Alueista 2/3 on kunnostettu tai kunnostaminen on tekeillä. Biodiversiteetti-toimintaohjelma vuosille 2006–2016 tukee ohjelman toteuttamista (Luonnon puolesta...2007).

Haastatteluissa nousi esille, että lintuvesiensuojeluohjelma on osittain toteuttamatta, koska resurssit lintuvesien kunnostamiseksi ovat olleet puutteelliset. Hoito- ja käytösuunnitteluun ja toteuttamiseen ei ole ollut riittävästi varoja. Ohjelman toteuttamiselle ei ole ollut yhtä selkeätä rahoituslähdeä, vaan varoja on saatu hankekohtaisesti useista lähteistä. Lintuvesiensuojelualueille on selkeä kunnostustarve. Lintuvesialueilla korostuvat ulkoilu, kalastus, lintujen tarkkailu, ja lisäksi alueille haluttaisiin viedä virkistyskävijöitä. Myös kunnilla on omat intressinsä alueiden matkailu- ja virkistyskäytölle. EU:n luontodirektiivissä mainitaan, että luonnonsuojelualueita voidaan käyttää matkailullisesti. Kohteita uhkaa umpeen kasvaminen ja linnustonsuojelluksen arvon väheneminen, lisäksi esitteet ja opasteet puuttuvat.

Harjijensuojeluohjelma

Valtioneuvoston periaatepäätös valtakunnallisesta harjijensuojeluohjelmasta 3.5.1984.

Ohjelma perustuu maa- ja metsätalousministeriön harjijensuojelutyöryhmän komiteamietintöön 1980:41 ja sisäasianministeriön selvitykseen moninaiskäytön kannalta valtakunnallisesti merkittävistä harjijista (Sisäasianministeriö, Helsinki 1980).

Valtakunnallinen harjijensuojeluohjelma sisältää 159 kpl harjijaluetta, yhteensä 96 000 ha, joka on 6,1 % Suomen harjijien yhteispinta-alasta. Harjijmuodostumien pinta-ala on yhteensä 750 000 ha, joka on 2,2 % Suomen maapinta-alasta. Rajoitettu soranottomahdollisuus on kuudellatoista ohjelman harjijalueella (Valtakunnallinen harjijensuojeluohjelma 1984).

Harjijensuojeluohjelmaa toteutetaan maa-aineslain (MAL;555/1981) ja maa-ainesasetuksen (MAA; 926/2005) nojalla. Ohjelmasta ei aiheudu muita kuin maa-ainesten ottoa koskevia rajoituksia, alueista ei perusteta luonnonsuojelulain mukaisia luonnonsuojelualueita, lukuun ottamatta niitä alueita, jotka mahdollisesti ostetaan valtiolle tai rauhoitetaan maanomistajan hakemuksesta.

Valtakunnallisen harjijensuojeluohjelman kohteet on osoitettu maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) mukaisissa maakuntakaavoissa, joista maakuntakaavan ohjausvaikutuksen kautta suojelutavoitteet välittyvät kuntakaavoitukseen.

Harjijensuojeluohjelmaan ei ole kirjattu valtion velvoitteita. Ohjelmaa toteutetaan maa-aineslain mukaisen lupamenettelyn kautta ja velvoitteet tulevat suoraan maa-aineslaista. Ympäristöministeriöllä on maa-aineslain toimeenpanossa yleinen ohjaus-, seuranta- ja kehittämisvelvollisuus.

Harjijien suojeluohjelman toteuttamista tukevaa aineistoa on Maa-aineslaki (555/1981) ja asetus (926/2005) sekä aluekohtainen tarkastelu soranoton ja suojelun tilasta harjijensuojelualueilla (Rintala 2006) ja opas maa-ainesten ottamisen sääntelyä ja järjestämistä varten (Maa-aineisten kestävä käyttö 2009).

Lehtojensuojeluohjelma

Valtioneuvoston periaatepäätös valtakunnallisesta lehtojensuojeluohjelmasta 13.4.1989.

Ohjelma perustuu ympäristöministeriön Lehtojensuojelutyöryhmän mietintöön 1988:16. Ohjelman valmisteluvaiheessa alueiden maanomistajille tiedotettiin suunnitteluhankkeesta ja heille varattiin tilaisuus esittää käsityksensä asiasta. Mietinnössä korostettiin alueiden hoitosuunnitelmien tarpeellisuutta.

Ohjelma sisälsi yhteensä 436 lehtoaluetta, yht. 5 340 ha. Uhanalaisista lajeista 20 % eli n. 200 lajia elää lehdossa. Lehtoja on 1 % Suomen metsäalasta. Alueille laaditaan yksilölliset rauhoitusmääräykset ja hoitosuunnitelmat, laiduntamista ja tarvepuunottoa ei rajoiteta. Ohjelma-alue käsittää alle 3 % koko maan arvioidusta lehtoalasta

200 000 ha. Alueille laaditaan yksityiskohtaiset hoitosuunnitelmat. Valtion tulisi ohjata riittävästi varoja lehtoalueiden hoitoon.

Lehtojen suojelun ja hoidon edistäminen vaatii runsaasti lisätutkimuksia. Perusinventointeja olisi syytä jatkaa etenkin rannikko- ja saaristoalueilla sekä heikosti tunnetuilla seuduilla, erityisesti merenrantalehdoissa. Myös lehtojen puutteellisesti tunnettujen eliöryhmien, kuten selkärangattomien eläinten ja itiökasvien tutkimukset sekä erilaisten lehtoalueiden hoidon ja lehtometsien sukkession tutkimukset tulisi aloittaa.

Omaleimaisten lehtometsiemme ja niihin erikoistuneiden eläin- ja kasvilajien turvaamiseksi laajemmin on tarpeen, että metsäalan organisaatiot pyrkivät ottamaan huomioon myös ohjelman ulkopuolelle jääneet lehtoalueet. Metsäomistajille olisi syytä ilmoittaa lehtometsien harvinaisuudesta ja suojeluarvosta sekä ehdottaa heille lehtipuita suosivia ja muita sovellettuja käsittelymenetelmiä lehdoissa. Metsäalan organisaatiot ovat keskeisessä asemassa lehtojensuojeluntoteutuksessa, metsäammativäen koulutusta luonnonsuojelun ja lehtojen luonnonarvojen hoidon kysymyksissä tulee tehostaa ja metsäviranomaisten ja luonnonsuojeluviranomaisten yhteydenpitoa kehittää ja vakiinnuttaa.

Asetus lehtojensuojelualueista 27.5.1992/503 (71/1923, 594/1981). 53 aluetta. Nynnäisten, Tammimäen, Kurasmäen, Lenholmin, Muntin, Muhkurin, Kvarnbyn, Solbölen, ja Knopön, Mustojan, Hiidensaaren, Untulanharjun, Heiskelän, Huosiaisniemen, Liimanninkosken, Niinikorven, Lohivaaran, Kätkävaaran ja Korouoman lehtojensuojelualueiden hoitoa ja käyttöä varten on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma. Muiden lehtojensuojelualueiden hoitoa ja käyttöä varten laaditaan HKS tarvittaessa. Suunnitelman vahvistaa ympäristöministeriö.

Valtioneuvoston asetus lehtojensuojelualueista annetun asetuksen 10 §:n muuttamisesta 13.6.2001/549. (liittyy 503/1992). Alueita siirrettiin Metsäntutkimuslaitoksen hoitoon ja hallintaan.

Valtioneuvoston asetus lehtojensuojelualueista annetun asetuksen 9 §:n muuttamisesta 7.11.2002/912. (lisäys 503/1992). 9 § Mustavuoman lehtojensuojelualueen läpi voidaan 3 §:n säännösten estämättä rakentaa yhdystie ja kevyen liikenteen väylä Ylläs-tunturille. Rakentamisen yhteydessä on mahdollisimman tarkoin turvattava lehtojensuojelualueen luontainen vesitalous ja kasvillisuus.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Lehtojensuojelualueiden toteutumiseksi on perustettu yksityisiä suojelualueita ja niistä on maksettu korvauksia taloudellisten menetysten perusteella. Lisäksi valtionmaille on perustettu suojelualueita. Lehtojensuojelualueiden hoidon rahoitus on ollut riittämätöntä erityisesti ohjelman toteutuksen alkuvaiheessa. Metsähallitus on ollut vastuussa lehtoalueiden hoidosta valtionmaille ja velvoite yksityismaiden ennallistamiseen ja hoitoon on myös siirtynyt ELY-keskuksilta Metsähallitukselle vuodesta 2008 lähtien. Yksityisten suojelualueiden hoitaminen vaatii rahaa, aikaa ja maanomistajan luvan. Mikäli hoidosta ei olla yksimielisiä, voi hoito jäädä toteuttamatta. METSO-ohjelman myötä hoidon rahoitustilanne on parantunut, mutta vuosittain Metsähallitus joutuu priorisoimaan hoidettavat kohteet.

Haastattelujen mukaan ohjelman toteuttaminen on sujunut hyvin, mutta hoidon resurssit ovat olleet riittämättömät.

Mustavuoman lehtojen suojelualueen yli rakennettiin silta Ylläs-tunturin tiehankkeen yhteydessä (A912/2002).

Rantojensuojeluohjelma

Valtioneuvoston periaatepäätös valtakunnallisesta rantojensuojeluohjelmasta 20.12.1990.

Ohjelma perustuu maa- ja metsätalousministeriön asettaman meri- ja järviluonnon suojelutyöryhmän tarveselvitykseen (Meri- ja järviluonnon suojelun tarveselvitys Komiteamietintö 1985:18). Ympäristöministeriöön vuonna 1988 perustettu rantaryhmä jatkoi rantojen suojelutyötä rantojensuojeluohjelman valmistelemiseksi.

Rantojensuojeluohjelma toteutetaan ensisijaisesti luonnonsuojelulain mukaisena vapaaehtoisena rauhoittamisena. Toimenpiteisiin ryhdytään vain maanomistajan aloitteesta tai mikäli alueella ryhdytään rakennushankkeisiin tai muihin suojeluarvoja vahingoittaviin toimiin. Rantojen-suojeluohjelmaa toteutettaessa pyritään rakennusoikeuksia mahdollisimman suuressa määrin siirtämään suojelutavoitteiden mukaisesti saman maanomistajan omistamien alueiden sisällä rauhoituspäätöksiin liittyvin sopimuksin tai kaavoituksen avulla.

Jos maanomistaja hakiessaan vapaaehtoista suojelualueen muodostamista rantojensuojeluohjelmaan kuuluvalla alueella on edellyttänyt korvausta rauhoituksesta aiheutuvista käyttöoikeuden rajoituksista, tulee selvitys maksettavasta korvauksesta toimittaa hänelle vuoden kuluessa korvauksen pyytämistä.

Valtion viranomaisen tulee toimillaan edistää rantojensuojelun toteuttamista. Valtion edustajien tulee valtion liikelaitoksissa toimia niin, että rantojensuojeluohjelman alueille ei vaadita rakennusoikeuksia eikä niiden korvaamista. Valtionemmistöisissä osakeyhtiöissä valtio omistajana pyrkii vaikuttamaan siihen, että ne korvaukset, joihin yhtiöt tätä periaatepäätöstä toteuttaessa ovat oikeutettuja, annetaan mahdollisimman suuressa määrin vaihtomaina tai rakennusoikeuksien siirtoina.

Valtioneuvosto pyrkii huolehtimaan siitä, että valtionhallinnolla on riittävät voimavarat käydä tarvittavat neuvottelut maanomistajien kanssa ja perustaa tarvittavat luonnonsuojelualueet.

Rantojensuojeluohjelman alueilla sijaitsevien loma-asuntojen peruskorjaukset ja vähäiset laajennukset sekä loma-asunnon käyttöön liittyvä toiminta on tarkoitus olla mahdollista. Ennen periaatepäätöksen hyväksymistä myönnettyjen rakennuslupien mukaiselle rakentamiselle ei myöskään ole estettä.

Tapauksissa, joissa yksityisen tilan ranta-alue kokonaisuudessaan tai lähes kokonaisuudessaan sisältyy rantojensuojeluohjelman piiriin, tulisi tilan omistajalle edelleen sallia vapaa-ajan asuntojen rakentaminen suojelualueelle siten, että rakennuksen sijoittamisessa ja käytössä otetaan luonnonsuojelun näkökohdat huomioon.

Rantojensuojeluohjelmaan kuuluvia metsäisiä ranta-alueita voidaan käsitellä ja hyödyntää keskusmetsälautakuntien Tapio ja Skogskultur antamien ranta-alueita koskevien metsänhoitosuosittelujen mukaisesti.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Rantojen suojeluohjelman toteutusta on valvottu ja ohjattu sekä kaavoituksen ohjauksessa että alueiden luonnonsuojelulain mukaisessa toteutuksessa. Rantojensuojeluohjelmaan kuuluvista 127 alueesta laadittiin raportti, jossa esiteltiin alueet aluekuvauksin ja kartoin (Heikkilä & Heikkinen toim. 1991). Ohjelman toteuttamista on lisäksi edistänyt ympäristöministeriön ja Metsähallituksen perustama Valtion rantaryhmä, joka laati RSO:aan kuuluvien valtion alueiden toteuttamisen tavoitteista ja menettelytavoista koskevan raportin vuonna 1992. Samaan aikaan laadittiin myös Luonnonsuojeluhallintotyöryhmän mietintö 62/1992, jolla varmistettiin toteuttamisen resursointia. Lainsäädäntö on monelta osin muuttunut valtioneuvoston periaatepäätöksen jälkeen, mutta ohjelma on jo pitkälle toteutettu. Ohjelman järjestelmällistä etenemistä kuvaa myös se, että hallituksen kertomuksissa ohjelman edistymisestä on raportoitu aktiivisesti vuosina 1991–1995 ja vielä 2003. Ohjelma on ollut esillä myös viime aikoina, kun on ollut keskustelua kuntien kaavoitushankkeista erällä valtion omistamilla alueilla.

Vanhojen metsien suojeluohjelma

Valtioneuvoston periaatepäätös vanhojen metsien suojelemisesta 3.6.1993.

Suomen eteläpuoliskon vanhojen luonnonmetsien suojelemiseksi n. 23 000 ha. Periaatepäätöstä toteutettaessa pyritään turvaamaan uhanalaisten eläin- ja kasvilajien elinpaikkojen säilyttäminen ottamalla ne huomioon yksityismetsätalouden suunnittelussa ja ohjauksessa sekä yksityismetsälainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Käynnistetään valmistelu kokonaisvaltaisista, metsien monimuotoisuuden säilyttämiseen tähtäävistä toimista.

Asetus vanhojen metsien suojelusta 3.12.1993/1115. (liittyy 71/23, 594/81).

2 § 92 aluetta. 6 § Hoito- ja käyttösuunnitelma: Luonnonsuojelualueiden hoitoa ja käyttöä varten laaditaan tarvittaessa hoito- ja käyttösuunnitelma. Hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaa ympäristöministeriö. 8 § Rajojen määrittäminen: Luonnonsuojelualueista muodostetaan kiinteistöjä noudattaen, mitä jakolaissa säädetään. 11 § Tarkemmat määräykset ja ohjeet: Ohjeet luonnonsuojelualueiden rajojen määrittämisestä antaa maanmittaushallitus.

Valtioneuvoston asetus vanhojen metsien suojelusta annetun asetuksen 10 §:n muuttamisesta 13.6.2001/550. (liittyy 1115/1993).

Valtioneuvoston periaatepäätös vanhojen metsien suojelemisesta 7.12.1995.

Suomen kansainvälisten sitoumusten täyttämiseksi ja Euroopan Unionin luonto- ja lintudirektiivien toteuttamiseksi Suomen tulee toimia siten, että metsäluontomme monimuotoisuus säilyy maan kaikissa osissa. 1) Valtioneuvosto päättää, että käytävissä olevien luonnonarvojen inventointitietojen pohjalta tulee laatia esitys Pohjois-Suomen vanhojen metsien luonnonarvojen säilyttämisestä. (Enimmäislaajuus valtion talousmetsissä n. 100 000 ha, muut kitu- ja metsämaat n. 258 000 ha eli yhteensä 358 000 ha + alueisiin ekologisesti liittyviä joutomaita 113 000 ha). 2) Selvitetään uusien luonnonsuojelualueiden perustamistarve ja alue-ekologisen suunnittelun käytön laajuus. 3) Pohjois-Suomen vanhojen metsien inventointiaineistoon kuuluneilla, jatkotyön ulkopuolelle jäävillä 66 000 ha talousmetsien metsämaata harjoitetaan metsätaloutta siten, että alueiden inventoinneissa todetut luonnonarvot säilytetään. 4) Kompensaatiotyöryhmän perustaminen talous- ja työllisyysvaikutuksista. 5) Valmistellaan päätös Kuusamon yhteismetsän mahdollisen suojelun laajuudesta, toteuttamistavasta ja aikataulusta. 6) Valmistellaan Etelä-Suomen yksityismaiden vanhojen luonnonmetsien suojelu (n. 10 000 ha) 7) Etelä-Suomen valtionmaille perustetaan 3.6.1993 päätöksen (23 000 ha) lisäksi vanhojen metsien suojelutyöryhmän valmistelun pohjalta suojelualueita yhteensä n. 3 900 ha.

Valtioneuvoston periaatepäätös vanhojen metsien suojelemisesta 27.6.1996.

1) Pohjois-Suomeen perustetaan vanhojen metsien suojelutyöryhmän ehdotuksen pohjalta luonnonsuojelualueita valtion maille yhteensä noin 293 600 ha, josta 63 100 ha on ollut talouskäytössä. Toteutus luonnonsuojelulla. Valtioneuvoksen periaatepäätökseen 7.12.1995 kuuluneilla muilla inventointialueilla olevat luontoarvot säilytetään alue-ekologisen suunnittelun avulla. 2) Kuusamon yhteismetsän omistuksessa oleville ja Kuusamo työryhmän alustavasti rajaamille alueille perustetaan luonnonsuojelualueet, kun alueet on hankittu valtiolle (13 780 ha) ja Kuusamon yhteismetsä on saanut täydet korvaukset suojelusta aiheutuneista alueellisista ja muista taloudellisista menetyksistä. Suojelun ensisijaisena toteuttamiskeinona ovat maanvaihdot ja toissijaisesti rahalliset korvaukset. Yhteismetsälle turvataan vaihdoissa puustollisesti sellaiset alueet, joissa sen toiminta voi jatkua. 3) Pohjois-Suomen metsien suojelusta aiheutuvien talous- ja työllisyysvaikutusten kompensoimiseksi vahvistetaan Metsähallituksen toimintaedellytyksiä, lisätään MH:n hakuksia Kainuun metsätalousmailla

sekä toteutetaan paikallisia hankkeita. Kompensoimishankkeina maksetaan yhteensä 386,4 milj. mk 10 vuoden aikana. 4) Etelä-Suomen vanhojen metsien suojelemiseksi perustetaan luonnonsuojelualueet (yhteensä n. 8 530 ha). Hallitus nimeää poliittisesti edustavan seurantaryhmän, jonka tehtävänä on valvoa vanhojen metsien suojelupäätökseen liittyvän kompensoatio-ohjelman toteutumista ja tarvittaessa tehdä ehdotuksia ohjelman toimeenpanoon liittyvissä asioissa.

(Tiedote 28.1.1998 MMM & YM): Valtioneuvoston vanhojen metsien suojelua koskeva periaatepäätös vuodelta 1996 edellyttää varsinaisen suojelun ulkopuolelle jääneen 36 000 ha osalta, että sillä luontoarvot turvataan alue-ekologisen suunnittelun keinoin.

Pohjois-Suomen vanhojen metsien suojelun kompensoatiotyöryhmän mietintö 1996. Vanhojen metsien suojelu Pohjois-Suomessa Oulu-Kajaani-Kuhmo pohjoispuolella ei Ylä-Lappi. Ehdotetaan suojeltavaksi 164 kohdetta metsä, kitu- ja joutomaapinta-ala yhteensä 294 000 ha. Alue-ekologiseen suunnitteluun yhteensä 137 000 ha.

Suojelun talous- ja työllisyysvaikutukset: Vaikutukset hakkuukertymään ja puuhuoltoon ovat huomattavat. Hakkuukertymävaikutukset ovat suurimmat Kainuussa. Vaikutukset erityisesti mekaaniseen metsäteollisuuteen, koska alueella on paljon pieniä sahoja. Työpaikkavaikutukset: MH 330 000 m³ hakkuukertymän vähentyminen arvio yht. 166 metsätaloudentyöpaikkaa + Kuusamon yhteismetsä 35 000 m³ hakkuukertymä yhteensä 17 työpaikkaa. Suojelusta aiheutuisi yht. 183 metsätyöpaikan menetys. Yksiselitteistä tapaa arvioida aluetalouteen kohdistuvia rahavirtavaikutuksia ei ole. Kantorahatulojen menetys ei kohdistu aluetalouteen, koska maat ovat valtion. Suojelun suunnitteleminen aiheuttaa metsäteollisuudelle epävarmuutta tulevaisuuden investointipäätöksissä. Suojelulla ei ole vaikutusta kuntien verotuloihin, koska kaikki kunnat joita suojeluhanke koskettaa ovat laissa tarkoitettun 90 %:n tasausrajan alapuolella. Ne siis saavat omien verotulojen alhaisuuden perusteella tasauslisää, jolla verotulo tasataan laissa määrättyyn rajaan. Suojelun hyötyjen vertaaminen on vaikeaa, koska ei ole tutkimusta hyödyistä alueiden virkistyskäytölle, matkailulle ja biologisen monimuotoisuuden säilymiselle. Suojelulla on mahdollisia hyötyjä metsäteollisuuden markkinoinnille.

Kompensoatiotoimenpiteet: *Valtion metsätaloudessa kompensoatiometsät:* Metsähallitus laajentaa luonnonarvot huomioivilla uusilla metsänkäsittelymenetelmillä hakkuita korkeille alueille ja erikoismetsiin. Kompensoatiometsiä yhteensä 98 000 ha. Hakkumahdollisuuksia lisätään metsähallituksen mailla maanhankintaa lisäämällä ja hakkuita tehostamalla ekologinen ja taloudellinen kestävyys huomioiden. Kainuun metsätalousmailla tehostetaan hakkuita 10 % nykytasosta seuraavan 20 vuoden ajan. Pohjois-Suomessa Metsähallitus pidättäytyy puunkorjuun koneellistamisesta ja käyttää metsurityövoimaa. *Yksityismetsätalous:* Valtio kohdistaa lisärahaa yksityismetsien metsäsuunnitteluun, neuvontaan ja metsänparannukseen. Puun energiakäytön edistämiseksi tehdään selvitys. Lapin vajaatuottoisten metsien kunnostamisesta annettua lakia jatketaan vuoteen 2004 asti. Lapin metsästrategiatyöryhmän ehdotukset ovat pääosin hyviä. *Ympäristönhoito:* Luonnonsuojelualueiden henkilökunnan palkkaamiseksi ja rakennustöiden toteuttamiseksi myönnetään varoja Metsähallitukselle. Varoja ehdotetaan myönnettäväksi myös lisäksi virkistysalueiden rakennustöihin. **Luonnonhoito:** Alueiden kunnostamis- ja ennallistamistöihin, arvokkaiden lintuvesien ja perinnemaisemien hoitoa aikaistetaan, varoja ympäristökeskuksille 20 hlö työvotta (2 milj mk/v). Luontomatkailun ja virkistyskäytön kehittäminen matkailukeskusten lähellä (1 milj/v). Virkistyskäytön teiden parannus yhteensä 12 milj. mk kuntien tietöön. Metsähallitukselle työllisyysvaroja. Muina kompensoatiokeinoina toteutetaan puunjalostusasteen ja yritystoiminnan tukemista sekä yksityistieavustuksia Lapin ja Oulun lääniin sekä tutkimus- ja opetustoiminnan tukemista alue-ekologisesta suunnittelusta ja luonnonsuojelun verkostosta ja metsätyövoiman jatko- ja täydennyskoulutusta. Yht. 386,4 milj. mk lisärahoitustarve koko kompensoatiokaudella.

HE 103/1996 vp. Pohjois-Suomen vanhojen metsien suojelun kompensatiot. (Valtiovarainvaliokunta). **Eduskunnan lausuma:** Eduskunta edellytti, että Pohjois-Suomen vanhojen metsien kompensatiotoimenpiteistä vastaavat ministeriöt esittävät mahdollisimman pikaisesti suunnitelmansa, mihin määrärahat kohdistetaan. **Hallituksen kertomukset 1997–1998:** Kun valtio teki 27.6.1996 periaatepäätöksen vanhojenmetsien suojelusta, vahvistettiin samassa yhteydessä usean ministeriön yhteistyönä valmisteltu kompensatio-ohjelma suojelun aiheuttamien paikallisten ja taloudellisten menetysten korvaamiseksi. Kompensatiotoimenpiteitä tehdään MMM, KTM, LM, TM, OPM ja YM:n hallinnonalalla ministeriöiden menokehysten puitteissa suuntaamalla määrärahoja uudelleen kompensatio-ohjelman mukaisesti. Valtioneuvoston kanslia on asettanut työryhmän seuraamaan kompensatio-ohjelman toteutumista.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Kompensatiotyöryhmälle asetettu velvoite Pohjois-Suomen metsien suojelusta aiheutuvien talous- ja työllisyysvaikutusten kompensoimiseksi on pääosin täytetty. Kompensatio-ohjelmasta vastasivat eri ministeriöt esim. maa- ja metsätalousministeriö (yksityismetsätalouden suunnittelu ja neuvonta sekä metsänparannus), työministeriö (useita määrärahoja), ympäristöministeriö (luonnonsuojelualueiden hoito), opetusministeriö (koulutus) ja kauppa- ja teollisuusministeriö (yritystuet). Kompensatiovarat jaettiin kuntien ja valtion alueorganisaatioiden välisen vuoropuhelun ja yhteistyön avulla. Kunnittaisesta jaosta vastasivat alueorganisaatiot (metsäkeskus, työvoimapiiri, Metsähallitus jne.). Kompensatio-ohjelman toteutuminen on esitetty kompensatioryhmän loppuraportin 2003 mukaan liitteessä 3.

Elinkeinorakennetta kehitettiin: Metsähallituksen toimintaedellytyksiä vahvistettiin Pohjois-Suomessa sekä toteutettiin paikallisia hankkeita, kuten tuettiin esimerkiksi Ystävyden puiston toimintaa ks. lisää s. 43. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin metsäkeskuksille myönnettiin lisävaroja yksityismetsätalouden suunnitteluun ja neuvontaa. Esimerkiksi vuonna 2000 kauppa- ja teollisuusministeriö myönsi 10 milj. mk jalostusasteen nostamiseen ja yritystoiminnan monipuolistamiseen sekä 1 milj. mk matkailuyritystoiminnan kehittämiseen alueilla. Kompensatiotyöryhmä kävi tarkastamassa esim. yritystukia saaneita kohteita. Velvoitteiden täyttämiseksi käytettiin yhteensä 386,4 miljoonaa markkaa kompensatiovaroja vuosina 1997–2006.

Työpaikkojen kompensoiminen: Kompensatiotyöryhmä arvioi suojelupäätösten aiheuttavan välittömänä tai välillisenä seurauksena yhteensä noin 708 työpaikan menetyksen. Kompensatioryhmän loppuraportin 2003 mukaan työpaikkoja luotiin kompensoivilla toimenpiteillä suurimmillaan 850 eli ylikin arvioitujen menetyksien. Työryhmän raporttien mukaan kunkin vuoden sovitut varat käytettiin ja muut toimet toteutettiin. Työpaikkakompensatioiden arvioiminen on hankalaa, koska metsätöiden koneellistamisasteen nosto ja yleiset tehostamisvaatimukset ovat luoneet kompensointialueille työllisyyden kannalta ongelmia. Tämä on ollut yleistä yhteiskunnallista kehitystä ja suojelupäätöksistä riippumatonta.

Metsähallituksen toiminta: Metsähallitus lisäsi metsämaan ostojaan Kainuussa, Koillismaalla ja Lapissa sekä lisäsi talousmetsien hakkuita koko ohjelman aikana. Metsähallitus nimesi VMO-työryhmän esityksen mukaisesti ae-suunnittelun kysymyksiä käsittelevän asiantuntijatyöryhmän (P-S osamietintö III, s. 59). Lisäksi metsäteollisuus kokosi vanhojen metsien problematiikkaa käsittelevän pyöreän pöydän ryhmän. Myöhemmin nämä ryhmät yhdistyivät. Ae-suunnitteluun kohdistui erittäin suuret epäluulot ja lopuksi koko hanke päätettiin evaluoida vuosina 2001–2002. Menetelmä sai evaluatiossa hyvät arvioinnit ja keskustelu hiipui. Metsähallituksen luontopalvelut palkkasi kompensatiovaroilla työntekijöitä luonnonsuojelualueiden hoitoon ja kunnossapitoon Pohjanmaa-Kainuun ja Perä-Pohjolan alueilla ja lisäksi ympäristöhallinto teetätti ns. YTY-töitä, palkkaamalla työllisyysvaroin henkilöitä esim. kulttuurihistoriallisten kohteiden kunnostamiseen. Kompensatiovaroja käytettiin luonnonsuojelualueiden

talonrakennushankkeisiin Syötteen kansallispuiston luontokeskuksen ja Ylläksen luontokeskuksen suunnittelemiseksi ja rakentamiseksi, joilla oli myös työllistävä vaikutus.

Kompensaatiovarojen myöntämisen todentaminen: Vanhojen metsien kompensatiotoimien toimeenpanoa hämärtää osaltaan se, että valtio joutui laman vuoksi 1990-luvun puolivälissä leikkaamaan kaikkia määrärahojaan. Kompensaatio-ohjelman mukaisesti varoja suunnattiin Pohjois-Suomeen suojelun kompensoimiseksi. Tietyille alueille kompensatiovarat olivat laman vuoksi erityisen tärkeitä. Esimerkiksi Lapin metsäkeskuksen alueelle myönnettiin varoja metsäsuunnittelun lisäämiseksi ja tehostamiseksi kymmenen vuoden ajan 1997–2006. Varoja saivat Lapissa Kittilä, Kolari, Pello, Posio, Ranua, Rovaniemen maalaiskunta, Ylitornio, Salla, Savukoski ja Sodankylä ja Pohjois-Pohjanmaan metsäkeskuksen alueella Pudasjärvi, Kuusamo ja Taivalkoski.

Haastattelujen mukaan alueelliset toimijat kokivat varojen myöntämisen ongelmallisena. Esimerkiksi Metsähallituksen sisällä varojen käyttö nähtiin ristiriitaisesti, koska Pohjois-Suomeen ei saatu kompensatioita varten lisärahaa täysimääräisesti, vaan osa rahoista jouduttiin siirtämään talon sisällä Etelä-Suomesta Pohjois-Suomeen.

Vanhojen metsien suojeluohjelman toteuttaminen: Metsähallituksen hallinnassa olevia Lapin vanhojen metsien suojeluohjelman alueita ei ole vielä muodostettu suojelualueiksi, mutta työ etenee ympäristöministeriön asettaman säädösvalmistelun projektiryhmän laatiman säädösvalmistelun ja kiinteistönmuodostamisen työohjelman mukaan. (ks. lisää Luku 6.1). Haastattelujen mukaan alueelliset toimijat kokevat, että vanhojen metsien suojeluohjelman toteuttaminen on vielä kesken. Valtion alueilla ei ole kiirehditty luonnonsuojelualueiden perustamisessa. Vanhojen metsien alueille kohdistuu paljon malminetsintä- ja kaivoshankkeita, mikä aiheuttaa ongelmia. Eri toimijoiden osallistaminen suojelun suunnitteluun ja toteuttamiseen koetaan tärkeäksi, jotta suojeluohjelmien toteuttaminen etenee tasapainoisesti.

Eri ministeriöt työskentelivät yhdessä kompensatioiden toteuttamiseksi. Kompensaatio-ohjelma saatiin toteutettua suhteellisen ongelmattomasti eri ministeriöiden välillä. Kompensaatiotyöryhmän loppuraportti vuodelta 2003 toteaa, että kerrannaisvaikutuksineen suojelupäätösten ja niiden haittojen kompensoinnin merkitys on ollut suuri kohdekunnille. Kompensaatiokausi päättyi vuonna 2006, jonka jälkeen yhteenvetoa työn tuloksista ei ole laadittu.

METSO-ohjelma 2008–2016

Metsien suojelun tarve Etelä-Suomessa ja Pohjanmaalla Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien suojelun tarve- työryhmän mietintö vuodelta 2000 (ESSU) oli METSO-ohjelmaa pohjustavaa työtä.

Valtioneuvoston periaatepäätös toimintaohjelmasta Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamiseksi 23.10.2002 (METSO-ohjelma): Valtioneuvosto edellyttää, että Metsähallituksen metsätalouden tulosalueen liiketoiminnalla rahoitetaan metsätalouden työvoimakustannuksina ennallistamista ja hoitoa 1,2 milj. €/v. Talousarvioesityksissä esitetään varattavaksi ympäristöministeriölle yksityismaiden suojelualueiden hoitoon yhteensä 2 milj. € vuosina 2004–2007. Maanomistajat ja alueelliset ympäristökeskukset sopivat keskenään hoidon toteuttamisesta ja että uusien suojelualueiden perustamisen yhteydessä varataan niiden ennallistamiseen ja hoitoon riittävät resurssit.

Lisäksi periaatepäätöksessä on paljon kirjauksia toimenpidekohtaisesti, esimerkiksi talousmetsien luonnonhoitoon ja yhteistoimintaverkostoihin liittyen.

Valtioneuvoston periaatepäätös toimintaohjelmasta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi 13.2.2003 (VILMAT): Periaatepäätös velvoittaa esimerkiksi selkeyttämään vastuita ja yhteen sovittamaan tavoitteita. Säilyttämään luonnossa toimimisen edellytyksiä ja vetovoimatekijöitä. Kehittämään alan tuotteistamista ja yhteistyön kehittämistä sekä lisäämään tietoa, osaamista sekä kysyntälähtöisyyttä.

4.4

Yksittäisten luonnonsuojelualueiden ja muiden erityisalueiden perustaminen

Ounasjoen erityissuojelu

HE 279/1982 vp. Laiksi Ounasjoen erityissuojelusta.

Ounasjoen erityissuojelusta aiheutuvien taloudellisten menetysten korvaaminen (Laki- ja talousvaliokunta): **Eduskunnan lausuma:** Eduskunta edellytti 2.3.1983, että hallitus seuraa elinkeinojen kehittymistä ja työllisyystilannetta Ounasjoki-alueella ja ryhtyy kaikkiin niihin toimenpiteisiin, jotka ovat tarpeen alueen kunnille ja asukkaille aiheutuvien taloudellisten menetysten korvaamiseksi. Niin ikään eduskunta edellytti, että asia kysymykseen tulevista korvauksista vesiosuuksien omistajille ratkaistaan viivytyksettä. **Hallituksen kertomus 1983:** Ounasjoen luonnontaloudellisen kehittämissuunnitelman tekeminen on aloitettu. Suunnitelmassa esitetään suojelunäkötien ohella toimenpiteitä myös Ounasjoen luonnontalouteen perustuvien elinkeinojen kehittämiseksi. **Hallituksen kertomukset 1986–1992:** Ounasjoen erityissuojeluun liittyvä Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittämissuunnitelma valmistui 30.6.1986. Siinä ehdotetut kehittämistoimenpiteet jakaantuvat eri hallinnonaloille ja niitä on lähdetty toteuttamaan lähinnä kalatalouden ja uiton osalta. Korvauserusteista ja korvausten määräämisestä vesiosuuksien omistajille on säädetty koskiensuojelulaisissa 23.1.1987/35. Pääosa näistä korvauksista on maksettu vuonna 1989. **Hallituksen kertomukset 1995:** On mahdollista, että eräiden sivujokien koskiosuuksien omistajat eivät ole ryhtyneet korvausten hakuun jakokuntien järjestäytymättömyyden tai vähäisten korvausten vuoksi tms. syistä.

Laki Ounasjoen erityissuojelusta 19.8.1983/703. 2 § Edellä 1 §:ssä tarkoitettusta rakentamiskiellosta aiheutuvasta korvausvelvollisuudesta säädetään erikseen.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Lapin alueen elinkeinoja tuetaan ja kuntien asukkaitten taloutta edistetään varsin monin erilaisin valtion toimenpitein, jotka on yksilöity ympäristöministeriön kirjeessä Kittilän kunnanhallitukselle (Dnro 5000/4169/90). Korvauksista on säädetty koskiensuojelulain yhteydessä, korvaukset on määritelty ja maksettu. Korvaustoiminnasta on vastannut Suomen ympäristökeskus (ks. lisää Häkkinen ym. 2005.)

Koskiensuojelulaki

HE 25/1986 vp. Koskiensuojelulaki, Pudasjärven turvevoimala, rajajoet ja Soklin kaivos. **Eduskunnan lausuma** (Laki- ja talousvaliokunta): Eduskunta edellytti, että hallitus Iijokilaakson vaikean työllisyystilanteen huomioon ottaen ja eduskunnan aikaisemmin hyväksymän kannanoton mukaisesti tutkituttaa viimeistään vuoden 1987 tammikuun loppuun mennessä Iijoen vesistön keskiosan suojelun vaikutukset

alueen työllisyyteen ja energian tuotantoon sekä suojelupäätöksestä aiheutuvien haittojen lieventämisen mahdollisuudet esimerkiksi turvevoimalan rakentamisella Pudasjärvelle. Eduskunta edellytti hallituksen huolehtivan siitä, ettei Suomen puolella ryhdytä vesivoimalaitosten rakentamiseen Ruotsin ja Norjan kanssa tehtyjen rajavesistöjä koskevien sopimusten tarkoittamissa rajoissa. Eduskunta edellytti hallituksen huolehtivan siitä, ettei koskiensuojelulailla vaikeuteta Soklin kaivoksen mahdollista avaamista, mikäli kaivoksen avaaminen edellyttäisi rakentamista vesistöön. **Hallituksen kertomukset 1987–1995:** KTM laati selvityksen 29.1.1987 ja VN päätti ryhtyä jatkotoimenpiteisiin Pudasjärven turvevoimalan rakentamisesta (rakentamista ei ollut aloitettu 1995). YM huolehtii siitä, ettei Ruotsin ja Norjan kanssa yhteisissä rajoissa ryhdytä voimalaitosten rakentamiseen. Koskiensuojelulaki kieltää voimalaitosten rakentamisen laissa mainittuihin paikkoihin. Ruotsin ja Norjan kanssa on tarkoitus myös pohtia rajajokien suojelemista sopimuksin. Soklin kaivoshankkeeseen ei kuulu voimalaitosten rakentamista siksi koskiensuojelulaki ei vaikeuta kaivoksen avaamista, joskin siihen liittyy monia muita ympäristöpoliittisia pulmia.

Koskiensuojelulaki 23.1.1987/35: 2 § Vesivoiman omistajalle tai käyttöoikeuden haltijalle, joka sen johdosta mitä 1 §:ssä on säädetty ei voi käyttää hyväksi omistamaansa tai hallitsemaansa vesivoimaa, suoritetaan omistajan tai käyttöoikeuden haltijan niin vaatiessa valtion varoista korvaus. 3 § Jos vesivoiman omistajalle tai käyttöoikeuden haltijalle on aiheutunut vesivoiman käyttöönottamiseksi tarpeellisista suunnitellu- ja muista erityisistä toimenpiteistä sellaisia kustannuksia, jotka ovat koskeneet 1 §:n nojalla kiellettyä voimalaitoksen rakentamista, korvataan nämä kustannukset valtion varoista vesivoiman omistajan tai käyttöoikeuden haltijan niin vaatiessa. 7 § Määrätyssä tässä laissa tarkoitettuun korvaustoimitukseen on haettava viiden vuoden kuluessa tämän lain voimaantulosta.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Nykyisten Ruotsin ja Norjan kanssa tehtyjen rajajokisopimusten nojalla rakentaminen ei tule kyseeseen. Vuoden 2002 jälkeen Tornion-Muonionjoen vesistö on myös nimetty Natura-alueeksi Suomen ja Ruotsin puolella erikseen tehdyillä päätöksillä. Eli vesivoimarakentaminen edellyttäisi myös luonnonsuojelulain mukaisia poikkeuslupia. Valtio maksoi koskiensuojelusta yhteensä 398 milj. mk, joka oli joulukuun 2004 hintatason mukaan noin 465 milj. mk eli noin 78 milj. €. (Häkkinen ym. 2005).

Ystävyiden puisto

HE 204/1989 vp. (Laki- ja talousvaliokunta) **Laiksi Ystävyiden puiston opastus- ja tutkimuskeskuksesta.** **Eduskunnan lausuma:** Eduskunta edellytti 8.5.1990, että Kuhmon kaupunkiin perustetaan Ystävyiden puiston opetus- ja tutkimuskeskus. Puiston perustamisen johdosta menetettävät pysyvät työpaikat tällä alueella korvataan ja että alueen kehitystä ja pysyvien työpaikkojen säilymistä tarkoin seurataan ja tarvittaessa ryhdytään asian vaatimiin toimenpiteisiin. **Hallituksen kertomus 1991:** Valtion tulo- ja menoarvioon kirjattiin 1992 määräraha rakennushankkeen toteuttamiseksi. Ystävyiden puiston hallinnon, hoidon ja tutkimuksen edellyttämiä tehtäviä hoitaa 7–8 henkilöä. Henkilökunnan tarve kasvaa. **Hallituksen kertomus 1993:** Ystävyiden puiston opastus- ja tutkimuskeskuksen rakennukset valmistivat 1993. Ystävyiden puiston hoidosta vastaa Metsähallituksen Kainuun puistoalue. Kainuun puistoalueessa on 3 vakinaista työntekijää. Lisäksi puisto työllisti yhteensä 27 henkilötyövuoden verran tilapäisiä työntekijöitä, joista 17 henkilötyövuotta rahoitettiin työllistämisrahoituksella.

Laki Ystävyyden puistosta 31.05.1990/488 6 § Henkilöstö sekä opastus- ja tutkimuskeskus: Ystävyyden puiston tutkimusta, hoitoa, käyttöä ja valvontaa sekä puistossa tapahtuvaa opastusta varten perustetaan tarpeellinen lukumäärä virkoja ja otetaan työsopimussuhteista henkilökuntaa. Kuhmon kaupunkiin perustetaan Ystävyyden puiston opastus- ja tutkimuskeskus.

Asetus Ystävyyden puistosta 31.05.1990/489 7 § Ympäristöministeriö ohjaa tutkimusta Ystävyyden puistossa.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Kuhmoon on rakennettu n. 4 milj. euron hintaiset toimitilat Ystävyyden puiston perustamisen seurauksena palkatulle henkilöstölle. Ystävyyden puiston tutkimuskeskuksessa on kuusi vakinaista työntekijää sekä keskimäärin saman verran projektirahoituksella ja työllistämistuella palkattuja. Metsähallituksen luontopalveluilla on luontokeskus Petolan yhteydessä ainakin neljä vakinaista työntekijää. Aiemmin vakinaisia vakansseja oli enemmänkin, liki kymmenen, mutta organisaation uudistaminen on vähentänyt niitä. Ympäristöministeriö osoitti vanhojen metsien suojelun kompensatiovaroja 5 miljoonaa markkaa Ystävyyden puiston tutkimuskeskukseen vuosina 1997–2001. Toteutuma on suurempi kuin velvoitteet.

Mikkelinsaarten luonnonsuojelualue

Valtioneuvoston periaatepäätös Mikkelinsaarten suojelemisesta luonnonsuojelualueesta 24.8.1989.

Ohjelma-alue käsittää yhteensä 1 800 ha. KM 1976:88 Ammattimaisen kalastuksen mahdollisuuksia on tarkoitus parantaa. Alueen lisärakentamisesta, hakkuista ja muista luonnontilaa muuttavista toimenpiteistä tulisi luopua. 1.9.1989 ministeriön kirjeen mukaan ensi vaiheen toteuttamisvastuu on siirretty Vaasan lääninhallitukselle (luonnonsuojelu- ja rakennuslain mukaisin keinoin).

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Ammattikalastuksen tukemiseksi on vuokrattu kolme Metsähallituksen omistamaa pientä kalakämpää pitkäaikaisesti paikallisten kalastajien yhteiskäyttöön sitä korvausta vastaan, että pitävät kämpät kunnossa. Lisäksi on maksettu materiaaleja. Yksi kämpä on lisäksi vuokrattu erillis-sopimuksella ammattikalastajalle.

Kyröjoen erityissuojelu

HE 34/1990 vp. Laki Kyröjoen erityissuojelusta 16.8.1991/1139. 4 § Valtio huolehtii Kyröjoen yläosan tulvasuojelun loppuunsaattamisesta sekä vastaa tulvasuojelun edellyttämien pumppaamoiden hoidosta ja valvonnasta sekä niiden tarvitseman sähköenergian hankinnasta.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus vastaa erityissuojelulain mukaisista toimenpiteistä eli hoitaa Kyröjoen pumppaamoita ja muita velvoitteita maa- ja metsätalousministeriön myöntämin varoin.

Ennen Kyröjoen erityissuojelua valtio neuvotteli alueen kuntien kanssa, mutta korvauksista ei syntynyt yhteisymmärrystä. Alueen kunnat nostivat myöhemmin oikeudenkäynnin valtiota vastaan vahingonkorvauksien saamiseksi, mutta vaatimus hylättiin hovioikeudessa. Kunnille ja yksityisille maksettiin koskiensuojelulain mukaiset korvaukset (ks. Häkkinen ym. 2005).

Erämaa-alueet

Erämaakomiteamietintö 1988:39. Erämaakomitean yksityiskohtaiset ehdotukset erämaa-alueiden perustamisesta sekä niiden hoidosta ja käytöstä ja Metsähallituksen toiminnan järjestämisestä. Erämaiden säilyttämisellä on vaikutuksia erityisesti metsätalouteen, mutta valtakunnallisesti ja maakunnallisesti ne ovat verraten vähäiset. Vaikutukset kohdistuvat erityisesti Inarin kunnan alueelle Ylä-Lapin hoitoalueeseen. Mietintöön sisältyvät ehdotukset Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen toiminnan järjestämisestä henkilöstön lisäyksineen.

HE 42/1990 vp. Laiksi erämaalaista (Laki- ja talousvaliokunta): Kaikkia lakiesityksessä ehdotettuja erämaa-alueita ei ole tarkoitettu säilytettäväksi täysin luonnontilaisina ja koskemattomina. Ehdottamalla metsän mahdollisimman luonnonmukaista käsittelyä on esityksessä voitu ehdottaa perustettavaksi laajempia erämaa-alueita kuin muuten olisi ollut mahdollista. Luonnonmukaisiin metsänkäsittelymenetelmiin siirryttäessä joudutaan metsäisissä erämaissa supistamaan hakkuiden alaa ja hakattavia puumääriä aiemmin suunnitellusta. Metsätaloudessa vähenevä työ voidaan kuitenkin korvata alueiden muussa hoidossa ja käytössä sekä siirtymällä luonnonmukaiseen, nykyistä työvaltaisempaan hoitoon ja käsittelyyn.

Metsätalouden muuttuvat, uudet työpaikat olisivat luonnonsuojelun sekä luonnon virkistyskäytön tehtävissä. MH:n Ylä-Lapin hoitoalue (Inari, Enontekiö ja Utsjoen kunnat) kuuluisi erämaalain piiriin. Erämaa-alueiden luonnonmukaisissa osissa harjoitettaisiin metsätaloutta Metsähallituksen vahvistaman ohjeen mukaisesti sekä noudattaen erityisiä luonnonmukaisen metsänhoidon menetelmiä. Lakiehdotuksen perusteluissa: 1. Erämaa-alueiden perustamisella pyritään myös kehittämään luonnon monipuolista käyttöä ja sen edellytyksiä kuten esimerkiksi alueiden retkeily- ja virkistyskäyttömahdollisuuksia ja metsien monipuolista käyttöä. Vätsärin erämaa-alueesta metsämaasta on hoito- ja käyttösuunnitelmassa (HKS) tarkoitus säilyttää n. 31 800 ha alue luonnontilaisena metsänä, jossa hakkuita ei tehdä ja n. 11 500 ha luonnonmukaisesti hoidettuna metsänä, jossa hakkuut mahdollisimman varovaisin menetelmin olisivat sallittuja. Tsarmitunturin erämaa-alueella Lapin seutukaavan suojeluvaraus, jonka perustella alue myös HKS:ssa jää kokonaan pois metsätalouskäytöstä.

Hammastunturin erämaa-alueeseen kuuluisi 182 000 ha, josta metsämaata 66 200 ha. HKS:ssä on tarkoitus säilyttää luonnontilassa n. 35 300 ha ja luonnonmukaisesti hoidettuna, jossa hakkuut mahdollisimman varovaisin menetelmin olisivat sallittuja, n. 30 900 ha. MH ei ehdotuksen mukaan saisi luovuttaa eikä vuokrata hallinnassaan olevia, erämaa-alueisiin kuuluvia alueita. Säännöksellä estettäisiin siten muun muassa yksityinen rakennustoiminta, kuten lomakeskusten ja laskettelurinteiden rakentaminen.

HE 42/1990 vp. Laiksi erämaalaista. Eduskunnan lausuma: Eduskunta edellytti 16.11.1990, että erämaa-alueiden HKS laaditaan mahdollisimman huolellisesti, mutta samalla kiireellisesti. Tämän vuoksi eduskunta edellytti, että suunnitelman tekemiseen on käytettävissä riittävä henkilöstö ja henkilöstön palkkaamiseen tarvittavat varat. Eduskunta edellytti, että HKS:ssa tulee tarkkaan määritellä aluekohtaisesti luonnonmukaisesti hoidettavien metsien sallitut metsänkäsittelymenetelmät ja muut metsien hoidon vuoksi taikka muutoin sallitut toimenpiteet, jotta voidaan turvata alueiden säilyminen erämaalain tavoitteiden mukaisesti mahdollisimman luonnonmukaisina. Eduskunta edellytti myös, että erämaa-alueiden perustamisen johdosta menetettävät työpaikat korvataan ja että työpaikkojen säilymistä tarkoin seurataan sekä että tarvittaessa ryhdytään asian vaatimiin toimenpiteisiin. Eduskunta edellytti myös, että erämaalain täytäntöönpanoa on aktiivisesti seurattava lainsäädännön

asianmukaisen toteuttamisen turvaamiseksi. Hyväksyessään lakiehdotuksen eduskunta edellytti, että erämaa-alueiden hakkuista pidättäydytään kokonaan siihen saakka, kun ympäristöministeriön toimesta on vahvistettu aluekohtaisesti HKS:ssa luonnonmukaisesti hoidettavien metsien sallitut käsittelymenetelmät erämaalain tarkoittamille alueille. **Hallituksen kertomus 1991:** Erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinta on aloitettu metsähallituksessa. Metsänhakkuista pidättäydytään siihen saakka, kunnes hoito- ja käyttösuunnitelmat ovat valmiit. Erämaalain täytäntöönpanoa seurataan ympäristöministeriössä. **Hallituksen kertomus 1996:** Erämaa-alueiden HKS:iä laaditaan Metsähallituksessa. Metsänhakkuista pidättäydytään siihen saakka, kunnes HKS:t ovat valmiit. HKS:t vahvistetaan ympäristöministeriössä, joka seuraa erämaalain asianmukaista täytäntöönpanoa ja lainsäädännön vaikutuksia mm. työllisyystilanteeseen.

Erämaalaki 17.1.1991/62: 12 aluetta. 7 § Hoito- ja käyttösuunnitelma. Erämaa-alueen metsät säilytetään luonnontilaisina tai niissä harjoitetaan luonnonmukaista metsänhoitoa. Metsähallitus laatii erämaa-alueiden luonnonmukaisesti hoidettavien metsien käsittelyohjeet, jotka otetaan huomioon alueen hoito- ja käyttösuunnitelmaa laadittaessa. 8 § Rasiteoikeuden lunastaminen: Valtioneuvosto voi antaa luvan yksityistä tietä varten perustetun rasiteoikeuden tai käyttöoikeuden käyttämiseksi vireillä sellaisen pysyvän tien rakentamista koskeva hanke, josta on haittaa alueen erämaaluonteen säilyttämiselle. Jos erämaa-alueen sisällä olevalle alueelle ei rasiteoikeuden tai käyttöoikeuden lunastamisen vuoksi voida järjestää tyydyttävää kulkuyhteyttä ja tästä aiheutuu omistajalle huomattavaa haittaa, valtio on velvollinen omistajan vaatimuksesta lunastamaan alueen. 12 § Sen estämättä, mitä 5 §:ssä säädetään, saa Hammastunturin erämaa-alueella rakentaa tien Inarin ja Pokan väliseltä maantieltä Kutturin kylään.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Erämaalain seurauksena Metsähallituksessa kehitettiin luonnonmukaisen metsänkäsittelyn ohjeet. Hakkuista tehtiin jonkin verran Hammastunturin erämaa-alueella edellä mainittujen ohjeiden mukaisesti. Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelman tarkistamisen yhteydessä vuonna 2006 tehtiin päätös, että erämaiden luonnonmukaisesti käsiteltävät alueet siirretään hakkuiden ulkopuolelle.

Metsähallituksen tulee erämaa-alueilla ottaa huomioon saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaaminen. Muun muassa tukikohtien rakentaminen on mahdollista pääasiassa vain porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen tarpeeseen. Lisäksi MH on rakentanut ja ylläpitää erämaa-alueilla virkistyskäyttöön tarkoitettuja rakenteita ja rakennuksia.

Erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat on vahvistettu ympäristöministeriössä, Puljun erämaa-aluetta lukuun ottamatta. Hammastunturin erämaan suunnitelman päivitys on aloitettu, edellinen vahvistettu 1996. HKS:ien valmistelu on kestänyt, koska se on toteutettu laajasti osallistaen ja kuullen asianosaisia. Lisäksi osasta ympäristöministeriön HKS:ien vahvistamispäätöksistä on valittu korkeimpaan hallinto-oikeuteen erityisesti saamelaiskulttuurin turvaamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Haastattelujen mukaan Erämaalain ja Natura 2000 -alueiden suojeluperusteiden erilaisuus aiheuttaa ristiriitaa keskustelussa alueiden hoidosta ja käytöstä. Osa saamelaisista mieltää saamelaiskulttuurin muuttuvaksi. Saamelaiset harjoittavat erilaisia uusia elinkeinoja, kuten luontomatkailua osin maastokulkuneuvoilla, mikä jonkin verran luo paineita rakentaa erilaisia tukikohtia erämaahan. Luontodirektiivien mukaisilla herkillä luontotyypeillä on arkaa lajistoa mikä vaatii huolellista valmistelua ja osallisten kuulemistä. Erämaalailta olisi päivitystarvetta.

Punkaharjun luonnonsuojelualue

HE 78/1990 vp. Laiksi Punkaharjun luonnonsuojelualueesta. Eduskunnan lausuma: Eduskunta edellytti, että luonnonsuojelualueen perustamisen johdosta menetettävät pysyvät työpaikat tällä alueella korvataan ja, että alueen kehitystä ja pysyvien työpaikkojen säilymistä tarkoin seurataan sekä tarvittaessa ryhdytään asian vaatimiin toimenpiteisiin. Eduskunta edellytti, että Valtionhotellin, Finlandian ja Kuntoutussairaalan toiminta turvataan ja Kuntoutussairaala-säätiön Silvonniemessä sijaitsevan rantasaunan toimintaedellytykset turvataan. **Hallituksen kertomukset 1991:** Punkaharjun luonnonsuojelualueen perustaminen ei vähentänyt pysyvien työpaikkojen määrää alueella. Tehtiin päätös metsätietokeskuksen rakentamisesta. Lopullinen henkilökunnan arvio 12–16 henkilöä. Perustamisella ei ole ollut vaikutusta kiinteistöjen toimintaan. **Hallituksen kertomus 1993:** Lopullinen henkilökunta-arvio 12–15 henkilöä. Luonnonsuojelualueen perustaminen ei ole vaikeuttanut Valtionhotellin, entisen Finlandia-hotellin eikä Kuntoutussairaalan toimintaa. Alueelle laaditaan parhaillaan uutta osayleiskaavaa, missä yhteydessä selvitetään mm. mainittujen toimintojen ja perustetun luonnonsuojelualueen väliset suhteet.

Laki Punkaharjun luonnonsuojelualueesta 17.01.1991/137.

Asetus Punkaharjun luonnonsuojelualueesta 17.01.1991/138. 8 § Luonnonsuojelualueella olevien vuokra-alueiden vuokrasopimukset jäävät voimaan. Kaarnaniemen lomakylä saa jatkaa toimintaansa, kunnes hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistamisajankohtana voimassa oleva vuokrasopimus päättyy. Kuntoutussairaalan sauna Silvonniemessä saa jatkaa toimintaansa kulloinkin voimassa olevan vuokrasopimuksen mukaisesti. Tämä ei estä saunarakennuksen purkamista tai poissiirtämistä Silvonniemestä ennen vuokrasopimuksen päättymistä, jos alueen vuokraaja ja Metsäntutkimuslaitos näin sopivat. Tiehallitus saa leventää valtatie 14 veden puolelle pengertämällä Punkasalmen ja Kuikonniemen välillä sekä rakentaa uuden tasoliittymän ympäristöministeriön hyväksymään paikkaan.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Punkaharju suojelussa ei menetetty työpaikkoja, koska harju oli suojeltu aikaisemminkin. Lisäksi Lusto lisäsi työpaikkoja alueella. Velvoitteet on toteutettu. Punkaharjun luonnonsuojelualue ja tutkimusmetsät työllistivät vuonna 2010 yhteensä 130 htv. (Metsähallitus ja Metla (2010).

Valtavaaran ja Pyhävaaran luonnonsuojelualueet

HE 80/1990 vp. Laiksi Valtavaaran ja Pyhävaaran luonnonsuojelualueesta. Merkityksellistä metsätalouden arvoa ei ole varsin jyrkkien maaston muotojen vuoksi ja koska alue on lähes kokonaan toimenpiderajan (300 metriä merenpinnasta) yläpuolella. Alueen kautta kulkevan ulkoilureitin Karhunkierroksen, käyttö olisi edelleen mahdollista. Eduskunnan lausuma: Eduskunta edellytti, että luonnonsuojelualueiden perustamisen johdosta menetettävät pysyvät työpaikat näillä alueilla korvataan ja että alueiden kehitystä ja pysyvien työpaikkojen säilymistä tarkoin seurataan sekä tarvittaessa ryhdytään asian vaatimiin toimenpiteisiin.

Laki Valtavaaran ja Pyhävaaran luonnonsuojelualueesta 17.01.1991/133.

Asetus Valtavaaran ja Pyhävaaran luonnonsuojelualueesta. 17.01.1991/134.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Velvoitteet on toteutettu. Valtavaaran alueella kulkee Karhunkierros, joka kulkee pääosin Oulangan kansallispuistossa, jonka kokonaistyöllisyysvaikutus on 194 htv ja kokonaistulovaikutus 15 milj. €/v (suoratu-vaikutus 6,9 milj. €/v) (Metsähallitus ja Metla 2010).

Jonkerinsalon, Siikavaaran, Jaaskamonvaaran, Mustarinnantunturin ja Pitsloman luonnonsuojelualueet

HE 81/1990 vp. Laiksi Jonkerinsalon, Siikavaaran, Jaaskamonvaaran, Mustarinnantunturin ja Pitsloman luonnonsuojelualueista. Luonnonsuojelualueiden perustamisesta kunnille aiheutuvilla työpaikkamenetyksillä on merkitystä Kuhmon kaupungille ja Pudasjärven kunnalle, joissa aiheutuisi yhden pysyvän metsätyöpaikan menetys kummallekin. Luonnonsuojelualueiden perustamisen johdosta ketään ei kuitenkaan sanottaisi välittömästi irti, vaan työpaikkojen vähentäminen tapahtuu vähitellen luontaisen poistuman kautta. **Eduskunnan lausuma:** Eduskunta edellytti, että luonnonsuojelualueiden perustamisen johdosta menetettävät pysyvät työpaikat näillä alueilla korvataan ja että alueiden kehitystä ja pysyvien työpaikkojen säilymistä tarkoin seurataan sekä tarvittaessa ryhdytään asian vaatimiin toimenpiteisiin.

Laki Jonkerinsalon, Siikavaaran, Jaaskamonvaaran, Mustarinnantunturin ja Pitsloman luonnonsuojelualueista 17.01.1991/135.

Asetus Jonkerinsalon, Siikavaaran, Jaaskamonvaaran, Mustarinnantunturin ja Pitsloman luonnonsuojelualueista. 17.01.1991/136. 4 § HKS, 8 § Sen estämättä, mitä 1 §:ssä säädetään, saa Jaaskamonvaaran luonnonsuojelualueella olevilla, hoito- ja käyttösuunnitelmassa määrättävillä kuudella leimikkoalueella tehdä kertaalleen uudistushakkuun yhteensä noin 200 ha alalla.

Laki Jonkerinsalon, Siikavaaran, Jaaskamonvaaran, Mustarinnantunturin ja Pitsloman luonnonsuojelualueista annetun lain muuttamisesta 31.05.2000/513.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Kyseisten luonnonsuojelualueiden työllisyysvaikutuksista ei ole tarkkaa tietoa, mutta Kuhmon ja Pudasjärven alueille sijoittuvat esimerkiksi Syötteen kansallispuisto ja Ystävyyspuisto, joilla molemmilla on ollut merkittäviä työllisyysvaikutuksia ks. lisää s. 28 ja 45.

Hallitusten esitysten HE 78-82/1990 vp. Luonnonsuojelualueen perustamisesta johtuvat työpaikkamenetykset. (Laki- ja talousvaliokunta). Yhteenveto tilanteesta: Eduskunta kiinnitti poikkeuksellisella tavalla huomiota luonnonsuojelualueiden perustamisesta johtuviin työpaikkamenetyksiin. Eduskunta esitti lausumia todennäköisesti siitä syystä, että tuolloin perustettiin ja laajennettiin samanaikaisesti useita suojelualueita eri puolille Suomea ja 1990-luvun alun lama alkoi heijastella yhteiskunnassa.

Eduskunnan lausuma: Eduskunta edellytti, että luonnonsuojelualueiden perustamisen johdosta menetettävät pysyvät työpaikat näillä alueilla korvataan ja että alueiden kehitystä ja pysyvien työpaikkojen säilymistä tarkoin seurataan sekä tarvittaessa ryhdytään asian vaatimiin toimenpiteisiin. **Hallituksen kertomus 1991:** Luonnonsuojelualueiden perustamista koskevien hallitusten esitysten perusteluissa esitetään alueiden perustamisesta aiheutuvat todennäköiset, laskennalliset työpaikkojen menetykset. Nämä luvut eivät aina vastaa todellista tilannetta, koska luonnonsuojelualueiden hoidon kehittäminen luo aikanaan myös uusia työpaikkoja. Ympäristöministeriö seuraa alueen työpaikkakehitystä. **Hallituksen kertomus 1996:** Luonnonsuojelualueiden perustamista koskevien hallitusten esitysten perusteluissa esitetään hankkeen taloudelliset vaikutukset, kuten mahdolliset työpaikkamenetykset. Suojelutoimilla rajoitetaan yleensä alueen käyttöä metsätalouteen, mistä työpaikkamenetyksetkin tavallisesti syntyvät. Niiden tarkka arviointi on erittäin vaikeaa, sillä työllisyyteen vaikuttavat monet seikat, eikä vähiten metsätalouden omat rationalisointitoimenpiteet. Luonnonsuojelualueiden hoito ja käyttö osaltaan myös lisää työpaikkojen määrää. Toisaalta luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja luonnonsuojelu-

alueiden perustaminen ovat yhä selkeämmin muodostuneet sellaisiksi kansainvälisiksi velvoitteiksi, joiden asianmukainen hoitaminen turvaa osaltaan metsätalouden ja muun taloudellisen tuotannon kilpailukykyä ja työpaikkoja. **Valtioneuvosto teki 27.6.1996 päätöksen Pohjois-Suomen vanhojen metsien suojelusta.** Samassa yhteydessä vahvistettiin myös usean ministeriön yhteistyönä valmisteltu kompensatio-ohjelma suojelun aiheuttamien taloudellisten menetysten korvaamiseksi paikallisella ja alueellisella tasolla. Eduskunta on hyväksynyt edellä mainittujen kompensatioiden toteuttamisesta uuden lausuman ja asiaa selostetaan seuraavissa kertomuksissa tuossa yhteydessä. Pohjois-Suomen vanhojen metsiensuojeluun liittyvät eduskunnan lausumat ja hallituksen kertomukset s. 38–41.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Suojelun vaikutukset työllisyyskysymyksiin ovat olleet tärkeitä ja niiden kompensoimiseen on pääsääntöisesti kiinnitetty erityistä huomiota ja pyritty turvaamaan uudet työpaikat, esimerkiksi kansallispuistojen luontokeskuksissa, rakennushankkeiden työllistävällä vaikutuksella ja uuden yritystoiminnan, kuten luontomatkailun tukemisella. Ks. lisää päätelmissä Luku 8.

Martinselkosen luonnonsuojelualue

HE 13/1992 vp. Martinselkosen luonnonsuojelualan perustaminen ei estä alueen virkistys- ja retkeilykäyttöä eikä rajoita paikallisten asukkaiden perinteisiä oikeuksia, kuten metsästystä ja kalastusta. Luonnonsuojelualan perustaminen tukee poronhoitoa turvaamalla porojen tärkeiden elinalueiden säilymisen mahdollisimman luonnontilaisina. Metsähallitus laatii luonnonsuojelualan hoito- ja käyttösuunnitelman, jossa riittävän yksityiskohtaisesti säännellään alueen käyttöä ja hoitoa sekä turvataan paikallisen väestön asianmukaiset edut.

Laki Martinselkosen luonnonsuojelualueesta 26.6.1992/598.

Asetus Martinselkosen luonnonsuojelualueesta 12.11.1993/948. 4 § Martinselkosen luonnonsuojelualan hoito ja käyttöä varten on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka ympäristöministeriö vahvistaa.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Alueen hoito- ja käyttösuunnitelmalla on turvattu velvoitteiden toteutuminen.

4.5

NATURA 2000 -verkostoa koskevat päätökset

Natura 2000 -verkosto koostuu luontodirektiivin perusteella jäsenmaan ehdottamista ja EU:n komission hyväksymistä alueista ja lintudirektiivin perusteella ilmoittamista alueista. Näitä koskevat kansalliset päätökset on tehty valtioneuvoston yleisistunnoissa 20.8.1998, 25.3.1999, 8.5.2002, 22.1.2004, 2.6.2005 ja 23.11.2006.

Päätökset eivät sellaisenaan ole sisältäneet toimintarajoituksia yksityisille maanomistajille tai muille toimijoille, vaan mahdolliset rajoitukset on ratkaistu erikseen tehtävillä viranomaistoimilla asianomaiseen maankäyttöön liittyvän lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Näihin tilanteisiin on lainsäädännössä luotu korvausmenettelyt, joista keskeinen on luonnonsuojelulain 53 §:ssä säädetty järjestelmä (ns. perälautapykälä). Yleisin tilanne on ollut alueiden hankinta tai korvausmenettely luonnonsuojelualan perustamista varten. Nämä hankinnat on toteutettu osana valtakunnallisten suojeluohjelmien toteuttamista ja ne on lähes kokonaan loppuun saatettu.

Päätöksiin sisältyi eräitä yksityiskohtaisempia valtioneuvoston kannanottoja joidenkin Natura 2000 -alueiden osalta. Seuraavassa käsitellään näissä kannanotoissa määriteltyjen valtion velvoitteiden toteutumista.

Valtioneuvoston päätös 20.8.1998 Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksen hyväksymisestä.

Päätöksellä ei pääsääntöisesti muutettu valtakunnallisten suojeluohjelmien ra-jauksia. Siihen sisältyi kuitenkin seuraavat kaksi täsmennystä:

"Torronsuon aluetta Forssan, Jokioisten ja Tammelan kunnissa koskee valtioneuvoston periaatepäätös 19.12.1985 Torrnsuon kansallispuiston rajauksesta. Periaatepäätöksessä määriteltiin noin 700 ha laajuinen yksityisten omistuksessa oleva alue, joka hankittaisiin valtiolle liitettäväksi kansallispuistoon. Valtioneuvosto katsoo, että kansallispuiston toteuttamisen kannalta olosuhteet ovat muuttuneet ja, että Natura 2000 -ohjelmaa valmisteltaessa on rajausta voitu täsmentää täyttämään paremmin sekä Natura-verkoston että kansallispuiston tavoitteet.

Päättyessään Torrnsuon alueen FI0344002 sisällyttämisestä Natura 2000 -verkkoon, valtioneuvosto päättää samalla, että aikaisempi periaatepäätös kumotaan ja kansallispuiston toteuttamisessa tulee noudattaa vastedes Torrnsuon Natura 2000 -alueen rajausta."

"Valtioneuvoston periaatepäätökseen valtakunnallisesta rantojensuojeluohjelmasta 20.12.1990 sisältyy Kaldonskärin-Södra Björkön alue Närpiön ja Korsnäsin kunnissa. Natura 2000 -verkoston valmistelun yhteydessä on käynyt ilmi, että mainitusta periaatepäätöksestä tehtyyn karttajulkaisuun (Heikkilä & Heikkinen 1991) merkitty rajausta Södra Björkön saaren osalta on epätarkka. Päättyessään Närpiön saariston(FI0800135) alueen sisällyttämisestä Natura 2000 verkostoa koskevaan Suomen ehdotukseen valtioneuvosto katsoo samalla, että aluetta koskevat rantojensuojeluohjelman toteuttamisessa tulee vastedes noudattaa Närpiön saariston Natura 2000 -alueen rajausta."

Valtioneuvoston päätös Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksen täydentämisestä 8.5.2002.

Tornionjoen–Muonionjoen vesistön Natura 2000 -verkostoehdotukseen sisällyttämisen yhteydessä valtioneuvosto totesi seuraavaa:

"Täydennysehdotukseen sisältyy Tornionjoen–Muonionjoen vesistö. Sen pääuoma on osaksi Suomen ja osaksi Ruotsin puolella. Ruotsin hallitus on päättänyt ehdottaa Ruotsin Natura 2000 -verkoston täydentämistä Tornionjoen ja Kalix -joen vesistöillä. Näin ollen koko Tornionjoen vesistö sisältyisi Natura 2000 -verkkoon. Lohi tai muutkaan kalalajit eivät Suomen jäsenyys sopimuksen mukaisen poikkeuksen vuoksi ole Tornionjoen-Muonionjoen suojeluperusteena, eivätkä Natura 2000 -alueen suojelutoimet Suomessa siten koske kaloja tai kalastusta. Ruotsilla ei vastaavaa poikkeusta ole. Lohi (*Salmo salar*) on yksi luontodirektiivin liitteen II eläinlajeista, joiden suojelemiseksi Ruotsin tulee osoittaa erityisten suojelutoimien alueita Natura 2000 -verkkoon. Luontodirektiivin liitteen II mukaan erityisten suojelutoimien alueita ei lohien osalta kuitenkaan tule osoittaa merialueilta. Valtioiden rajalla oleva vesistön pääuoma on naapurivaltioissa erilaisessa tilanteessa suhteessa Natura 2000 -verkoston lajisuojeluperusteisiin.

Valtioneuvosto katsoo, että Suomessa perustuslain säätämisyjärjestyksessä voimaan saatettu jäsenyys sopimus on luontodirektiivin liitteen II kaloja koskevan poikkeuksen osalta pysyvä ratkaisu, eikä näe syytä sen muuttamiseen Tornionjoen-Muonionjoen vesistössä huolimatta siitä, että tilanne kahdessa joken rajoittuvassa valtiossa on jossain määrin toisistaan poikkeava. Kalastuksen ja kalakantojen hoidon johdonmukaisen järjestämisen vuoksi on muutoin tarpeen, että Tornionjoen-Muonionjoen vesistön pääuomassa pyritään yhdenmukaiseen kalastussääntöön. Tällä hetkellä vesistöä

koskee Suomen ja Ruotsin välisen rajajokisopimuksen (SopS n:o 53/1971) liitteessä B annettu Tornionjoen kalastusalueen kalastussääntö. Rajajokisopimusta ollaan parhailaan uudistamassa. Valtioneuvosto katsoo edellä esitetyn perusteiden, että vesistön kuulumisen Natura 2000 -verkostoon on voitava kalastussääntöä uudistettaessa ottaa huomioon siten, että sillä ei Suomen puolella ole vaikutusta kalakantojen hoidon ja kalastuksen sääntelyyn." Lisäksi päätökseen sisältyi seuraavia metsäalueiden käyttöä koskevia erityislausumia:

"Päätöksen mukaisesti alueisiin sisältyvät Metsähallituksen hallinnassa olevat Malahvian (FI1201012), Moilasenvaaran (FI1201013) ja Jämäsvaaran (FI1201002) alueet. Ensimmäisen mainitun alueen toteutustapa on metsälaki ja kahden jälkimmäisen ulkoilulaki. Näille alueille Metsähallitus laatii alue-ekologista suunnitelmaa tarkentavat hoito- ja käyttösuunnitelmat, joiden avulla alueilla olevien, liitteen I luontotyyppien säilyminen tulee erityisesti turvatuksi. Metsähallitus hankkii asiasta ympäristöministeriön lausunnon ennen kuin se hyväksyy suunnitelman.

Päätöksen mukaisesti alueisiin sisältyvät myös yksityisessä omistuksessa olevat Talvivaaran (FI1201010) ja Losonvaaran (FI1201009) alueet. Alueiden toteutustapa on nähtävillä olleessa ehdotuksessa ollut luonnonsuojelulaki ja maanomistaja on hyväksynyt näiden alueidensa sisällyttämisen Natura 2000 -verkostoon edellyttäen, että alueiden suojeleminen toteutetaan vaihtamalla ne valtion metsäalueisiin. Jäljempänä tässä päätöksessä alueiden toteutustapa on metsälaki ja alue-ekologinen suunnitelma. Alueet toteutetaan vaihtamalla ne valtion omistamiin metsäalueisiin ja laatimalla niitä koskevat alue-ekologiset suunnitelmat.

Kohteen Kajaneskogen (FI0800157) Natura 2000 -verkostoon sisällyttämisen yhteydessä huolehditaan samalla siitä, että aluetta käyttävän instituutin "Svenska Österbottens Förbund för utbildning och kultur" toimintaedellytykset turvataan."

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Viranomaistoiminta Natura-alueella tähtää alueen erityispiirteiden huomioimiseen ja alueen elinkeinojen yhteensovittamiseen. Esimerkiksi Torronsuon kansallispuistoon liitettävien yksityismaiden hankinnassa on noudatettu valtioneuvoston Natura 2000 -päätöksen mukaista rajausta. Yksityismaat on kaikki hankittu valtiolle. Närpiön saariston alueen maanhankinnoissa ja yksityisten suojelualueiden perustamisessa on noudatettu päätöksen mukaista rajausta. Natura-alueita yleensä koskevat neuvottelut ovat vielä eräiltä osin meneillään.

Uudistettu Suomen ja Ruotsin välinen rajajokisopimus on tullut voimaan 1.10.2010. Se tai siihen liittyvä kalastussääntö eivät sisällä Natura 2000 -verkostosta aiheutuvia määräyksiä. Kalastussäännön mukaan kalastus on sallittua, jos se on kohtuullista Tornionjoen kalastusalueen kalakantojen suojelun ja kestävän käytön kannalta sekä Suomessa että Ruotsissa.

Malahvian alue on Metsähallituksen luontopalveluiden hallinnassa ja hoidossa, myös Moilasenvaaran ja Jämäsvaaran alueiden hoidon ja käytön suunnittelu on luontopalveluiden vastuulla. Alueille on laadittu hoito- ja käyttösuunnitelmat päätöksen kirjauksen mukaisesti. Suunnitelmat ovat valmistuneet vuosina 2004 ja 2006. Talvivaaran alue on siirtynyt valtion omistukseen ja luontopalveluiden hallintaan, Losonvaaran osalta neuvottelut ovat meneillään. Kajaneskogenin alue on siirtynyt Metsätutkimuslaitokselta Metsähallituksen luontopalveluiden hallintaan, alueella olevat toiminnot ovat entisellään.

5 Lajisuojelun päätökset, joihin liittyy velvoitteita

Hallituksen kertomukset 2005–2010 Liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkojen suojelu: HE 76/2003 vp – EV 50/2004 vp. Ympäristövaliokunta Eduskunnan lausumat:

Eduskunta edellytti 8.6.2004 hallituksen ryhtyvän välittömästi toimenpiteisiin luontodirektiivin liitteen IV (a) tarkistamiseksi Suomen ja liito-oravan osalta, mikäli liito-oravakannan osoitetaan olevan niin runsas ja vakaa, ettei sitä voida enää pitää kyseisessä liitteessä tarkoitettuna yhteisön tärkeänä pitämänä lajina, joka edellyttää tiukkaa suojelua.

Eduskunta edellytti hallituksen huolehtivan selkeän viranomaismenettelyn ohjeistamisesta liito-oravan suojeluun liittyvien kysymysten käsittelyyn siten, että tarvittavat viranomaispäätökset saadaan aikaan joutuisasti ja metsänomistajien tasavertainen kohtelu sekä liito-oravan asianmukainen suojelu turvaten.

Eduskunta edellytti hallituksen ryhtyvän luonnonarvokauppaa koskevan kokeilun perusteella tarvittaessa valmistelemaan lainsäädäntöä luontodirektiivin IV (a) -liitteen mukaisten lajien suojelun toteuttamiseksi myös luonnonarvokaupan keinoin.

Hallituksen kertomukset 2005–2010

1. Ympäristöministeriön rahoittamassa selvityksessä vuodelta 2006 sekä tähän liittyvässä jatkotutkimuksessa saatujen tulosten perusteella arvioitiin, että Suomen liito-oravakanta on vähenemässä. Lajien uhanalaisuuden tarkastelu "Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010" valmistui 1.12.2010. Liito-orava määritettiin edelleenkin vaarantuneeksi (Vulnerable, VU) lajiksi. Uhanalaisuuden syiksi ja lajia uhkaaviksi tekijöiksi katsottiin metsien uudistamis- ja hoitotoimet, puulajisuhteiden muutokset sekä lahoppuun vähentyminen. Ympäristöministeriö on todennut, että liitetä IV koskeva päätöksentekomenettely ei mahdollista yksittäisen lajin poistamista liitteestä yhden jäsenvaltion toimin. Liitteen IV tarkistaminen vastaamaan paremmin kunkin luonnonmaantieteellisen alueen lajiston suojelutilannetta ja -tarvetta on laajempi kysymys ja Suomi pyrkii edistämään tätä tarkastelua neuvotteluissaan komission ja muiden jäsenmaiden kanssa. Mahdollisessa laajemmassa tarkastelussa tulisi pohjana olla asianmukaiset tiedot lajien suotuisan suojelun tilasta.

2. Maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö antoivat 30.6.2004 metsäkeskuksille ja alueellisille ympäristökeskuksille yhteisen ohjeen liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkojen määrittämisestä ja turvaamisesta metsien käytössä. Tähän liittyen aiheesta on järjestetty kenttäkoulutusta sekä laadittu menettelyä koskevia prosessikaavioita ja päätösmalleja. Ympäristöhallinnolle kuuluvat em. päätösprosessit ovat olleet yhtenä ympäristöhallinnon laatujärjestelmän kehittämiskohteena vuoden 2005 aikana. Viranomaispäätöksissä on erityistä huomiota kiinnitetty siihen, että tarvittavat päätökset saataisiin aikaan ilman viivytystä, käytännössä on pyritty noudattamaan 30 vrk:n määräaikaa. Päätösten asiasisältö ja muoto ovat muutoinkin pääosin muotoutuneet melko yhtenäisiksi. Tällä on pyritty varsinkin metsänomistajien tasavertaisen kohtelun toteuttamiseen.

Yhteiseen ohjekirjeeseen sisältyvät myös ohjeet liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkojen yksityiskohtaiseksi määrittämiseksi. Määrittämistä koskevia, luonnonsuojelulain 72 a §:n mukaisia päätöksiä oli 1.10.2010 mennessä tehty elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa kaiken kaikkiaan 1 367 kappaletta. Päätösten mukaisten lisääntymis- ja levähdyspaikkojen yhteenlaskettu pinta-ala on 272 hehtaaria, joten nämä paikat ovat pinta-alaltaan varsin suppeita.

3. Luontodirektiivin liitteen IV (a) lajien suojelun toteuttaminen METSO-ohjelmaan liittyvän luonnonarvojen kaupan keinoin on mahdollista sekä luonnonsuojelulainsäädännön mukaisin keinoin (luonnonsuojelun alueen perustaminen, alueen määrääkäs rauhoittaminen) että kestävän metsätalouden rahoituslain mukaisin keinoin (ympäristö- ja luonnonarvotuki).

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Liito-orava on edelleen uhanalainen laji, jonka kannan kehittymistä seurataan (Punainen kirja 2010). Kannan seuranta tulee jatkossa vaikuttamaan siihen harkintaan mikä asema sillä on luontodirektiivin liitteessä IV. Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö ovat ohjeistaneet alueellisia ELY-keskuksia ja metsäkeskuksia lajin suojelun edellyttämistä toimenpiteistä lisääntymis- ja levähdyspaikoista (ks. yllä yksityiskohtaisempi kuvaus). METSO-ohjelma turvaa osaltaan liito-oravan elinympäristöjen säilymistä.

6 Luonnonsuojelualueiden hankintaan, hoitoon ja hallintaan liittyvät velvoitteet

6.1

Luonnonsuojelualueiden perustaminen ja menettelytavat

Luonnonsuojelupäätösten seurauksena toteutettava suojelualueiden perustaminen edellyttää tiettyjä resursseja ja menettelytapoja, joista eduskunta on edellyttänyt hallitukselta toimenpiteitä jo 1980-luvulla (HE 6/1981, HE 119/1982, HE 97/1984). Resursseja tarvitaan sekä riittävän virkamiesmäärän palkkaamiseen että yksityisille ja kunnille maksettavien korvauksen maksamiseen.

Resurssit ja korvausmenettely

HE 6/1981 vp. Laiksi luonnonsuojelulain muuttamisesta. Yksityismaiden luonnonsuojelualueiden perustamista koskeva korvausmenettely (Laki- ja talousvaliokunta). Eduskunnan lausuma: Eduskunta edellytti, että hallitus ryhtyy viipymättä toimenpiteisiin rauhoituspäätöksissä omaksutun uuden korvauskäytännön edellyttämien lisäresurssien saamiseksi ympäristönsuojeluhallintoon etenkin lääninhallituksissa ja että hallitus ryhtyy viipymättä toimenpiteisiin korvausmenettelyn yksinkertaistamiseksi ja selkiinnyttämiseksi siten, ettei korvausmenettelyn pakollisuudesta muodostu yksityismaiden suojelualueiden perustamista vaikeuttavaa tai hidastavaa tekijää. **Hallituksen kertomus 1983:** Ympäristönsuojeluhallinnon voimavaroja on lisätty perustamalla lääninhallituksiin ympäristönsuojelutoimisto vuoden 1982 alussa. Korvausmenettelyä koskevat jatkotoimet ovat siirtyneet ympäristöministeriön toteutettaviksi. Tarkoituksenmukaista on pyrkiä palkkaamaan ympäristöministeriöön näitä asioita käsitteleviä virkamies tai asteittain siirtää korvausasioiden käsittely lääninhallituksiin. **Hallituksen kertomus 1989:** Vuonna 1986 ympäristöministeriössä laadittiin selvitys luonnonsuojelun ja luonnon virkistyskäytön tehtävistä ja voimavaroista. Asiaa selvittänyt työryhmä ehdotti lisävoimavaroja lääninhallituksiin luonnonsuojeluohjelmien toteuttamista varten. Koulutuksella ja voimavarojen uudelleen suuntaamisella on korvausmenettely saatu toimimaan tyydyttävästi. **Hallituksen kertomus 1990:** Korvausmenettelystä on tullut oleellinen osa luonnonsuojelualueohjelmien toteuttamista. Valtioneuvoston 20.12.1990 tekemä periaatepäätös rantojensuojelusta korostaa edelleen tämän keinon käyttöä. Valtion vuoden 1991 tulo- ja menoarviossa on myös korvauksiin varattua määrärahaa korotettu tuntuvasti.

Valtioneuvoston päätös n:o 827 luonnonsuojelualueen muodostamisesta maanomistajalle aiheutuvan menetyksen korvaamisesta (3.12.1981). Valtioneuvosto on luonnonsuojelulain 11 a §:n nojalla, sellaisena kuin se on 28. päivänä elokuuta 1981 annetussa laissa (594/81), maa- ja metsätalousministeriön esittelystä päättänyt: 1 § Luonnonsuojelulain 11a §:ssä tarkoitettua korvausta voidaan myöntää vain niistä taloudellisista menetyksistä, jotka maanomistajalle aiheutuvat siitä, että hän ei voi käyttää aluetta tai sen tuottoa hyväkseen.

Valtioneuvoston päätös luonnonsuojelualueen muodostamisesta maanomistajalle aiheutuvan menetyksen korvaamisesta annetun valtioneuvoston päätöksen muuttamisesta (18.4.1996/297) (827/1981).

Alueiden hankinta

HE 119/1982 vp. Suojeluohjelmiin hyväksytyjen alueiden hankinta. (Valtiovarainvaliokunta). Eduskunnan lausuma: Eduskunta on momentin 30.02.88 kohdalla kiinnittänyt hallituksen huomiota siihen, että suojeluohjelmiin hyväksytyjen maa- ja vesialueiden hankinnat voidaan toteuttaa kohtuullisen ajan kuluessa. **Hallituksen kertomus 1983:** Suojeluohjelmiin sisältyvien alueiden hankinta on kuulunut 1.10.1983 alkaen ympäristöministeriölle. Luonnonsuojelualueiden hankintamäärärahojen kasvu vuoden 1984 tulo- ja menoarviossa ja erityisten ostoneuvottelijoiden saaminen tulee merkittävästi edistämään alueiden hankintaa. Luonnonsuojelualueiden hankinnasta, hoidosta ja hallinnasta 16.12.1983 annetun asetuksen (1018/1983) mukaan alueiden hankintatehtävät voidaan antaa myös lääninhallitusten hoidettaviksi. Tämä on myös omiaan nopeuttamaan alueiden hankintaa. **Hallituksen kertomus 1984:** Valtion luonnonsuojelualueiden hankintaan lähinnä ostoneuvottelutehtäviä varten on ympäristöministeriöön kertomusvuonna perustettu kolme ylitarkastajan tointa. Näistä kaksi on sijoitettu Mikkelin ja Oulun lääninhallituksiin ja yksi ympäristöministeriöön. Tämän lisäksi ympäristöministeriöön on palkattu työsopimussuhteinen henkilö valmistelemaan luonnonsuojelualueiden korvauspäätöksiä.

Hallituksen kertomus 1988: Luonnonsuojelualueiden hankintamäärärahojen kasvua vuosien 1986–1989 tulo- ja menoarviossa on edistänyt merkittävästi alueiden hankintaa. Viime vuosina on perustettu neljä ylitarkastajana tointa, joiden tehtäviin kuuluvat valtion luonnonsuojelualueiden hankintaan liittyvät ostoneuvottelut. Luonnonsuojelualueiden hankintaa koskevaa päätösvaltaa on siirretty lääninhallituksille ympäristöministeriön päätöksellä (923/84) Myös tämä toimenpide tehostaisi alueiden hankintaa. Luonnonsuojelutehtäviä ja niiden voimavaroja selvittänyt työryhmä ehdotti vuonna 1986 määrärahoja ja henkilökuntaa lisättäväksi siten, että luonnonsuojeluohjelmat voitaisiin toteuttaa 10–15 vuoden kuluessa. Työryhmän ehdotusten jatkovalmistelu on vireillä.

Hallituksen kertomus 1989: Valtioneuvoston eduskunnalle 31.5.1988 antaman ympäristöpoliittisen selonteon mukaan luonnonsuojelualueiden hankintamäärärahojen vuosittainen tarve on noin 75 miljoonaa markkaa. Sen jälkeen on tehty valtioneuvoston periaatepäätös lehtojensuojeluohjelmasta, mikä lisää hankintamäärärahojen tarvetta. Myös maanhinta on yleensä noussut, joten 75 miljoonaa markkaa vuodessa ei ole riittävä määräraha, jos tavoitteena edelleen on nykyisten, vieläkin osittain puutteellisten luonnonsuojeluohjelmien toimeenpano 10–15 vuodessa, mikä olisi kohtuullista. Valtion vuoden 1990 tulo- ja menoarviossa määrärahan suuruus on 60 miljoonaa markkaa.

Asetus luonnonsuojelualueiden hankinnasta, hoidosta ja hallinnasta 16.12.1983/1018. 1 § Valtion omistamille alueille perustettujen luonnonsuojelualain mukaisten luonnonsuojelualueiden hoidon ja käytön ylin ohjaus ja valvonta kuuluvat ympäristöministeriölle.

Asetus luonnonsuojelualueiden hankinnasta, hoidosta ja hallinnasta annetun asetuksen 2 §:n muuttamisesta 21.12.1984/922.

Ympäristöministeriön päätös lääninhallitusten tehtävistä luonnonsuojelualueiden hankinnassa 21.12.1984/923.

Asetus luonnonsuojelualueiden hankinnasta, hallinnasta ja hoidosta (26.4.1996/296) (71/1923, 672/1991, 401/1983). Tällä kumotaan luonnonsuojelualueiden hankinnasta, hoidosta ja hallinnasta annettu asetus (1018/1983).

Ympäristöministeriön päätös alueellisten ympäristökeskusten tehtävistä luonnonsuojelualueiden hankinnassa 26.4.1996/298 (296/1996, 827/1981, 297/1996).

Lunastuksen aikainen käytönrajoitus

HE 97/1984 vp. Lunastuksen aikainen käytön rajoitus. Laiksi luonnonsuojelulain 18 § muuttamisesta. (Laki- ja talousvaliokunta). **Laki 27.7.1984/560.**

Hallituksen kertomus 1984: Eduskunnan lausuma: Eduskunta edellytti hallituksen huolehtivan siitä, että luonnonsuojelualueita perustettaessa pyritään suojelualueiksi tarvittavat valtion omistuksessa olevien luonnonsuojelualueiden sisälle jäävät yksityisomistuksessa olevat maat hankkimaan valtion omistukseen ensisijaisesti vapaaehtoisin kaupun. Eduskunta edellytti hallituksen huolehtivan myös siitä, että yksityisten maita suojelutarkoituksiin hankittaessa pyritään antamaan alueen omistajalle mahdollisuus valita joko tilusvaihto tai rahallinen korvaus.

Hallituksen kertomus 1990: Luonnonsuojelualueita perustettaessa on niiden rajojen sisäpuolelle jäävät alueet pyritty hankkimaan valtiolle vapaaehtoisin kaupun, missä melkein aina on onnistuttukin. Luonnonsuojelualueita hankittaessa on myös pyritty antamaan alueen omistajille mahdollisuus valita joko tilusvaihto tai rahallinen korvaus. Ympäristöministeriössä valmisteltuun ehdotukseen laiksi luonnonsuojelulain muuttamisesta sisältyy muun muassa eduskunnan lausuman mukainen luonnonsuojelulain 18 §:n muutos, jolla lunastustoimituksen aikainen käytön rajoitus saatettaisiin voimaan.

Luonnonsuojelulain 18 §:n 3 momentin muutos 1.5.1991/672.

Luonnonsuojeluohjelmien toimeenpano

HE 57/1991 vp. (Valtiovarainvaliokunta) **Luonnonsuojeluohjelmien toimeenpano. Valtion tulo- ja menoarvioksi vuodelle 1992 3.1.13.** Ympäristöministeriön hallinnonala. Ympäristöministeriön johdolla laaditaan eri ympäristönsuojelun lohkot kattava selvitys, jossa pyritään sovittamaan yhteen keskeisten ympäristönsuojeluohjelmien ja periaatepäätösten toteuttaminen ja arvioimaan toimenpiteiden taloudelliset vaikutukset. Taloudellisten ohjauskeinojen käyttöä ohjelmien toteuttamisessa lisätään. Luonnonsuojeluohjelmien toimeenpanoa jatketaan ja luonnonsuojelualueiden hoitoa tehostetaan. Luonnonsuojelualueiden hankintoihin ehdotetaan 120 milj. mk ja luonnonsuojelualueiden korvauksiin 26 milj. mk. Rantojensuojeluohjelman toteutuksessa käytetään mahdollisuuksien mukaan valtion maita vaihtomaita.

Eduskunnan lausuma: Hyväksyessään 17.1.1992 valtion tulo- ja menoarvion vuodelle 1992 eduskunta katsoi luvun 35.15 kohdalla, että valtioneuvoston vahvistamien luonnonsuojeluohjelmien toimeenpanoon tulee varata riittävät resurssit ja korosti luonnonsuojelualueiden hankkimisen kohdentamista alueellisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. **Hallituksen kertomus 1993:** Vuonna 1993 hankittiin suojeluohjelmiin kuuluvia alueita vaihdoilla yhteensä n. 18 milj. mk arvosta. Vuoden 1993 lopulla säädetyn Metsähallituslain mukaan Metsähallitus käyttää vuosittain eduskunnan päättämässä rajoissa hallinnassaan olevaa valtion maaomaisuutta ja sen myynnistä saatavia tuloja ostoihin ja vaihtoihin. Uudistuksen myötä vaihdot tulevat lisääntymään. Myös muiden valtion laitosten maita pyritään käyttämään vaihtoihin mahdollisimman laajasti. Koska vain osa maanomistajista on valmiita ottamaan vaihtomaita, ja koska Metsähallituksen mahdollisuudet realisoida maaomaisuuttaan ovat varsin rajalliset, on suoran budjettirahoituksen tasoa pidettävä riittämättömänä. Useissa lääninhallituksissa maanomistajien myyntialoitteet ovat ruuhkautuneet määrärahojen niukkuuden takia. Suojelualueiden hankintamäärärahoja on pyritty suuntaamaan Etelä-Suomeen, jossa suojeluvarauksiin kohdistuvat maankäyttöpaineet ovat suuremmat kuin Pohjois-Suomessa. Pohjois- ja Itä-Suomessa on myös huomattavasti paremmat mahdollisuudet käyttää vaihtomaita kuin Etelä-Suomessa.

HE 99/2009 vp. Laiksi luonnonsuojelulain muuttamisesta YmVM 11/2010 Luonnonsuojelualueiden perustaminen ja alueiden liittäminen suojelualueisiin: Ympäristöministeriön asettaman säädösvalmistelun projektiryhmän laatiman säädösvalmistelun ja kiinteistönmuodostamisen työohjelman mukaan aiemmin tehtyjen suojelupäätösten toteuttaminen edellyttää vielä uusien luonnonsuojelualueiden perustamista ja jo perustettujen luonnonsuojelualueiden laajentamista. Perustamista odottavat kohteet ovat valtaosin sekä kansallisiin suojeluohjelmiin että Natura 2000 -verkostoon kuuluvia alueita. Metsähallituksen hallinnassa on paljon soidensuojelu-, rantojensuojelu-, lehtojensuojelu-, lintuvesien suojelu- ja vanhojen metsien suojeluohjelmiin sekä kansallis- ja luonnonpuistojen kehittämissuojelun, Natura 2000 -ohjelmaan sekä useisiin päällekkäisiin suojeluohjelmiin kuuluvia kiinteistöjä, joista ei ole vielä muodostettu suojelualueita.

Ympäristövaliokunta toteaa, että valtioneuvosto on tehnyt näistä alueista jo aiemmin sellaiset päätökset, joiden perusteella alueista muodostetaan luonnonsuojelulain mukaisia suojelualueita. Valiokunta katsoo, että näiden suojelualueiden perustamistoimenpiteiden nopea loppuunsaattaminen edellyttää lakiesityksen hyväksymistä. Laissa tulee olla toimiva ja riittävän tarkkarajainen valtuussäännös tiettyjen toimintojen järjestämiseen uusilla luonnonsuojelualueilla.

Ympäristöministeriön mukaan vielä perustettavien uusien suojelualueiden ja vanhoihin liitettävien alueiden yhteispinta-ala on arviolta yli 750 000 ha ja kohteita hieman yli 1 800 kappaletta. Kokonaan uusia luonnonsuojelualueita suunnitellaan perustettavaksi noin 950 kappaletta, pinta-alaltaan noin 370 000 hehtaaria. Näihin alueisiin sisältyy yhteensä yli 1 000 erillistä kohdetta, joista osa perustetaan suuremmiksi kokonaisuuksiksi.

Lakiesityksen 22 §:n esitetyt muutokset keventävät jatkossa huomattavasti luonnonsuojelualueita koskevaa säädösvalmistelua, kun kaikkia liitettäviä alueita ei enää tarvitse liittää erillisten säädösten avulla, vaan osa pienemmistä alueista voidaan liittää olemassa olevan alueeseen kiinteistoteknisesti. Valiokunta katsoo, että muutoksella on tarkoitus joustavoittaa ja keventää valtionmaiden luonnonsuojelualueiden perustamista koskevaa paljon resursseja vaativaa säädösvalmistelua ja siihen läheisesti liittyvää suojelualuekiinteistöjen muodostamista.

Eduskunta on hyväksynyt lain luonnonsuojelulain muuttamisesta 7.12.2010 (muutetaan 1096/1996, 1069/2004, sekä lisätään lakiin uusi 17 a § ja 18 §:ään uusi 3 momentti)

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Suojelupäätösten toteuttamiseksi valtio on toiminut menettelytapojen kehittämiseksi, esimerkiksi luonnonsuojelualueiden korvausmenettelyä on yksinkertaistettu. Nykyään kaikille yksityisille maanomistajille tarjotaan suojelusuunnittelun yhteydessä vapaaehtoista kauppaa. Yksityisten maiden suojeleminen toteutetaan toimivalla menettelyllä, jossa ELY-keskuksilla on tärkeä rooli. Ympäristöministeriö vastaa valtion alueiden suojelun toimeenpanosta.

Valtio on tehnyt toimenpiteitä riittävien resurssien varmistamiseksi, kuten palkkaamalla henkilöstöä, ja laatimalla rahoitusohjelmia. Talousarvion resurssit olivat kuitenkin pitkään niukat. Esimerkiksi hallituksen kertomuksissa vuonna 1987 oli esillä Perustuslakivaliokunnan esille nostama resurssien ja määrärahojen riittävyys suojelun toteuttamisessa. Käytännössä hallitus mahdollisti pitkäjärjestyksen suojelupäätösten toimeenpanon vasta vuonna 1996 laaditulla ja vuonna 2005 tarkistetulla talouspoliittisen ministerivaliokunnan vahvistamalla luonnonsuojelun rahoitusohjelmalla vuosille 1996–2009. Rahoitusohjelman tavoitteena oli varmistaa luonnonsuojeluohjelmien toimeenpanon riittävät toteuttamisvarat siten, että valtioneuvostossa vahvistetut luonnonsuojeluohjelmat voitaisiin toteuttaa. Suojelupäätösten toimeenpano eteni edelleen, kun toteuttamistyön suunnitelmallisuutta parannettiin alueellisilla toteutta-

misstrategioilla, joilla täsmennettiin valtion tavoitetta suojeluun varattujen alueiden suojelulle, toteuttamiskeinoille ja aikataululle (Hallituksen kertomukset 1998–1999). Puustoisten elinympäristöjen suojelua on edelleen edistänyt maanomistajien vapaaehtoisuuteen perustuva METSO Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toiminta-ohjelma 2008–2016, josta valtioneuvosto teki periaatepäätöksen 27.3.2008. Ohjelma turvaa sekä uusien suojelualueiden perustamista, että talousmetsien luonnonhoitoa.

Metsähallituksen hallinnassa on paljon soidensuojelu-, rantojensuojelu-, lehtojensuojelu-, lintuvesien suojelu- ja vanhojen metsien suojeluohjelmiin sekä kansallis- ja luonnonpuistojen kehittämisohjelmaan ja Natura 2000 -ohjelmaan kuuluvia kiinteistöjä, joista ei ole vielä muodostettu suojelualueita (HE 99/2009). Useat käytännön suojelutyön kanssa toimivat haastatellut ottivat esille tämän rakenteellisen ongelmana ja valtion velvoitteiden toteutumattomuutena. Ministeriössä asiaa ei nähdä ongelmana, koska perustamista odottavat kohteet ovat valtaosin sekä kansallisiin suojeluohjelmiin että Natura 2000 -verkostoon kuuluvia alueita. Ympäristöministeriön asettaman säädösvalmistelun projektiryhmän laatiman säädösvalmistelun ja kiinteistönmuodostamisen työohjelman mukaan aiemmin tehtyjen suojelupäätösten toteuttaminen edellyttää vielä uusien luonnonsuojelualueiden perustamista ja jo perustettujen luonnonsuojelualueiden laajentamista. Alueiden perustaminen on edellyttänyt luonnonsuojelulain muutosta, joka tuli voimaan 1.2.2011 (L 58/2011). Tämän jälkeen luonnonsuojelualueiden lakisääteinen perustaminen voi käynnistyä Metsähallituksen hallinnassa oleville maille. Alueiden hoidon ja käytön yhteensovittaminen tarvitsee jatkossakin resursointia, kun suojelualueiden ekosysteempipalveluiden ylläpito ja matkailullinen merkitys tulee korostumaan.

6.2

Korvaukset metsäverotulojen menetyksistä

Valtio on maksanut suojelualueen kunnille korvauksia suojelualueiden perustamisen seurauksena menetettyjen metsäverojen kompensoimiseksi. Korvauskäytänteet on kirjattu luonnonsuojelulakiin. Maksukäytännöissä on tapahtunut muutoksia, minkä seurauksena eduskunta on esittänyt lausumia.

Laki luonnonsuojelulain muuttamisesta 28.8.1981/594: Lisätään lakiin uusi 5 a § niille kunnille, joiden alueella suojelualue sijaitsee, maksetaan valtion varoista korvaus siitä kunnallisveron tuoton vähentymisestä, joka suojelualueen muodostamisen johdosta kunnille aiheutuu metsätaloudesta saatavasta tuotosta maksettavan veron pienentymisenä. Korvauksen myöntämisestä päättää Metsähallitus, joka maksaa sen kunnille vuosittain. Lisätään 11a § suojelualueen omistajalle maksetaan korvausta taloudellisista menetyksistä, joita hänelle aiheutuu rauhoittamispäätöksen mukaisista alueen käyttöoikeuden rajoituksista.

HE 33/1990 vp. Laki luonnonsuojelulain muuttamisesta 12.4.1991/672. 5 a § Kunnalle, jossa suojelualue sijaitsee, maksetaan siitä riippumatta, milloin alue on perustettu, valtion varoista korvaus siitä kunnallisveron tuoton vähentymisestä, joka suojelualueen muodostamisen johdosta kunnalle aiheutuu metsätaloudesta saatavasta tulosta maksettavan veron pienentymisenä. Korvauksen myöntää ja maksaa Metsähallitus vuosittain.

HE 266/1993 Laiksi luonnonsuojelulain 5 a §:n kumoamisesta. Esityksessä ehdotetaan kumottavaksi luonnonsuojelulakiin sisältyvä korvaussäännös kunnille suojelualueen perustamisesta aiheutuvien metsäverotulojen menetyksistä. Merkittävimmät kunnille aiheutuvat menetykset on tarkoitus ottaa huomioon kunnille myönnettävistä harkinnanvaraisista avustuksista päätettäessä. Esitys liittyy valtion vuoden 1994 talousarvioesitykseen kuitenkin poiketen tästä. Laki on tarkoitus saattaa voimaan heti

sen jälkeen kun vuoden 1994 talousarvio on tullut voimaan. Perustelut: Luonnonsuojelulakiin vuonna 1981 tehdyllä muutoksella (594/81) lakiin sisällytettiin säännös, jonka mukaan niille kunnille, joiden alueella oli valtionmaiden luonnonsuojelualueita, maksettiin valtion varoista korvaus siitä kunnallisveron tuoton vähentymisestä, joka aiheutui suojelun alueen perustamisen johdosta aiheutuvasta metsätaloudesta saatavasta tulosta maksettavan veron pienentymisestä. Lain muutos johtui siitä, että 1980-luvun alkupuolella maahamme perustettiin lukuisia joukko kansallispuistoja ja muita valtionmaiden suojelun alueita. Luonnonsuojelulakiin vuonna 1991 tehdyllä muutoksella (672/91) lain 5 a §:ään sisältyvää säännöstä muutettiin siten, että se koski myös ennen vuotta 1981 perustettuja luonnonsuojelun alueita. Korvaukset vuotta 1991 koskevista metsäverotulojen menetyksistä, jotka on maksettu vuonna 1992, olivat noin 5,5 miljoonaa markkaa. Kuluvana vuonna, jolloin korvaukset maksetaan vuoden 1992 metsäverotulojen menetyksistä, niiden määräksi on arvioitu 5 miljoonaa markkaa. Korvausten suuruudet laskee Metsähallitus vuosittain nojautuen alueiden metsäveroperusteisiin. Metsähallitus huolehtii myös korvausten maksamisesta. Merkittävimmät korvaussaaajat ovat olleet Sodankylän kunta, jolle viime vuonna maksetun korvauksen suuruus oli noin 872 000 markkaa sekä Savukosken kunta, jonka vastaava korvaus oli noin 513 000 markkaa. Pienin maksettu korvaus on ollut noin 30 markkaa.

Metsäverotuksessa siirryttiin vuoden 1993 alusta pinta-alaperusteisesta verotuksesta puun myyntitulojen verotukseen. Myös Metsähallitusta verotetaan puun myyntitulon perusteella. Luonnonsuojelun lain 5 a §:n mukaiset korvaukset on aikaisemmin maksettu vanhan pinta-alan perusteella laskettavan veron perusteella eikä järjestelmä enää sovellu uuteen verotusmuotoon. Tämän vuoksi ehdotetaan mainittu luonnonsuojelun lain 5 a § kumottavaksi. Samalla poistettaisiin korvauksia varten oleva talousarvion momentti 35.15.30 (Korvaukset metsäverotulojen menetyksistä).

Kunnille suojelun alueiden perustamisesta aiheutuvat menetykset on tarkoitus vuodesta 1994 alkaen ottaa huomioon kunnille tulevan yhteisöveron jakojärjestelmän kautta. Yhteisöveron tuotto jaetaan aikaisempien verokantojen suhteessa suoraan eri veronsaajaryhmille, joten myös kunnat saavat edelleen vastaavan osuuden kuin ennen pääomaverouudistusta.

Eduskunnan lausuma: Eduskunta edellytti hallituksen huolehtivan siitä, että vuoden 1994 lisätalousarvioesityksessä harkinnanvaraisiin avustuksiin varattua määrärahaa korotetaan sillä summalla, joka muodostuu luonnonsuojelun alueiden perustamisen johdosta vuonna 1994 kunnille maksettavista ja vuotta 1993 koskevista metsäverotulojen menetysten täysimääräisistä korvauksista, mikäli ilmenee, etteivät vuoden 1994 talousarvion harkinnanvaraisiin avustuksiin varatut määrärahat osoittautu riittäviksi eri tarkoituksiinsa. Eduskunta edellyttää lisäksi hallituksen huolehtivan siitä, että valtionmaiden luonnonsuojelun alueiden perustamisen johdosta kunnille aiheutuvat metsätaloudesta saatavasta tulosta maksettavan veron pienentymisestä johtuvat menetykset korvataan tulevien vuosienkin osalta täysimääräisinä.

Laki luonnonsuojelun lain 5 a §:n kumoamisesta 22.12.1993/1370: Kumotun 5 a §:n mukaiset vuotta 1993 koskevat korvaukset maksetaan kunnille täysimääräisinä pinta-alan perusteella laskettavan veron perusteella 3 päivänä elokuuta 1992 annetun kuntien valtionosuuslain (688/92) 18 §:n mukaisesta harkinnanvaraisesta avustuksesta.

Hallituksen kertomukset 1995: Veronkantolakiin on vuonna 1994 tehty muutos (132/1994), jonka mukaan kunnille suojelun alueiden perustamisesta aiheutuvat menetykset otetaan huomioon kunnille tulevan yhteisövero-osuuden jakojärjestelmän kautta.

VELVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN: Siirtyminen yhteisöverojärjestelmään ja luonnonsuojelulain 5 a § kumoaminen vaikutti siihen, että kunnalle alettiin maksaa korvausta luonnonsuojelualueista osana yhteisöveron ns. metsäerää. Tämä muutos vaikutti erityisesti Pohjois-Suomen kuntien talouteen, jossa on paljon luonnonsuojelualueita. Esimerkiksi Savukosken kunnalle muutos tarkoitti isoa menetystä kansallispuiston metsäverokorvauksessa, sillä kuntien yhteisövero-osuutta on eri vuosina leikattu ja koska yhteisöveron tuotto on yleisistä taloussuhdanteista voimakkaasti riippuva, on myös luonnonsuojelualueiden metsäverokorvaus vaihdellut voimakkaasti. Kunta on siten vuosien varrella menettänyt huomattavasti luonnonsuojelualueen metsäverokorvausta alkuperäiseen tasoon nähden. Kuitenkin tällä hetkellä taloussuhdanteet ovat hyvät, joten metsäverotulojen menetyksestä ei aiheudu kunnalle niin merkittävää haittaa.

7 Päätelmät suojelupäätöksiin ja niiden yhteydessä kirjatuista valtion velvoitteista ja niiden täyttymisestä

Erityyppisissä suojelupäätöksissä (lait, asetukset ja valtioneuvoston päätökset) ja niiden yhteydessä (hallituksen esitysten perusteluissa ja eduskunnan lausumissa) on kirjattu valtiolle velvoitteita suojelusta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten ja työpaikkojen menetysten korvaamiseksi. Valtio on toteuttanut velvoitteitaan erilaisin korvaavin kompensatiotoimin, kuten työpaikkakompensatioilla tai rakennus- ja tiehankkeilla. Velvoitteet voivat koskea myös valtion viranomaisten toimintaa, kuten esimerkiksi vapaaehtoisten maakauppojen käyttöä tai paikallisen väestön käyttöoikeuksien turvaamista.

Suojelupäätösten valmistelu ja luonnonsuojelualueiden perustaminen on ollut pitkäjänteistä toimintaa, jossa menettely- ja toteutustavat ovat yhteiskunnallisen kehityksen ja lainsäädännön muutoksien myötä vähitellen kehittyneet. Suojelualueita perustettiin jo 1920–1950-luvuilla, mutta varsinaisesti laajamittaisempi suojelupäätösten tekeminen ja suojelualueiden perustuminen käynnistyi vasta 1970-luvun lopulla. Tämän johdosta eduskunta esitti vuonna 1981 lausumia työllisyyskompensaatioiden huomioimiseksi, suojelun menettelytapojen ja sujuvuuden sekä resurssien riittävyyden varmistamiseksi (ks. HE 4–6/1981). Joihinkin rakenteellisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin heti, kuten esimerkiksi riittävän virkamieshenkilöstön palkkaaminen. Suojelun toteuttamiseen varattiin valtion rahoitusta jo 1970-luvulla, mutta talousarvion resurssit olivat pitkään niukat. Käytännössä hallitus mahdollisti pitkäjänteisen suojelupäätösten toimeenpanon vasta vuonna 1996 laaditulla ja vuonna 2005 tarkistetulla talouspoliittisen ministerivaliokunnan vahvistamalla luonnonsuojelun rahoitusohjelmalla vuosille 1996–2009. Rahoitusohjelman tavoitteena oli varmistaa luonnonsuojeluohjelmien toimeenpanon riittävät toteuttamisvarat siten, että valtioneuvostossa vahvistetut luonnonsuojeluohjelmien korvauskysymykset voitaisiin ratkaista vuoden 2009 loppuun mennessä. Tähän tavoitteeseen lähes päästiinkin. Lisäksi suojelun resursointia turvataan Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmalla (METSU) vuosille 2008–2016.

Suojelupäätösten vaikutus elinkeinoelämään ja työllisyyteen

Eduskunta on kiinnittänyt huomiota suojelupäätösten vaikutuksiin alueiden elinkeinoelämän ja työllisyyden kannalta. Valtion velvoitteita *elinkeino toiminnan tukemiseksi* alueella on kirjattu esimerkiksi Ounasjoen erityissuojelusta annettuun hallituksen esitykseen (HE 279/1982) ja Valtioneuvoston periaatepäätökseen Kolin kansallispuiston perustamiseen liittyvistä tukitoimista (11.4.1991). Näiden lisäksi valtion velvoitteesta *suojelusta aiheutuvien työpaikkojen kompensoimiseksi* on kirjattu esimerkiksi hallituksen esityksiin Urho Kekkosen kansallispuistosta (UK)(HE 8/1982), Koskiensuojelulaista (HE 25/1986), Ystävyyspuistosta (HE 204/1989) ja Erämaalain täytäntöön panosta (HE 42/1990). Tämän lisäksi valtioneuvoston periaatepäätöksiin vanhojen metsien suojeluohjelmasta vuosilta 1993, 1995 ja 1996 on kirjattu työpaikkakompensatioita. Suojelun vaikutukset työllisyyskysymyksiin ovat olleet tärkeitä ja sen vuoksi vanhojen metsien kompensatiotyöryhmän loppuraportissakin vuodelta 2003 työpaikkamenetysten korvaamisen onnistuminen on kuvattu hyvin yksityiskohtaisesti (ks. Liite 3). Erityisesti Pohjois-Suomen vanhojen metsien kompensatiotyöryhmän työssä korostui valtion laajapohjainen rooli suojelun toteutuksessa, koska useat ministeriöt (YM, MMM, LM, KTM, OM) toimivat yhdessä mahdollisimman hyvän tuloksen

aikaansaamiseksi. Kokoavaa loppuraporttia Vanhojen metsien suojeleohjelman kompensatiotoimien onnistumisesta 10-vuotisen kompensatiokauden päätyttyä vuonna 2006 ei ole kuitenkaan laadittu. Valtion velvoitteiden toteutumisen todentamisessa juuri kokoavien ja toimintatapoja arvioivien koosteiden tekeminen määräväläin olisi tärkeää.

Suojelun myönteisistä vaikutuksista matkailuun on esitetty arviota, eikä matkailun taloudellista merkitystä ole voitu kirjata aluetaloudellisia vaikutuksia arvioitaessa. Suojelupäätöksissä on pyritty ottamaan huomioon myös *matkailun tarpeet*. Esimerkiksi suojelualueiden säädöksiä on tarkistettu suojelualueiden rajausten muuttamiseksi (UK-kp:sta L565/1990), vuokrasopimuksien jatkamiseksi ja rakenteiden kehittämiseksi (Ylläs-Pallas kp:sta L489/2010). Suojelualueilla on tärkeä merkitys Suomen luontomatkailun edistämiseksi. Luontomatkailun kehittäminen eteni sen jälkeen, kun ympäristöministeriö Paavo Lipposen II hallituksen hallitusohjelman mukaisesti asetti vuonna 2001 työryhmän, jonka tarkoituksena oli laatia ehdotus työllisyyttä tukeväksi ohjelmaksi luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi (VILMAT). Valtioneuvoston 13.2.2003 periaatepäätös toimintaohjelmasta *luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi* (VILMAT) sisälsi 30 toimenpidettä, joilla pyrittiin kaksinkertaistamaan luonnon virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyvät työpaikat vuoteen 2010 mennessä. Periaatepäätös liittyy läheisesti luonnon-suojelualueiden matkailuhyötyjen edistämiseen, vaikka luonnon virkistyskäytön kehittäminen onkin ensisijaisesti kuntien vastuulla. Erityisesti Lapissa talvimatkailun kehittyminen on ollut nopeaa. Taloudellinen noususuhdanne 2000-luvun loppupuolella on vaikuttanut siten, että ohjelman kasvutavoitteet on yleisellä tasolla saavutettu. Valtion luonnonsuojelualueiden virkistys- ja matkailupalveluja parannettiin ja tuettiin merkittävästi yhteistyössä eri hallinnonalojen kanssa. Metsähallitus laati luonnonsuojelualueiden virkistys- ja luontomatkailukäytön kehittämissuunnitelman 2.12.2004. Lisäksi Metsähallitus on esimerkiksi tehnyt vuonna 2005 noin 70 yhteistyösopimusta luonnonsuojelualueiden luontomatkailukäytöstä. VILMAT-varoilla kehitettiin lisäksi Pallas-Ounastunturin kansallispuiston virkistyskäyttöä vuonna 2006. (VILMAT seurantaraportti 2007).

Suojelualueiden aluetaloudellinen merkitys erityisesti matkailun edistämiseksi on korostunut erityisesti 2000-luvulla. Tällä hetkellä on valmisteilla ehdotus Valtioneuvoston periaatepäätökseksi Suomen matkailupolitiikasta, jossa tuetaan myös luontomatkailua. Myös valtioneuvoston luonnonvaraselonteko eduskunnalle (2010) korostaa luonnon merkitystä aineettomien arvojen, hyötyjen ja palvelujen lähteenä. Tulevaisuudessa luonnonsuojelualueiden merkitys ekosysteemipalvelujen turvaamisessa ja luontomatkailun mahdollistajana tulee korostumaan.

Suojelualueiden aluetaloudellinen merkitys

Vasta vuonna 2009 arvioitiin ensimmäistä kertaa tarkemmin *luonnonsuojelualueiden aluetaloudellisia vaikutuksia* Metsähallituksen ja Metlan käyttämän uuden menetelmän avulla. Valtion rahallinen panostus kansallispuistoihin ja retkeilyalueisiin palautuu yhteiskunnalle monikertaisesti takaisin paikallisena yritystoimintana ja työpaikkoina. Kaikkien 35 kansallispuiston kokonaistulo- ja työllisyysvaikutukset vuonna 2010 olivat yhteensä 108,9 milj. euroa vuodessa ja 1 403 henkilötyövuotta (Metsähallitus ja Metla 2010). Luvut ovat merkittäviä yhteiskunnan kannalta ja yleisesti voidaan arvioida, että valtion suojelupäätösten yhteydessä kirjatut työpaikkavelvoitteet ovat joitain poikkeuksia lukuun ottamatta toteutuneet, osin jopa ylittyneet.

Yhteiskunnan kehittämisen myötä rakennemuutokset ovat vaikuttaneet työpaikkojen jakautumiseen eri elinkeinoissa. Tämän työn tarkastelujakso on vuosikymmenien mittainen ja siitä syystä on selvää, että valtion velvoitteiksi kirjatut työpaikkamenetykset eivät ole yksi yhteen vertailukelpoisia nyt suhteessa tilanteeseen 40 vuotta sitten.

Hallituksen esityksiin suojelualueiden perustamisesta on kirjattu yksityiskohtaisia lukuja metsätyöpaikkojen menetyksistä. Erityisesti metsätyöpaikkojen korvautumisen arvioimisessa on tärkeää huomioida alan koneellistuminen osana rakennemuutosta. Esimerkiksi UK-puiston suojelukompensaatiolaskelmissa käytettiin metsätyöpaikkamenetyksiä, jotka perustuivat lukuihin, joissa hakkuut oletettiin tehtävän miestyönä. Hakkuut toteutetaan Sodankylän ja Savukosken kunnissa nyt lähes yksinomaan konetyönä. Velvoitteiden toteutumisen kannalta on oleellista huomioida se, että nykyinen henkilötyövuoden tuottavuus konetyössä on moninkertainen verrattuna henkilötyövuoden tuottavuuteen miestyössä 1980-luvun alussa. Tämän vuoksi työpaikkamenetysten osalta kompensatiotarve arvioitaisiin nyt merkittävästi pienemmäksi. Tästä huolimatta, merkittävä osa UK-puiston suojelukompensatioista on voitu toteuttaa.

Työpaikkakompensaatioissa esiintyy kuitenkin maantieteellisistä syistä johtuvaa vaihtelua. Esimerkiksi UK-puiston työpaikkakompensatiot eivät ole toteutuneet Savukosken kunnassa samalla tavalla kuin Lapin pohjoisemmissa ja läntisemmissä kunnissa, joissa isot matkailukeskukset toimivat vetoimatekijöinä. Suojelualueiden perustaminen on kuitenkin vaikuttanut Lapin matkailuimagoon myönteisesti. Lapin erityisoloja ja luonnonsuojelusta voidaan kokonaisuutena pitää tärkeänä tekijänä Suomessa. Haastattelussa nousi esille erityisesti työpaikkakompensatioiden toteutumattomuus Lapissa. Erämaa-alueiden suojelu ja useiden eri luonnonsuojelualueiden perustaminen on kuitenkin turvannut useiden eri elinkeinojen ja luonnon käyttömuotojen säilymistä alueella, kuten esimerkiksi poronhoitoa, matkailua, luonnontuotteiden keräilyä, metsästystä, muuta virkistyskäyttöä ja kullankaivuuta. Metsätalouden merkitys alueellisesti on vähentynyt. Työpaikkojen kompensoituminen on keskittynyt erityisesti tietyille matkailuintensiivisille alueille ja siksi erämaa-alueet eivät ole hyötäneet suojelusta vastaavalla tavalla. Valtio on kuitenkin myöntänyt erilaisia aluepoliittisia tukia, erityisesti Lappiin ks. ympäristöministeriön kirje vuodelta 1990 koskien Ounasjoen erityissuojelua. Kokonaisuutena arvioiden Lapissa ollaan ylpeitä erämaamaisesta tunnelmasta, jota ei todennäköisesti olisi ilman suojelua.

Suojelupäätösten yhteydessä on kirjattu valtion velvoitteita *kiinteistöjen rakennushankkeissa* esimerkiksi kansallispuistoissa (UK-puisto, Koli, Linnansaari ja Saaris-tomeri), Ystävyysdenpuistossa ja Vanhojen metsien suojeluohjelmassa. UK-puistoa ja Vanhojen metsien suojeluohjelmaa koskien on lisäksi *kirjattu tie- ja siltahankkeita*. Valtio on toteuttanut kaikki rakennushankkeet, mutta Savukoskella ei ole toteutettu Martti-Tulppio-tien kunnostushanketta liian vähäisen liikennemäärän takia.

Valtion velvoitteita *turvata kalastajien oikeuksia* on kirjattu valtioneuvoston periaatepäätökseen Mikkelin saarten luonnonsuojelualueesta (24.8.1989) ja hallituksen esitykseen Perämeren kansallispuistosta (HE260/1990). Kalastus on kuitenkin suojelualueilla aina lähtökohtaisesti sallittu vähintään jokamiehen oikeudella ja muutoin alueen haltijan luvalla. Ammattikalastuksen harjoittamisen edellytyksiä on yleensä pyritty edistämään luonnonsuojelualueilla.

Kaivoannaisten hyödyntämiseksi on kirjattu velvoitteita Torronsuon, Syötteen ja Pyhä-Luoston (HE 76/2005) kansallispuiston perustamissäädöksiin. Nykyisen luonnonsuojelulain periaatteena on, että geologinen tutkimus ja malminetsintä on sallittua kansallispuistoissa Metsähallituksen tai ympäristöministeriön luvalla.

Paikallisen väestön oikeuksien turvaaminen

Paikallisen väestön oikeudet kuten metsästys, kalastus ja poronhoito on turvattu erityisesti pohjoisilla luonnonsuojelualueilla. Lisäksi paikallisen väestön oikeuksia on voitu selvittää ja käsitellä esimerkiksi perustamalla kansallispuistojen neuvottelukuntia Urho Kekkonen (A229/1983), Saaris-tomerin (A1040/1982) ja Tammisaaren kansallispuistoihin (A243/1990).

Natura 2000 -päätöksiin kirjattiin maanomistajan oikeuksia liittyen rakentamiseen, maatalouden ja metsätalouden harjoittamiseen, vesivarojen käyttämiseen, kalastukseen, metsästyksen ja luonnon virkistyskäyttöön, luontaiselinkeinoihin ja liikenteeseen liittyviin toimintoihin (ks. Natura päätökset). Näistä kirjauksista huolimatta maanomistajien kanssa kuitenkin syntyi poikkeuksellisen paljon ristiriitoja. Epäluulo ohjelmaa kohtaan oli suuri, vaikka 97 % lopullisen ehdotuksen alueista jo kuului suojeltuihin alueisiin tai ohjelmiin. Valtiontalouden tarkastusviraston selvityksessä on analysoitu Natura 2000-verkoston valmisteluprosessia ja siinä selkeimmiksi epäkohdiksi nousevat ympäristöhallinnon riittämättömät resurssit työn toteuttamiseksi ja puutteellinen tiedottaminen prosessin eri vaiheissa. Raportissa vuodelta 2007 on todettu Natura koskevan tiedotuksen ja vuorovaikutuksen maanomistajien kanssa olevan edelleen ajankohtaista. Naturen luonteeseen kuuluu joustavuus ja tapauskohtaisuus, mutta tämä ei välittynyt maanomistajille. Raportin mukaan tiedottamiseen voitaisiin edelleenkin panostaa, jotta maanomistajien tietoisuus suojeluprosessista paranisi. Ristiriitojen vähentämiseksi erityisesti Naturaan liittyvien hyötyjen esiintuominen on tärkeää ja jatkossa alueiden hoidon ja käytön suunnittelussa tämä näkökulma korostuu (Natura 2000 -verkoston valmistelu 2007).

Suojelualueita koskevat rasitteet, kuten oikeus tien tekoon tai kulkemiseen säilyvät ellei niitä lailla nimenomaan kumota. Alueen suojelun toteutuksen jälkeen saattaa seurata ongelmia, jos yksityinen haluaa rakentaa tien. Mikäli kulun järjestäminen suojelualueen läpi ei ole mahdollista, valtio on velvollinen järjestämään kulun toista kautta tai jos se ei ole mahdollista lunastamaan kulkuoikeutta vaille jäävän kiinteistön sekä korvaamaan toimituskulut.

Suojelupäätöksiin kirjattujen valtion velvoitteiden kirjaaminen

Suojelupäätöksiin ja niiden yhteydessä kirjatut valtion velvoitteet edustavat omaa aikaansa ja siinä vallinneita olosuhteita, siksi niiden kirjaamistavassa esiintyy vaihtelua. Valtion velvoitteet on voitu kirjata hyvin yksityiskohtaisesti, tarkasti työpaikalleen tai hyvin yleisellä tasolla tai vaihtoehtoisesti on nähty, että erityisille velvoitteiden kirjaamiselle ei ole tarvetta (ks. Liite 1). Tämä työ ei kuitenkaan tarkastele velvoitteiden kirjaamisen tarkkuutta. Yleisesti vaikuttaa siltä, että kunkin alueen tilanne on pyritty arvioimaan ja velvoitteiden kirjaaminen on suhteutettu vallitsevaan tilanteeseen.

UK-puiston perustamisen yhteydessä kirjattiin hyvin yksityiskohtaisia kompensaatioita, koska se oli ensimmäisiä suuria kansallispuistoja, joka suunniteltiin palvelemaan matkailua, luonnontuntemusta, virkistystä, opetusta ja tutkimusta. Kompensaatiot olivat yksi keino sitouttaa kunnat suojelupäätöksen taakse ja niillä oli luonnollisesti myös tärkeä taloudellinen merkitys kunnille. Siksi kompensaatiot pyrittiin jakamaan eri kuntien kesken maantieteellisistä eroista huolimatta. Velvoitteiden kirjaamisessa ei täysin onnistuttu, koska esimerkiksi Sodankylän Tankavaaran ja Savukosken luontokeskukset eivät palvele parhaalla mahdollisella tavalla UK-puiston kävijöitä, koska Saariselkä toimii alueen matkailullisena keskuksena. Velvoitteiden kirjaamisen aikaan ei osattu tarkasti arvioida alueen matkailun kehittymisen painopistealueita. Savukosken kunta onkin syrjäisemmän maantieteellisen sijaintinsa vuoksi saanut vähemmän matkailuetua, kuin Inari ja Sodankylä, eikä sen alueella ole täysin voitu korvata metsätyöpaikkojen menetystä uusilla matkailusta syntyneillä työpaikoilla.

Suojelupäätöksiin yhteydessä kirjatuihin velvoitteisiin näkyy usein poliittisia aineksia. Poliitikkojen aluepoliittiset näkökohdat tulevat ilmi erityisesti hallituksen ja eduskunnan välisessä vuoropuhelussa. Eduskunnan lausumat voivat olla hyvinkin yksityiskohtaisia, jos tiettyyn alueeseen on liittynyt poliittista mielenkiintoa. Tässä työssä ei kuitenkaan arvioida poliittisten painotusten merkitystä osana velvoitteiden kirjaamista.

Velvoite suojelupäätösten toimeenpanosta

Metsähallituksen hallinnassa on paljon soidensuojelu-, rantojensuojelu-, lehtojensuojelu-, lintuvesien suojelu- ja vanhojen metsien suojeluohjelmiin sekä kansallis- ja luonnonpuistojen kehittämisohjelmaan ja Natura 2000 -ohjelmaan kuuluvia kiinteistöjä, joista ei ole vielä muodostettu lakisääteisiä luonnonsuojelualueita (HE 99/2009). Useat käytännön suojelutyön kanssa toimivat haastatellut pitivät tätä rakenteellisen ongelmana ja valtion velvoitteiden toteutumattomuutena. Ympäristöministeriössä asiaa ei ole nähty erityisenä ongelmana, koska perustamista odottavat kohteet ovat valtaosin sekä kansallisiin suojeluohjelmiin että Natura 2000 -verkostoon kuuluvia alueita ja sellaisenaan jo käytännössä suojelun piirissä ja LSL:n Natura-säännösten suojaamia. Näille alueille on myös tehty hoito- ja käyttösuunnitelmia sekä toteutettu niihin kirjattuja toimenpiteitä.

Ympäristöministeriön asettama säädösvalmistelun projektiryhmä on laatinut säädösvalmistelun ja kiinteistönmuodostamisen työohjelman tehtyjen suojelupäätösten toteuttamiseksi. Se edellyttää mittavan hallinnollis-juridisen työn tekemistä tulevina vuosina uusien luonnonsuojelualueiden perustamiseksi ja jo perustettujen luonnonsuojelualueiden laajentamiseksi. Alueiden perustaminen on edellyttänyt luonnonsuojelulain muutosta, joka tuli voimaan 1.2.2011 (L58/2011). Tämän jälkeen luonnonsuojelualueiden lakisääteinen perustaminen voi käynnistyä. Alueiden hoidon ja käytön yhteensovittaminen ja kehittäminen tarvitsee jatkossakin resursointia, kun suojelualueiden ekosysteemipalveluiden ylläpito ja matkailullinen merkitys tulee korostumaan.

Suojelupäätökset ovat painottuneet Lappiin ja Itä-Suomeen. Metsähallitus on myös muulla tavoin siirtänyt Pohjois-Suomen metsiä pois talouskäytöstä. Yhtenä esimerkkinä tästä on Metsähallituksen ja WWF:n sekä maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön ns. dialogiprosessi. Lisäksi vuoden 2010 Metsähallituksen neuvottelut saamelaispaliskuntien kanssa ovat johtaneet sopimukseen laajojen metsäalueiden lepäämään jättämistä erityisesti porojen talvilaitumiksi ja porotalouselimen turvaamiseksi.

Kompensaatiomenetelmistä

Tämän työn laatimiseksi ei ole kuultu yksittäisiä maanomistajia eikä laajalti kuntia tai metsäalan toimijaorganisaatioita ja luonnonsuojelujärjestöjä. Laajempi selvitys olisi antanut yksityiskohtaisemman kuvan valtion velvoitteiden toteutumisesta. Tämä työ voi olla alku systemaattisemmalle kompensatioiden toteutumisen kirjaamiselle ja seuraamiselle.

Suomessa kompensatioista on päätetty tapauskohtaisesti, kunkin luonnonsuojeluhankkeen yhteydessä ja käytetyt kompensatiomenetelmät ovat vaihdelleet. Tämän johdosta lopputulos ei aina välttämättä ole kokonaistaloudellisesti optimaalinen – aikaisemmin jo viitattiin siihen että luontokeskusten sijoittuminen toiseen paikkaan kuin missä keskuksen suurimmat käyttäjäjoukot kulkevat voi olla ongelmallista. Tapauskohtainen päätöksenteko on myös raskas ja aikaa vievää, koska pelisääntöjä sille miten kompensatiot toteutetaan, ei ole. Tapauskohtainen päätöksenteko houkuttelee eri toimijoita ainakin tavoittelemaan kompensatioita. Lopputulos voi olla sattumanvarainen ja siihen voi merkittävästi vaikuttaa toimijoiden neuvottelutaidot ja järjestäytymisen aste. Luonnonsuojelualueiden aluetaloudelliset vaikutukset ovat herättäneet keskustelua myös monissa muissa maissa ja niiden pohjalta on eräissä maissa luotu pysyviä järjestelmiä aluetaloudellisten vaikutuksien kompensoimiseksi. Niiden idea lyhyesti on se, että keskushallinto tukee kuntaa tai muuta julkishallinnon yksikköä taloudellisesti kompensoidakseen luonnonsuojelun aiheuttamia menetyksiä aluetaloudelle. Suomessa tämä voisi tarkoittaa luonnonsuojelullisten perusteiden

sisällyttämistä valtionosuus järjestelmään. Tällaisia järjestelmiä on käytössä Portugalissa ja Brasiliassa ja niiden käyttöön otosta keskustellaan monissa muissa maissa kuten Ranskassa ja Saksassa. Ekologinen valtio-osuus voitaisiin määrittää usealla eri tavalla kuten luonnonsuojelualueiden tai niiden pinta-alan mukaan, arvioitujen aluetaloudellisten menetysten mukaan, arvioitujen verotulojen menetysten mukaan tai arvioitujen kuntakohtaisten erojen mukaan tasamaan luonnonsuojelun kustannukset kaikkiin Suomeen kuntiin samalla tavalla. Aihetta on kansainvälisesti tutkittu, joka helpottaa tutustumista erilaisiin ideoihin ja järjestelmistä saatuihin kokemuksiin (Jukka Similä SYKE).

Yhteenvedona voidaan todeta, että valtio on pääsääntöisesti huolehtinut suojelupäätösten yhteydessä kirjattujen velvoitteiden toteuttamisesta. Alueellisilla ympäristökeskuksilla (nyk. ELY-keskukset) ja Metsähallituksella on ollut myös keskeinen rooli suojelun täytäntöönpanossa. Taloudellisesti huonoinakin aikoina valtio on panostanut suojeluun ja monimuotoisuutta on pyritty turvaamaan. Lisäksi Metsähallituksen ja Metlan (2010) selvitys vahvistaa käsitystä suojelualueiden tärkeästä merkityksestä aluetaloudelle ja matkailun työllisyysvaikutuksille.

LÄHDELUETTELO

- Borg, P. 2008. Monimuotoisuuden aika – luonnonnähtävyyksistä Naturaan. Suomen ympäristösuunnittelu Oy. s. 379.
- Heikkilä, T. ja Heikkinen, I. 1991. Rantojensuojeluohjelman alueet. Selvitys 97/1991. Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojeluosasto. s. 141 + 127 karttasivua.
- Hyppönen, M. 2010. Elinkeinojen sopuisa rinnakkaiselo Ylä-Lapissa lisää yhteisön hyvinvointia. Julkaisussa: Hyppönen, M., Tapaninen, S. & Sarala, P. (toim.). Ylä-Lapin metsien käytön ristiriidat – näkökulmia kestäväan käyttöön. Acta Lapponica Fenniae 22: 40-42.
- Häkkinen, K., Karmala, P., Ollila, M. ja Paronen, R. 2005. Koskiensuojelulain sekä Ounasjoen ja Kyröjoen erityissuojelulakien mukaiset korvaustoimitukset. Suomen ympäristö 772. Suomen ympäristökeskus. Helsinki. s. 113.
- Kansallis- ja luonnonpuistojen rajaustyöryhmä 1979. Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukainen kansallis- ja luonnonpuistojen kehittämisohjelma. Helsinki, Maa- ja metsätalousministeriö. s. 21 + kartat teksteineen.
- Kansallispuistojen ja retkeilyalueiden kävijöiden rahankäytön paikallistaloudelliset vaikutukset 2009. Metsähallitus ja Metla, raportti 14.12.2009.<http://www.metsa.fi/suojelualueetjapaikallistalous>
- Kolovesityöryhmän mietintö 1988. Kolovesi-alueen eri käyttövaihtoehdot 35/1988. Sarja C, Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojeluosasto. Helsinki. s. 76.
- Kuusamotyöryhmän mietintö 1997. Kuusamon yhteismetsän vanhojen metsien luonnonarvojen säilyttäminen ja yhteismetsän toiminnan turvaaminen. Suomen ympäristö 29. Ympäristöministeriö, Helsinki. s. 51.
- Lehtojensuojelutyöryhmän mietintö 1988. Komiteamietintö 1988:16. Ympäristöministeriö. s. 279.
- Luonnon puolesta – luonnon hyväksi Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun kestävä kehityksen strategia ja toiminta-ohjelma 2006–2016. 2007 Suomen ympäristö 35/2007. Ympäristöministeriö.
- Maa-aineisten kestävä käyttö 2009. Opas maa-aineiden ottamisen sääntelyä ja järjestämistä varten. Ympäristöhallinnon ohjeita 1/2009 (4. painos)
- Metsien suojelun tarve Etelä-Suomessa ja Pohjanmaalla Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien suojelun tarve- työryhmän mietintö. 2000. Suomen ympäristö 437. Ympäristöministeriö 284 s.
- Metsähallituksen tiedote 16.11.2010: Kansallispuistoista työtä ja tuloja myös vuonna 2010 – Kävijä arvostaa upeaa luontoa ja mielenrauhaa
- Natura 2000-verkoston valmistelu 2007. Tarkastuskertomus 140/2007. Valtiontalouden tarkastusvirasto s. 192.
- Pohjois-Suomen vanhojen metsien suojelun kompensatiotyöryhmän mietintö 1996. Suomen ympäristö 37. Ympäristöministeriö. Alueidenkäytön osasto. Helsinki. s. 63.
- Rantojensuojeluohjelmaan kuuluvien valtion alueiden toteuttamisen tavoitteita ja menettelytapoja. 1992. Valtion rantaryhmän selvitys Moniste 1992, Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojeluosasto. Helsinki. s. 37.
- Rintala, J. 2006. Soranoton ja suojelun tila harjujen suojelualueilla – aluekohtainen tarkastelu. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 1/2006. s. 39.
- Suojelukompensatiotyöryhmän toiminta vuosina 1997-2003-loppuraportti 21.7.2003 (VNK0457:00/24/99/99).
- Torransuon hoito- ja käyttösuunnitelma 2010: Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisusarja Sarja C 53 (<http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/c53.pdf>).
- Tutkimus luonnonsuojelualueiden käytön ja hoidon suuntaajana – seminaari Tankavaarassa 4.–5. 2.1997. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja sarja A n:o 134.
- Työryhmämuistio MMM 2003:15 Selvitys Ylä-Lapin metsä- ja porotalouden yhteensovittamisesta. Helsinki 2003. Maa- ja metsätalousministeriö.
- Valtakunnallinen lintuvesien suojeluohjelma 1982. Maa- ja metsätalousministeriön. Valtion painatuskeskus. Helsinki. 7 s. + karttaliitteet 75.
- Vanhojen metsien suojelu Pohjois-Suomessa 1996. Vanhojen metsien suojelutyöryhmän osamietintö III. Suomen ympäristö 30. Luonto ja luonnonvarat. Ympäristöministeriö. s. 111.
- Ylä-Lapin metsien kestävä käyttö Hankesuunnitelma 28.10.2004.
- Älykäs ja vastuullinen luonnonvaratalous. Valtioneuvoston luonnonvaraselonteko eduskunnalle. 2010. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Energia ja ilmasto 69/2010. s. 68.

Liite I

Säädöksiä, joissa ei ole velvoitteita

1) Yksittäisiä suojelupäätöksiä, joissa ei velvoitteita 1959–1971:

Asetus Viikin opetus- ja koetilan ranta- ja vesialueiden muodostamisesta erityiseksi luonnonsuojelualueeksi 13.11.1959/408.

Asetus Langinkosken puistoalueen muodostamisesta erityiseksi luonnonsuojelualueeksi 29.4.1960/210.

Laki Karkalin luonnonpuistosta 24.7.1964/432.

Asetus Karkalin luonnonpuistosta 24.7.1964/433.

Asetus eräiden erityisten luonnonsuojelualueiden muodostamisesta 15.5.1970/339.

Asetus erityisen luonnonsuojelualueen muodostamisesta Laajoen suistoon 3.12.1971/822.

2) Kansallispuistopäätöksiä, joissa ei velvoitteita 1990–2002:

HE 309/1990 vp. Laki aluevaihdsta valtion ja Pelkosenniemen kunnan välillä. HE Luoston ja Pyhätunturin valtionmaat ja Pyhätunturin kansallispuiston & Luoston luonnonhoitometsät suojelukokonaisuudeksi. Kultakerossa hiihtohissejä ja laskettelurinteitä. Laki aluevaihdsta valtion ja Pelkosenniemen kunnan välillä 22.3.1991/566. Pyhätunturin kansallispuistosta 130ha Pelkosenniemelle. Pelkosenniemi luovuttaa valtiolle 255 ha. Ei velvoitteita.

HE 352/1992 vp. Laki Puurijärven ja Isosuon kansallispuistoista 7.5.1993/430. Asetus Puurijärven ja Isosuon kansallispuistoista 7.5.1993/431. Ei velvoitteita.

HE 97/ 1993 vp. Laiksi Lauhavuoren kansallispuiston laajentamisesta. Lauhavuoren kansallispuisto perustettiin 2.10.1981/674 annetulla lailla. Ei velvoitteita. Laki Lauhavuoren kansallispuiston laajentamisesta 12.11.1993/945.

HE 42/1996 vp. Laki Valkmusan kansallispuistosta 16.8.1996/635. Asetus Valkmusan kansallispuistosta 16.8.1996/636. (71/1923, 635/1996). 4 § HKS. Ei velvoitteita.

HE 204/1997 Laki Kurjenrahkan kansallispuistosta 19.12.1997/1295 Asetus Kurjenrahkan kansallispuistosta 19.12.1997/1296. Ei velvoitteita.

3) Yksittäiset luonnonsuojelualueet ja muut erityisalueet, joiden perustamiseen ei liity velvoitteita 1979–2006

Asetus erityisen luonnonsuojelualueen muodostamisesta Laajalahdelle 2.11.1979/798.

Asetus Vehoniemenharjun luonnonsuojelualueesta 29.6.1983/601. 4 § on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma. Hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaa maa- ja metsätalousministeriö.

Asetus Tvärminnen luonnonsuojelualueesta 22.7.1983/651.

Asetus Vaisakon luonnonsuojelualueesta 11.10.1985/808: 4 § on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma. Ympäristöministeriö vahvistaa.

Asetus Karpanmäen luonnonsuojelualueesta 11.10.1985/809.

Asetus Saanan luonnonsuojelualueesta 10.6.1988/496 (liittyy 71/1923, 399/1941, 594/1981).

Asetus Annjalonjin luonnonsuojelualueesta 10.6.1988/497 (liittyy 71/1923, 399/1941, 594/1981)

Asetus Telkkämäen luonnonsuojelualueesta 10.11.1989/973 (liittyy 71/1923, 594/1981).

Asetus Laajalahden luonnonsuojelualueesta 10.11.1989/974 (liittyy 71/1923, 594/1981).

Asetus Uddskatanin luonnonsuojelualueesta 10.11.1989/1300 (liittyy 71/1923, 594/1981).

Asetus Aulangon luonnonsuojelualueesta 5.12.1991/1437.

Asetus Lammin biologisen aseman luonnonsuojelualueesta 5.12.1991/1438.

Asetus Kirmunharjun, Peiliösuon, Miemalanharjun ja Raimansuon luonnonsuojelualueista 22.5.1992/449. (liittyy 71/1923, 594/1981).

Asetus Hamarijärven luonnonsuojelualueesta 18.12.1992/1357 (71/1923, 399/1941, 594/1981)

HE 98/1993 vp. Laki Levanevan luonnonsuojelualueesta 12.11.1993/946. Asetus Levanevan luonnonsuojelualueesta 12.11.1993/947. (liittyy 71/1923, 946/1991) 2 § 4) sallittua säännöstellä Kivi- ja Levalammen tekojärven vedenkorkeutta 4 § HKS

HE 298/93 vp. Laki Talaskankaan luonnonsuojelualueesta 8.4.1994/258. Asetus Talaskankaan luonnonsuojelualueesta 8.4.1994/259. (71/1923, 258/1994). 4 § HKS

Asetus Porkkalan saariston luonnonsuojelualueesta 17.3.1995/379. (71/1923, 399/1941, 594/1981). 6 § HKS

Asetus Espoonlahden luonnonsuojelualueesta 17.3.1995/380. (71/1923, 399/1941, 594/1981). **Asetus Paippisten luonnonsuojelualueesta 17.3.1995/381.** (71/1923, 399/1941, 594/1981).

Asetus Langinkosken luonnonsuojelualueesta 17.3.1995/382. (71/1923, 399/1941, 594/1981). 6 § HKS. Asetuksella kumotaan Langinkosken puistoalueen muodostamisesta erityiseksi suojelualueeksi annettu asetusta (210/1960).

Asetus Komion luonnonsuojelualueesta 17.3.1995/383. (71/1923, 399/1941, 594/1981). 6 § HKS.

Metsähallituksen päätös Oloksen luonnonsuojelualueesta 24.10.2000
125/410/1999

Metsähallituksen päätös eräistä Etelä-Suomen luonnonsuojelualueista
09.05.2001 4368/410/2000.

Metsähallituksen päätös Ruuttulammen luonnonsuojelualueesta 12.07.2001
3455/410/1999.

Valtioneuvoston asetus Karkalin luonnonpuistosta annetun asetuksen 3 §:n kumoamisesta 13.6.2001/545. (433/1964).

Valtioneuvoston asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetusta kansallispuistoista ja luonnonpuistoista annetun asetuksen 8 §:n muuttamisesta 13.6.2001/546. (932/1981).

Valtioneuvoston asetus Vaisakon luonnonsuojelualueesta annetun asetuksen 5 §:n kumoamisesta 13.6.2001/547. (1437/1991).

Valtioneuvoston asetus Aulangon luonnonsuojelualueesta annetun asetuksen 10 §:n muuttamisesta 13.6.2001/548. (808/1985).

Valtioneuvoston asetus Porkkalan saariston luonnonsuojelualueesta annetun asetuksen muuttamisesta 13.6.2001/551. (379/1995).

Valtioneuvoston asetus Ruunaan luonnonsuojelualueesta 13.2.2003/124.
(1096/1996).

HE 169/2003 Laki eräiden luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille annetun lain muuttamisesta 30.12.2004/1431. (kumoo lain 38/1938 8 §, muuttaa 1§:n 1 momenttia laissa 368/1957).

HE 109/2004 Laki Liesjärven kansallispuiston laajentamisesta 28.1.2005/51.
(634/1956, 674/1981).

HE 132/2004 Laki Helvetinjärven kansallispuiston laajentamisesta 28.1.2005/52.
(674/1981).

HE 133/2004 Laki Seitsemisen kansallispuiston laajentamisesta 28.1.2005/53.
(674/1981, 116/1989).

Valtioneuvoston asetus Sipoonkorven luonnonsuojelualueesta 21.12.2006/1381.
4 § Voimaantulo: metsästysvuokrasopimukset jäävät voimaan.

Luonnonsuojelualuetta ollaan juuri muutamassa kansallispuistoksi, ehdotus on eduskunnassa.

Valtioneuvoston asetus Meikon luonnonsuojelualueesta 21.12.2006/1382.
4 § Voimaantulo: metsästysvuokrasopimukset jäävät voimaan.

Liite 2

Aini Maggan raportti UK-puiston kompensatioiden toteutumisesta

(UK-puiston neuvottelukunnan sihteeri, Palvelupisteen hoitaja, Metsähallitus, Urho Kekkosen kansallispuisto)

UK-puiston ensimmäinen runkosuunnitelma hyväksyttiin 3.4.1984. Se oli voimassa vuoteen 2001, jolloin puiston HKS hyväksyttiin (kesäkuussa 2001).

Kansallispuistoalueen rakennukset ja rakenteet: Tankavaaran **opastuskeskus** (Sodankylä), nyk. Koilliskairan luontokeskus avattiin syyskuussa 1985. Tankavaaran Kultamuseon rakentaminen sisältyy myös kompensatioihin. Savukosken opastuskeskus (ent. Savukosken luontokeskus, ent. Savukosken luontotalo) nykyiseltä nimeltään Opastuskeskus Korvatunturi valmistui 1990, mutta näyttelyyn saatiin rahat vasta vuonna 1991. Savukoskella toimi ennen Savukosken opastuskeskuksen valmistumista useita vuosia opastustupa Korvatunturin muurin tuvassa. Saariselällä (Inari) toimi ensin Pohjois-Lapin Matkailu Oy:n, Metlan ja UK-puiston yhdessä pitämä opastustupa muutaman vuoden 1990-luvulla. Palvelupiste Kiehin avattiin Saariselälle 1.9.1999 Partioaitan tiloissa, myöhemmin Siula-talossa. Kiehisen vuotuiset käyntimäärät ovat n. 45 000. **Puiston hallinto** toimi Vuotsossa syksyyn 1999 saakka, jolloin toimiston toiminta siirrettiin Saariselälle samalla kun Kiehin perustettiin. Tuolloin Vuotson toimistossa työskenteli 2 hlöä ja muiden toimipaikat oli siirretty muualle (Sod, Roi), Kenttählökunnan toimipaikaksi tuli samaan aikaan Tankavaara ja yhden huoltomiehen Kiilopää. Toimistorakennus myytiin Sodankylän seurakunnalle. Halli ja varastot sijaitsevat edelleen ent. toimiston pihassa ja ovat aktiivisessa käytössä. Nykyisin ent. toimistorakennus on yksityisen omistuksessa. Uusia **asuintaloja** rakennettiin puiston henkilökunnalle vuosina 1983–1990 7 kpl Vuotsoon ja pari Savukoskelle. Puiston ensimmäinen toimistorakennus jäi henkilökunnan asunnoksi vuonna 1996 kun uusi toimistorakennus valmistui Vuotsoon. Kaikki asuinrakennukset on nyt myyty. Viimeisin talo myytiin 2004. Ko. myyntirahalla tehtiin Koilliskairan luontokeskuksen Petolinnut-näyttely.

Osatoimisen henkilökunnan majoitustilat: Tankavaarassa on luontokeskuksessa kaksi soluasuntoa, joissa molemmissa on kaksi kahden hengen makuuhuonetta, yhteinen oleskelutila keittomahdollisuuksineen ja sauna. Savukosken opastuskeskuksessa oli alun perin myös muutama huone majoittumiseen sekä sauna, mutta ne on purettu ja muutettu toimistotiloiksi kun metsätalous on tarvinnut enemmän tilaa.

Tutkimusasema (biologinen, metsän-, poro-, kalatalouden ja tekoaltaiden tutkimus): Tutkimuskeskuksesta on puhuttu mm. puiston neuvottelukunnassa ja alueen kunnat ovat tehneet omia ehdotuksiaan, mutta tutkimusasemaa ei ole perustettu.

Kansallispuistossa on **merkittviä reittejä päiväretkeilyyn** (polkuja ja latuja) Saariselän-Kiilopään alueella noin 100 km. Lisäksi pidemmät merkityt reitit ovat vanha Ruijanpolku jonka pituus on yht. 35 km. UK-puiston alueella Ruijanpolku on noin 15 km matkalla. Nuortin retkeilyreitti valmistui 2000-luvun alkupuolella ja sen pituus on 40 km. Reitin valmistumisen jälkeen Nuorttijoien varrelle siirrettiin Rajavartioston käytöstä poistunut Saihon kämpä. Pieni 4 hengen tupa on autiotupa.

Huolletut telttailualueet teiden vaikutuspiirin ulkopuolella polkuverkon yhteydessä: Kansallispuistossa useiden tupien pihapiireissä ja tulentekopaikoilla on merkitty telttailupaikka retkeilijöille. Teltoissa majoittuvat käyttävät tupien ja tulpakkojen palvelurakenteita.

Puistossa on yhteensä **37 tupaa ja 5 kammia**. Tuvista 5 on päivätupaa, 17 autiotupaa, 13 autio-varaustupaa, 1 varaustupaa ja 1 vuokratupa. Kammeista 1 on avoin ja 4 varauskammia.

Työmaa-asunnot ja valvojen tukikohtana toimivat tuvat: Huoltotuvista Kiilopää on rakennettu jo 1980-luvun alkupuolella, Luirojärven huoltotupa 1984, Harrijärven ja Kemihaaran valvontatuvat 1990-luvulla. Uusin huoltotupa (Suomun-Ville), joka on kylläkin lähes käyttämättä puiston tarpeisiin, rakennettiin puistoon 2000-luvun alussa, kun Suomun-Villen tila kansallispuiston pohjoisrajalla ostettiin MH:lle. Tankavaaraan on rakennettu luontokeskuksen paikoitusalue.

Ympäristöministeriö asetti 28.11.1984 UK-puiston ensimmäisen neuvottelukunnan. YM nimeää edelleen puistolle neuvottelukunnan kolmeksi vuodeksi kerralleen, nykyisen voimassaoloaika on 3.5.2010–3.5.2013. Ainoa katkos on ollut 1.1.1997–1.4.1998 jolloin ei ollut neuvottelukuntaa. Neuvottelukunta pitää rooliaan tärkeänä.

Puiston henkilökunnassa on ollut vakituisia kokoaikaisia ja osa-aikaisia. Lisäksi työntekijöitä on ollut VTT-rahoilla, erityistyöll., työmomentti- ja työllisyysvaroin niin kokoaikaisia kuin osa-aikaisia työntekijöitä. 1.3.1990 kansallispuiston henkilökunnan työpanos kohdistui UK-puiston lisäksi myös Sompion luonnonpuistoon, kun Koillis-kairan puistoalue perustettiin. Perä-Pohjolan puistoalue perustettiin 1.5.1992 jolloin tehtäväkentät laajenivat entisestään ja puistoalueella toimi seuraavilla nimikkeillä *vakituksia* työntekijöitä yhteensä 25 henkilöä: aluejohtaja 1 hlö, erikoissuunnittelija 2, suunnittelija 1, puistonhoitaja 2, toimistonhoitaja 1, puistomestari/valvoja 4, toimistovirkailija 1, huoltomies 5, opas 4, siivooja 1, opas, osa-aikainen 2, siivooja, osa-aikainen 1. Tilapäisiä ja velvoitetöylyllistettyjä on ollut vuosittain 5–10 hlöä. (ks. neuvottelukunnan pöytäkirja).

Kansallispuistolla on ollut johtaja vuodesta 1983 lähtien. Välillä puistoalueen aluejohtaja on hoitanut myös kansallispuiston johtajan tehtäviä. 1994 tuli taas puistonjohtaja-nimike käyttöön.

Puistonhoitajia on ollut 2 kpl, joista toinen (työnjohdon koordinaatio) vuodesta 1982 lukien vuoteen 1998 tai 1999 saakka. Opastuspuolella oli puistonhoitaja 1980-luvun lopulta 1990-luvun alkupuolelle saakka, jolloin nimike muuttui erikoissuunnittelijaksi, **päätoimiset valvojat 6** jo vuodesta 1980 lähtien alueella toimi Maailman Luonnon säätiön ja Sodankylän kunnan palkkaamina 2 hlöä huoltomies-valvoja-nimikkeellä, he siirtyivät kansallispuiston töihin, kun puisto perustettiin. Näitä toinen, Leevi Mäcklin siirtyi huoltomekaanikosta huoltomieheksi ja edelleen valvojaksi vuonna 1986. Vuonna 1983 valittiin 2 valvojaa (puistomestari nimike). Toinen sanoi itsensä irti 1990-luvulla, tilalle ei otettu valvojaa. Toinen siirtyi organisaatiomuutosten myötä puistoalueen töihin. **Osatoimiset valvojat 18 (poronhoidon tuntemus)** ei ollut valvoja-nimikkeellä.

Kenttähenkilökunta kyllä teki huoltotöiden ohessa myös valvontaa. 1980-luvulla oli kolme (2 sod. 1 savuk. vakituista huoltomiestä, joilla oli poronhoito-tausta, mutta kaikki sanoivat itsensä irti oltuaan töissä muutaman vuoden. **Osavuotiset oppaat 12 (biol. ja geol. tuntemus)**. Alkuaikoina oli osa-aikaisia oppaita mutta ei kylläkään biol. ja geol. tuntemusta: **vakituksia** osa-aikaisia oppaita 1986 lähtien 3 hlöä => myöhemmin muutettiin kokoaikaisiksi VTT-varoilla määräaikaisia osa-aikaisia vuodesta 1983 lähtien, vuosittain 3–4 hlöä esimerkiksi vuonna 1989 oppaan nimikkeellä (listoissa ei oltu eritelty oliko kokoaikainen vai osa-aikainen) *Sodankylä* yhteensä 14 (n. 9 htkk + 6 htkk työllisyysrahoin), 1990 yhteensä 9 (6 htkk työllisyysrahoin + 3 htkk omilla), 1991 yhteensä 32 (n. 20 htkk + 12 työllisyysrahoin) ja 1992 yhteensä 16 (n. 8 omilla + 8 htkk työllisyysrahoin). *Savukoskella* 1989 yhteensä 4 htkk omilla, 1990 Savukoski n. 16 htkk työllisyysvaroin ja 1991, n. 3 htkk + työllisyysvaroin. 6 htkk. *Inari* n. 12 htkk (tomisto/opas) omilla.

Päätoimiset huoltomiehet 4 vuodesta 1983 lähtien oli *vakituksia* huoltomiehiä Savukoski 1, Sodankylä 1, vuonna 1986 vakituksia huoltomiehiä oli 1 osa-aikainen,

1 kokoaikainen, alussa myös VTT-varoilla *määräaikaisina* kokoaikaisia 1–4 hlö, esimerkiksi 1986 vuoden lopussa VTT, erityistyöllisyys- ja työmomenttivaroin kokoaikaisina 4 huoltomiestä ja 1 virastomestari (mm. kiinteistönhuolto) **rakennusalan ja jätehuollon osaaminen** huoltomiehinä oli rakennusalan ammattilaisia (vakituisissa myös) **osatoimiset huoltomiehet 10** yksi kokoaikainen muuttui osa-aikaiseksi 1986 alussa VTT-varoilla määräaikaisina osa-aikaisina 1–6 hlöä, esimerkiksi 1989, Sodankylä: n. 44 htkk työllisyysvaroin. Savukoski: n. 9 htkk + 6 htkk työllisyysvaroin. Inari: n. 1 htkk + 14 htkk työllisyysvaroin, esimerkiksi vuonna 1990 sodankyläläisiä: n. 18 htkk + 20 htkk työllisyysvaroin. Savukoski: n. 24 htkk + 9 htkk työllisyysvaroin. Inari: n. 10 htkk esimerkiksi vuonna 1991 sodankyläläisiä: n. 9 htkk + 17 htkk työllisyysvaroin. Savukoski n. 13 htkk + 9 htkk työllisyysvaroin. Inari: n. 14 htkk + 11 htkk työllisyysvaroin esimerkiksi vuonna 1992 sodankyläläisiä: n. 22 htkk + 37 htkk työllisyysvaroin. Savukoski n. 16 htkk + 16 htkk työllisyysvaroin. Inari: n. 34 htkk omilla.

UK-puisto työllisti 1990-luvun puolivälissä:

Sodankylä, vakituiset: 1 puistonjohtaja, 3 huoltomiestä, 5 opasta joista, yksi asiakaspalvelun esimies, 1 puistomestari, 1 siivooja, 1 osa-aikainen siivooja *työllisyysvaroin ja omalla rahalla vuosittain:* useita henkilöitä huoltomiehinä, useita (2–4) henkilöitä oppaina, 1 huoltomies vakituisluontoisessa suhteessa 12 kk/vuosittain.

Savukoski, vakituiset: 3 huoltomiestä, 1 opas, 1 puistomestari, 1 osa-aikainen siivooja *työllisyysvaroin ja omalla rahalla vuosittain,* useita henkilöitä huoltomiehinä, 1 opas (n. 6 thkk)

Inari, vakituiset: 1 opastaja, 1 huoltomies, 1 puistonhoitaja; osin puistoon osin puistoalueelle työllisyysvaroin ja omalla rahalla vuosittain useita henkilöitä huoltomiehinä. Aluejohtaja, puistonhoitaja (Inari), 2 valvojaa (kotikunta Roi ja Sod.), 2 toimistohenkilöä (Sod.), suunnittelija, erikoissuunnittelijat sekä työllisyysvaroin tai omalla rahalla 1–2 toimistotyöntekijää, 1–2 siivoojaa vuosittain työskentelivät sekä puistolle että puistoalueelle, määrä riippui tehtävistä.

UK-puisto työllisti 1990-luvun lopulla:

Sodankylä, vakituiset: 1 puistonjohtaja, 3 huoltomiestä, 3 opasta, 1 toimistotyöntekijä, 1 siivooja, 1 siivooja osa-aikainen, *työllisyysvaroin ja omalla rahalla vuosittain,* muutama huoltomies, oppaita n. 1-2 opasta n. 4-10 kk, siivooja n. 4-6 kk.

Savukoski, vakituiset: 3 huoltomiestä, 1 opas, teki töitä myös puistoalueelle, 1 puistomestari *työllisyysvaroin ja omalla rahalla vuosittain,* useita henkilöitä huoltomiehinä, 1 opas (n. 6 thkk).

Inari, vakituiset: 1 huoltomies, *työllisyysvaroin ja omalla rahalla vuosittain,* huoltomiehiä.

UK-puistossa 2000-luvulla mm. työllisyysvaroin on ollut vähemmän työntekijöitä kuin aiemmin. Myös oman rahan käyttö kausityövoimaan niin asiakaspalvelussa kuin kentän töissä on hiipunut.

UK-puisto työllisti vuonna 2010 pääsääntöisesti:

Sodankylä, vakituiset: 1,5 luontovalvojaa, 1 puistomestari (työpanosta myös koko puistoalueelle), 3 opasta/asiakasneuvojaa (työpanosta myös koko puistoalueelle), 1 palvelupisteen hoitaja (työpanosta myös koko puistoalueelle), 1 suunnittelija (työpanosta myös koko puistoalueelle), 1 siivooja, jää eläkkeelle 1.1.2011, 1 siivooja osa-aikainen, *työllisyysvaroin ja omalla rahalla* n. 5 (3–6 kk) huoltomiestä työllisyysvaroin (myös nuoriso-), 1 asiakasneuvoja (4 htkk) työllisyysvaroin.

Savukoski, vakituiset: 0 luontovalvojaa, toisen puistoalueen 2 luontovalvojan työpanosta n. 1 htkk puistoon, 0 opasta, 0 puistomestari, *työllisyysvaroin ja omalla rahalla*, pari huoltomiestä nuorisotyöllisyysrahalla yht. n. 5 htkk, 1 asiakasneuvoja (n. 4 thkk) MH:n metsätalouden tukemana, työpanos vain osin UK-puistoon, 1 asiakasneuvoja työllisyysvaroin 6 htkk työ suuntautui vain osin UK-puistoon.

Inari, vakituiset: 3,5 luontovalvojaa joiden työpanoksesta suuntautuu kansallispuistoon n. vajaa puolet, *työllisyysvaroin ja omalla rahalla*, huoltomies n. 4 htkk.

Puistonjohtaja ei ole em. kunnissa kirjoilla.

Lisätarkennus helmikuu 2011: Kun aiempina vuosina puhuttiin kansallispuiston työntekijöistä, niin tarkoitettiin sitä, että henkilöt työskentelevät aika pitkälle pelkästään kansallispuistossa. Nykyisin MH:n luontopalveluissa kansallispuistot kuuluvat Luonnon virkistyskäytön prosessissa johonkin puistoalueeseen ja puistoalueen henkilökunnan työpanos suuntautuu kansallispuiston lisäksi koko puistoalueelle, ja välillä myös yli puistoalueen rajojen.

Edellisessä viestissäni unohdin kiireessä muiden prosessien työpanokset UK-puistoon. Eli nykyisin luontopalveluiden eri prosessien työntekijöiden työkenttänä on myös UK-kansallispuisto. Eri prosessien UK-kansallispuistoon tehtyjen töiden määrä vaihtelee vuosittain. Koko kansallispuiston alueella eri prosessien työpanokset ovat vuosittain yhteensä useita htkk:ia (erilaiset tutkimukset ja kartoitukset sekä valvonta => luonnonsuojeluprosessi, järjestyssääntöön, HKS:aan, valtauksiin ym. liittyvät työt => alueiden hallinta, erävalvonta sekä kalastus- ja riista-asiat => eräprosessi). Osa näistä työntekijöistä on puistokunnista, osa muualta Lapista. Minun nähdäkseni monet em. työntekijöistä ovat Inarin kuntalaisia, mutta heitä on myös ainakin Sallasta, Kemijärveltä ja Rovaniemeltä.

Jäljempänä olevassa kohdassa, missä vastasin Savukosken kunnan osalta puiston työntekijöiden määriä, niin nolla työntekijää (luontovalvoja, puistomestari, opas) tarkoittaa, ettei Koilliskairan puistoalueella (mihin UK-puisto kuuluu) ei ole vakituisia työntekijöitä Savukoskella. UK-puiston Savukosken puoleiset työt on kumminkin hoidettu pääsääntöisesti naapuripuistoalueen työntekijöiden toimesta, joista osa on Savukoskelta, osa lähikunnista.

Savukoski, vakituiset:

0 luontovalvojaa, oman puistoalueen yksi luontovalvoja (sodankyläläinen) n. 0,5 htkk, toisen puistoalueen luontovalvojen työpanosta n. 12 htkk puistoon (kolme savukoskilaisia, pari lähikunnista, savukoskilaisten työpanos suurin) 0 opasta, => 1 asiakasneuvoja (savukoskilainen) (n. 4 thkk) MH:n metsätalouden tukemana, työpanos vain osin UK-puistoon, 1 asiakasneuvoja (savukoskilainen) työllisyysvaroin 6 htkk työ suuntautui vain osin UK-puistoon 0 puistomestari, toisen puistoalueen puistomestarin (savukoskilainen) työpanos n. 0,5 htkk, sodankyläläisen puistomestarin työpanos n. 1 htkk työllisyysvaroin ja omalla rahalla, muutama huoltomies nuorisotyöllisyys- ja hankerahalla yhteensä n. 5 htkk (Savukoskelta, Sodankylästä, Sallasta).

Liite 3

Vanhojen metsien suojeleuhjelman kompensatioryhmän toteuma 2003

Vanhojen metsien suojelun kompensatioiden rahoitusohjelma 1997–2006 (VnP 27.6.1996) ja sen toteutuminen 1997–2002, milj. euroa 21.7.2003								
Hallinnonala	Momentti TA1997	Määrä- rahalaji	Toimenpide	Ohjel- ma 1997	Toteu- tus 1997	Ohjel- ma 1998	Toteu- tus 1998	
OPM	29.69.33	smr 2v	Metsätyövoiman jatko- ja täydennys- koulutus	0,05	0,06	0,05	0,10	
MMM	30.86.42	kiinteä	Yksityismetsätalouden suunnittelu ja neuvonta	0,67	0,67	0,67	0,67	
			<i>Työpaikkoja</i>		13		13	
	30.86.44	smr 3v	Metsänparannus	1,01	1,01	1,01	1,01	
			<i>Työpaikkoja</i>		65		65	
	30.99.27	smr 3v	Alue-ekologiset tutkimustarpeet	0,17	0,17	0,17	0,17	
	30.33.43	smr 3v	Maaseudun kehittäminen					
			- Luontomatkailun ja virkistyskäytön kehittäminen	0,17	0,17	0,17	0,17	
			<i>Työpaikkoja</i>		5		5	
LM	31.99.50	smr 3v	Valtionapu yksityisten teiden kunnos- sapitointiin ja parantamiseen	1,51	1,51	1,51	1,51	
			<i>Toteutunut yht.</i>		1,51		1,51	
			- Oulu		0,89		0,59	
			- Lappi		0,62		0,93	
KTM	32.55.21	smr 3v	Selvitys puun energiakäytön edistämiseksi	0,17				
	32.52.24	smr 3v	Matkailuyritystoiminnan kehittäminen	0,17	0,17	0,17	0,17	
	32.51.49	amr	Jalostusasteen nostaminen ja yritys- toiminnan monipuolistaminen	1,68	3,20	1,68	1,68	
			<i>Työpaikkoja yht.</i>		128		518	
			- P.-Pohjanmaan TE-keskus		20		180	
			- Lapin TE-keskus		23		188	
			- Kainuun TE-keskus		85		150	
			<i>Yritystuet yht. komp.kunnissa</i>				8,76	

	Ohjelma 1999	Toteutus 1999	Ohjelma 2000	Toteutus 2000	Ohjelma 2001	Toteutus 2001	Ohjelma 2002	Toteutus 2002	Ohjelma 2003	Ohjelma 2004	Ohjelma 2005	Ohjelma 2006	Yhteensä
	0,05	0,11											0,15
	0,67	0,67	0,67	0,67	0,67	0,67	0,67	0,67	0,67	0,67	0,67	0,67	6,73
		16		16		16		16					
	1,01	1,01	1,01	0,67	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	10,09
		65		65		65		65					
	0,17	0,29	0,17	0,29	0,17	0,27							0,84
	0,17	0,32	0,17	0,22	0,17	0,17							0,84
		12		10		10							
	1,51	1,51											4,54
		1,51											0,00
		0,87											0,00
		0,64											0,00
													0,17
	0,17	0,17	0,17	0,17	0,17	0,17							0,84
	1,68	1,68	1,68	1,68	1,68	1,68	1,68	1,68	1,68	3,20	0,00	0,00	13,46
		619		613		551		368					
		216		309		325		77					
		337		238		176		223					
		66		66		50		68					
		10,33		9,86		11,71		8,83					

Hallinnonala	Momentti TA1997	Määrä- rahalaji	Toimenpide	Ohjel- ma 1997	Toteu- tus 1997	Ohjel- ma 1998	Toteu- tus 1998
TM	34.06.62	amr	Metsänparannus	0,34	0,34	0,34	0,20
	34.06.02	amr	Luonnonhoitotyöt	0,34	0,34	0,34	0,25
	34.06.62, 34.06.02, 34.06.30	amr	Luontomatkailun ja virkistyskäytön kehittäminen	0,17	0,17	0,17	0,40
			<i>Toteutunut yht.</i>		0,84		0,84
			- Pohjois-Pohjanmaa		0,17		0,17
			- Kainuu		0,34		0,34
			- Lappi		0,34		0,34
			<i>Työpaikkoja keskimäärin</i>		70		60
	34.06.77	smr 3v	Luonnonsuojelualueiden rakennus- työt	0,50	0,50	0,50	0,19
			Virkistysalueiden rakennustyöt	0,39	0,39	0,39	0,81
			Virkistyskäytön tiestön peruskorjaus	0,40	0,40	0,40	0,32
			<i>Toteutunut yht.</i>	1,30	1,30		1,30
			- Pohjois-Pohjanmaa	0,19	0,22		0,22
			- Kainuu	0,51	0,59		0,59
			- Lappi	0,60	0,48		0,48
			<i>Työpaikkoja keskimäärin</i>		15		25
YM	35.30.22	smr 3v	Luonnonsuojelualueiden hoito ja kunnossapito	0,25	0,25	0,50	0,50
	35.30.74	smr 3v	Luonnonsuojelualueiden rakennus- työt	0,05	0,05	0,05	0,05
	35.01.22	smr 2v	Alue-ekologiset tutkimustarpeet	0,17	0,17	0,17	0,17
			<i>Työpaikkoja YM yht.</i>		11		18,2
YHT.			Ohjelman mukaan	8,21	9,57	8,29	8,38
			<i>Työpaikkoja luotu tai säilytetty yht.</i>		307		704
	30.86.61	smr 3v	Hyrnsalmen työpaikkamenetysten korvaustoimenpiteet	1,68	0,27		

	Ohjelma 1999	Toteutus 1999	Ohjelma 2000	Toteutus 2000	Ohjelma 2001	Toteutus 2001	Ohjelma 2002	Toteutus 2002	Ohjelma 2003	Ohjelma 2004	Ohjelma 2005	Ohjelma 2006	Yhteensä
	0,34	0,08	0,34	0,34	0,34	0,07	0,34	0,34	0,34	0,34	0,34	0,34	3,36
	0,34	0,40	0,34	0,34	0,34	0,27							1,68
	0,17	0,35	0,17	0,17	0,17	0,45							0,84
		0,84		0,84		0,84		0,34					
		0,17		0,17		0,17		0,067					
		0,34		0,34		0,34		0,135					
		0,34		0,34		0,34		0,135					
		80		90		85		40					
	0,50	0,12	0,50	0,50	0,50	0,42							2,52
	0,39	1,08	0,39	0,39	0,39	0,87							1,93
	0,40	0,10	0,40	0,40	0,40	0,00							2,02
		1,30		1,30	1,30	1,30							0,00
		0,22		0,22	0,19	0,22							0,00
		0,59		0,59	0,51	0,59							0,00
		0,48		0,48	0,60	0,48							0,00
		20		30		25							
	0,76	0,76	1,01	1,01	1,26	1,26	1,51	1,51	1,77	2,02	2,27	2,52	13,88
	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05							0,25
	0,17	0,17	0,17	0,17	0,17	0,17							0,84
		20		26		30		29					
	8,54	8,88	7,23	7,06	7,48	7,53	5,21	5,21	5,47	7,23	4,29	4,54	64,99
		832		850		782		518					

Kertomukset hallituksen toimenpiteistä luonnonsuojelupäätösten osalta 1983–2009

Ympäristöministeriön toiminta on esitelty hallituksen kertomuksissa ministeriön perustamisvuodesta 1983 lähtien. Tämän työn tarkoitusta varten on tarkasteltu suojelupäätösten toteutumisen kirjaamista hallituksen kertomusten osassa Luonnonsuojelu. Vuosien välillä on suuria eroja kirjaamistavassa.

Hallituksen kertomukset 1983 (Dnro1381/033/83): Luonnonsuojeluohjelmien toteuttamista on jatkettu hankkimalla valtion omistukseen maa- ja vesialueita. Kertomusvuonna on annettu laki ja asetus Urho Kekkosen kansallispuistosta (228 ja 229/83), laki luonnonsuojelulain muuttamisesta (401/83), laki Ounasjoen erityis-suojelusta (703/83) jne. Ympäristöministeriön asettamassa työryhmässä selvitettiin luonnonsuojelualueiden hankinnan tehostamista. Työryhmän ehdotuksen perusteella annettiin asetus luonnonsuojelualueiden hankinnasta, hoidosta ja hallinnasta (1018/83).

Hallituksen kertomukset 1984 (Dnro 6367\033\84): Kertomusvuosi oli ympäristöministeriön ensimmäinen kokonainen toimintavuosi. Luonnonsuojeluohjelmien toteuttamisen tehostamiseksi on kertomusvuonna annettu laki luonnonsuojelulain 18 §:n muuttamisesta (560/84), jolla pidennettiin väliaikaisen toimenpidekiellon enimmäispituutta puolesta vuodesta yhteen vuoteen. Samoin luonnonsuojelualueiden hankintaa, hoitoa ja hallintoa koskevan asetuksen 2 §:ään tehty muutos (992/84), jonka tarkoituksena on helpottaa maanvaihtoa keinona luonnonsuojelualueiden hankkimiseksi. Valtakunnallisesta harjijensuojeluohjelmasta valtio-neuvosto teki periaatepäätöksen. Valtioneuvosto asetti Saaristomeren kansallispuiston neuvottelukunnan sekä Urho Kekkosen kansallispuiston neuvottelukunnan.

Hallituksen kertomukset 1985 (Dnro 6489/033/85): Soiden suojelun tehostamiseksi annettiin asetus eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta soidensuojelualueiksi (801/85). Kuusamon Kitkanniemen suojelua selvittävän toimikunnan mietintö (KM 1985:53). Maisemansuojelun kehittämistoimikunnan mietintö (KM 1985:4) ja Meri- ja järviluonnon suojelua selvittäneen työryhmän mietintö (KM 1985:18). Urho Kekkosen kansallispuiston ensimmäinen opastuskeskus valmistui Sodankylän Tankavaaraan. Aloitettiin luonnonsuojelulain tarkistamistyö sekä luonnonsuojelun ja luonnon virkistyskäytön tehtäviä ja voimavaroja koskeva selvitys.

Hallituksen kertomukset 1986 (Dnro 6135/033/86): Eduskunnalle annettiin hallituksen esitys laiksi koskien suojelusta (HE 25/86 vp.) Eduskunta hyväksyi koskien-suojelulain. Soidensuojelua koskevan lain valmistelua jatkettiin.

Hallituksen kertomukset 1987 (Dnro 5961/033/87): Perustuslakivaliokunnan kysymys nro 6: Luonnonsuojeluohjelmien toteuttaminen ja toteuttamisaikataulu riippuvat olennaisesti luonnonsuojelualueiden hankintaan käytettävissä olevista määrärahoista ja muista voimavaroista. Toteuttamisaikataulua ei voida nykyisestä nopeuttaa lisäämättä samalla käytettävissä olevia voimavaroja.

Hallituksen kertomukset 1988 (Dnro 6189/033/88): Valtiolla hankittiin 7 991 ha luonnonsuojelualueita. Soidensuojelualueita koskeva laki (851/88). Lailla perustettiin 71 uutta soidensuojelualuetta, joiden pinta-ala on 324 000 ha. Lait Oulangan ja Seitsemisen kansallispuistojen laajentamisesta (HE 180-181/88 vp.)

Hallituksen kertomukset 1989 (Valtiopäivät 1990, asiakirjat B1 kertomukset 1-11): Valtiolla hankittiin yhteensä 13 013 ha luonnonsuojelualueita. Laki Tammisaaren

kansallispuistosta (3900 ha) (485/1989). Lait Oulangan ja Seitsemisen kansallispuistojen laajentamisesta (115/1989 ja 116/1989). Lakiesitykset Torronsuon ja Koloveden kansallispuistoista sekä Ystävyyden puistosta. Asetuksella perustettiin kolme luonnonsuojelualuetta valtionmaille.

Hallituksen kertomukset 1990 (Valtiopäivät 1991, asiakirjat B1 kertomukset 1–9): Luonnonsuojeluohjelmien täytäntöönpanoa jatkettiin hankkimalla valtion omistukseen maa- ja vesialueita lähes 10 000 ha. Perustettiin kaksi kansallispuistoa, Koloveden kansallispuisto (L167/1990) ja Torronsuon kansallispuisto (L169/1990). Suomen ja Neuvostoliiton rajalle perustettiin maiden luonnonsuojeluyhteistyön edistämiseksi Ystävyyden puisto (488/1990). Eduskunta hyväksyi lain yhdeksän eri luonnonsuojelualueen perustamisesta. Lakiesitykset Perämeren ja Kolin kansallispuistojen perustamisesta sekä Kyröjoen erityissuojelusta. Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen valtakunnallisesta rantojensuojeluohjelmasta. Siihen sisältyy 128 aluetta, joissa on yhteensä n. 8000 km rantaa.

Hallituksen kertomukset 1991 (Dro 11/033/91): Perustettiin Kolin (L581/1991) ja Perämeren kansallispuisto (L537/91) sekä yhdeksän muuta luonnonsuojelualuetta. Laki Kyröjoen erityissuojelusta. Erämaalaki (62/1991). Lailla perustettiin 12 erämaa-aluetta, joiden yhteispinta-ala on noin 1,5 milj. ha. Rantojen suojeluohjelman toteuttamista tehostettiin. Lääninhallitusten voimavaroja ohjelman toteuttamisessa on lisätty. Ohjelman toteuttaminen oli keskeisellä sijalla maan hankinnoissa ja korvausmäärärahojen käytössä.

Hallituksen kertomukset 1992 (Dro16/033/92): Luonnonsuojeluohjelmien täytäntöönpanoon kiinnitettiin erityistä huomiota. Perustettiin Martinselkosen luonnonsuojelualue Suomussalmelle (L 598/1992), 53 lehtojensuojelualuetta (A 503/1992) ja neljä luonnonsuojelualuetta (449/1992 ja 1357/1992). YM:n päätöksillä liitettiin yhteensä 1 752 ha vanhoihin luonnonsuojelualueisiin. Hallituksen esitykset Puurijärven ja Isosuon kansallispuiston ja Päijänteen kansallispuiston perustamisesta.

Hallituksen kertomukset 1993 (Dnro 17/033/93): Valtiolla hankittiin luonnonsuojelutarkoituksiin yhteensä 10 436 ha. Myös metsähallitus osallistui ensimmäistä kertaa YM:n perustamisen jälkeen lääninhallitusten ohella suojelualueiden hankintaan. Rantojensuojeluohjelman toteuttamiseen panostettiin (Mikkelin lääni yhteensä 3 546 ha). Yksityismaiden luonnonsuojelualueita rauhoitettiin yhteensä 1 965 ha. Perustettiin Päijänteen (L 432/93) sekä Puurijärven ja Isosuon kansallispuistot (L 431/93). Lauhavuoren kp. Laajennettiin (L945/1993). Soiden suojelua varten perustettiin Levanevan luonnonsuojelualue (L 946/1993) ja vanhojen luonnonmetsien suojelua silmällä pitäen perustettiin asetuksella (1115/1993) 92 luonnonsuojelualuetta. Asetus perustui VN 3.6.1993 tekemään periaatepäätökseen vanhojen metsien suojelusta.

Hallituksen kertomukset 1994 (Dnro 13/033/94): Luonnonsuojeluohjelmien toteuttamisessa ensi kertaa metsähallituksella oli velvollisuus käyttää omaa kiinteää omaisuuttaan luonnonsuojeluohjelmien toteuttamiseen. Metsähallitus käytti joko kiinteää omaisuuttaan tai kiinteistön myynnillä saamia tuloja n. 60 mmk:n edestä suojelualueohjelmien toteuttamiseen. Valtiolla hankittiin kaikkiaan 10 508 ha alueita luonnonsuojelutarkoituksiin. Varsinkin rantojensuojeluohjelman toteuttamiseen panostettiin. Yksityismaille perustettiin yhteensä 854 ha suojelualueita. Nuuksion kansallispuisto perustettiin (L 118/94) ja Talaskankaan luonnonsuojelualue (L 258/94). Molemmat ovat tärkeitä luonnonmetsien suojelun kannalta. Vanhojen metsien suojelua on edelleen selvitetty. Selvitys Etelä-Suomen yksityismaiden vanhojen metsien suojelusta valmistui.

Hallituksen kertomukset 1995 (Dro 9/033/95): Tekstistä puuttuvat toteutushehtaarit. Keskityttiin rantojensuojeluohjelman ja vanhojen metsien suojeluohjelman toimeenpanoon. Asetuksella perustettiin pieniä luonnonsuojelualueita Etelä-Suomeen mm. Porkkalan saariston luonnonsuojelualue (379/1995) ja Komion luonnonsuojelualue (383/1995). Laajennettiin Helvetinjärven ja Tammisaaren kansallispuistoja. Pohjois-Suomen vanhoja metsiä koskeva inventointi saatiin päätökseen.

Hallituksen kertomukset 1996 (17/033/96): Valtiolle hankittiin kaikkiaan 15 009 ha maata luonnonsuojelutarkoituksiin. Hankintojen arvo oli yhteensä 184 milj. markkaa, josta maanvaihtojen osuus oli 65 milj. mk. Yksityisiä suojelualueita perustettiin 3 424 ha. Niistä maksettiin korvauksia taloudellisen hyödyn menetyksestä n. 19 milj. mk. Valtioneuvostossa vahvistettuihin suojeluohjelmiin kuuluu vielä n. 26 000 ha yksityismaita, joiden suojelu on ratkaisematta. Niiden toteuttamiseksi talouspoliittinen ministerivaliokunta vahvisti luonnonsuojelun rahoitusohjelman vuosille 1996–2007. Rahoitusohjelman tavoitteena on varmistaa luonnonsuojeluohjelmien toimeenpanoon riittävät toteuttamisvarat siten, että valtioneuvostossa vahvistetut luonnonsuojelu-ohjelmat voitaisiin toteuttaa viimeistään vuoteen 2004 mennessä.

Kansallis- ja luonnonpuistojen kehittämisohjelmaan kuuluvalla Kananiemensuon alueelle perustettiin Valkmusan kansallispuisto (1180ha) (635/93). Valtioneuvoston eduskunnalle antamassa selonteossa vuodelta 1984 esitettiin selvitettäväksi mm. Kolin suojelualan perustamistapa ja -tarve. Kolin kansallispuisto perustettiin v. 1991 (581/91) ja sitä laajennettiin vuonna 1996 liittämällä siihen 1 490 ha alue (634/96). Alueellisten ympäristökeskusten päätöksillä perustettiin 65 luonnonsuojelualuetta (3 400 ha).

Vanhojen metsien suojelua koskeva valmistelu saatiin päätökseen. Pohjois-Suomen valtionmaiden metsien suojelua valmistellut työryhmä, Kuusamon yhteismetsän vanhojen metsien luonnonarvojen säilyttämistä valmistellut työryhmä sekä vanhojen metsien suojelun aiheuttamien taloudellisten vaikutusten kompensoimistyöryhmä jättivät mietintönsä. VN:n periaate päätös 27.6.1996, jonka mukaisesti Pohjois-Suomeen perustetaan valtion maille uusia luonnonsuojelualueita yhteensä n. 293 600 ha, josta n. 63 100 ha oli päätöshetkellä talousmetsäkäytössä. Suojelualueet Kuusamon yhteismetsän omistuksessa oleville maille 13 780 ha. Pohjois-Suomen suojelusta aiheutuvien talous- ja työllisyysvaikutusten kompensoimiseksi vahvistetaan periaatepäätöksen mukaisesti Metsähallituksen toimintaedellytyksiä sekä toteutetaan paikallisesti kohdentuvia hankkeita. Näiden kustannusvaikutus on yhteensä 386,4 milj. mk. Periaatepäätöksen mukaan päätettiin perustaa vanhojen metsien suojelualueita Etelä-Suomessa yksityisessä omistuksessa oleville alueille yhteensä 8 530ha.

Natura eteni. Komissio hyväksyi LIFE-asetuksen (Suomelle n. 30 milj mk). LIFE-luontotukea saatiin Kuusamon vanhojen metsien suojeluun (Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus), perinnebiotooppien entistämiseen Saaristomeren kansallispuistossa (MH), Yyterinniemen Natura 2000 -alueiden biodiversiteetin hallintaan (Porin kaupunki), Rahjan saariston ja maannousemiserannikon suojeluun (Keski-Pohjanmaan ympäristökeskus) sekä aapasoiden, keidassoiden ja korprien ennallistamiseen (MH).

Hallituksen kertomukset 1997 (Dnro 12/033/97): LsL:n kokonaisuudistus tuli voimaan. Laissa on säädetty mm. luonnonsuojeluohjelmien laatimisesta ja luonnonsuojelualueiden perustamisesta. Laki sisältää myös uuden luontotyyppien suojelua koskevan säännösten. Luonnonsuojeluohjelmien nopeutettuun toteuttamiseen on ryhdytty hallituksen talouspoliittisen ministerivaliokunnan kesäkuussa 1996 hyväksymän kokonaissuunnittelun mukaisesti. Ohjelmassa on n. 250 000 ha yksityismaita. Ohjelmien toteuttamiseen on varattu n. 3,3 miljardia markkaa vuoden 1996 alusta lukien. Ohjelmien tulee olla toteutettu vuonna 2004 ja niiden rahoitus jatkuu vuoteen 2007 saakka. Ehdotus EU:n luonnonsuojeludirektiivien mukaan laadittavasta, luonnon monimuotoisuutta EU:n alueella vaalivasta Natura 2000 -verkostosta tulee valtioneuvoston käsittelyyn vuoden 1998 alkupuolella. Ohjelman valmistelu on osoittautunut odotettua vaativammaksi. Valmistelun viimeistelyä varten asetettiin erityinen ministerityöryhmä.

Hallituksen kertomukset 1998 (Dnro 15/033/98): Luonnonsuojeluohjelmien toteuttamista on nopeutettu. Tarkoituksen on myös määritellä valtion tavoitteet sille, missä järjestyksessä ja millä aikataululla kesäkuussa 1996 vahvistettu rahoitusohjelma pantaisiin toimeen. Tarkoitukseen on varattu vuoteen 2007 mennessä yhteensä

n. 3,3 miljardia mk vuodessa vuoden 1996 alusta lukien. Tavoitteisiin pyritään mahdollisimman tehokkaasti ja taloudellisesti. Kullekin luonnonsuojeluohjelmien alueelle on tarkoitus määrittellä sopivin toteuttamiskeino.

EY:n neuvosto päätti vuonna 1992 antamallaan luontodirektiivillä perustaa yhtenäisen eurooppalaisen ekologisen verkoston, Natura 2000 -verkoston. Suomen liityttyä vuonna 1995 EU:n jäseneksi luontodirektiivi tuli sellaisenaan Suomea velvoittavaksi. Valtioneuvosto teki 20.8.1998 päätöksen siitä, millaisen ehdotuksen Suomi tekee Euroopan yhteisön komissiolle Suomen Natura 2000 -verkostoksi.

Hallituksen kertomukset 1999 (Valtiopäivät 2000, asiakirjat B1 kertomukset 1–10): Lakiehdotus kansallispuiston perustamiseksi Syötteen alueelle Pudasjärven, Posion ja Taivalkosken kunnissa. Luonnonsuojeluohjelmia toteutettiin ennätyksellinen määrä. Ohjelmien toteuttaminen on nopeutunut vuonna 1996 hyväksytyyn rahoitusohjelman ansiosta. Tarkoitukseen on varattu vuoteen 2007 mennessä yhteensä noin 3,3 miljardia markkaa vuoden 1996 alusta lukien. Toteuttamistyön suunnitelmallisuutta parannettiin alueellisilla toteuttamisstrategioilla, joilla täsmennettiin valtion tavoitetta suojeluun varattujen alueiden suojelulle, toteuttamiskeinoille ja aikataululle. Valtioneuvosto teki 20.8.1998 päätöksen EU:n luontodirektiivin mukaisen Natura 2000 -verkon Suomen ehdotuksen hyväksymisestä.

Hallituksen kertomukset 2000 (Valtiopäivät 2001, asiakirjat B1 kertomukset 1–12): Syötteen kansallispuisto perustettiin. Etelä-Suomen metsiensuojelun tarvetta selvittänyt asiantuntijaryhmä luovutti mietintönsä ympäristöministeriölle. Valtioneuvosto asetti toimikunnan laatimaan ehdotusta Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien suojelun tavoite-rahoitus- ja toimintaohjelmaksi. Selvitystyö on osa kansallisen metsäohjelman toimeenpanoa. Natura 2000 -verkostoa koskevasta ehdotuksesta valtaosa, pinta-alaltaan noin 4,7 milj. ha sai lainvoiman.

Hallituksen kertomukset 2001 (Valtiopäivät 2002, asiakirjat B1 kertomukset 1–12): Natura 2000 -verkostoehdotukseen vuonna 1998 uusina otetuista yksityisistä alueista on vuoden 2001 loppuun mennessä toteutettu yli kolmannes. Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lounais-Lapin alueiden metsiensuojelun toteutuskeinoja ja rahoitusta selvittävä toimikunta on työskennellyt tiiviisti tavoitteenaan saada ehdotuksensa valmiiksi määräaikaan kesäkuuhun 2002 mennessä. Luonnonsuojelualueverkon edustavuutta koskevat selvitykset valmistuivat Suomen ympäristökeskuksen, Metsäntutkimuslaitoksen ja Metsähallituksen yhteistyönä. Selvityksen perusteella kiireellisimpinä kehittämistarpeina on kirjattu erityisesti perinneympäristöjen hoidon ja suojelun tehostaminen, metsien erityisesti lehtojen suojelutilanteen parantaminen Etelä-Suomessa ja luonnonsuojelualueverkon ekologisen toimintakyvyn tehostaminen ennallistamis- ja hoitotoimin.

Ympäristöministeriön asettama työryhmä laati ehdotuksen Paavo Lipposen II hallituksen hallitusohjelmassa mainituksi työllisyyttä tukevaksi ohjelmaksi luonnon virkistyskäytön ja luontomatkojen kehittämiseksi (VILMAT). Työryhmä esitti 29 toimenpide-ehdotusta, joilla tuetaan luonnon virkistyskäytön ja luontomatkojen kysyntälähtöistä kehittämistä ja työpaikkojen kaksinkertaistumista vuoteen 2010 mennessä.

Hallituksen kertomukset 2002 (Valtiopäivät 2003, asiakirjat B1 kertomukset 1–10): Lait Repoveden ja Leivonmäen kansallispuistoista hyväksyttiin. Suomen kansallispuistoverkko täydentyi 35 puistoon. Perustetut puistot täydentävät eteläisen Suomen luonnonsuojelualueverkostoa arvokkailla metsä-suo-rantaluontokokonaisuuksilla. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston laajentamista Ylläksen alueelle ja Pyhätunturin kansallispuiston laajentamista Luoston alueelle valmisteltiin. Suomen Natura 2000 -verkoston täydentämistä valmisteltiin edelleen. Luonnonsuojeluohjelmien ja Natura 2000 -verkoston toteuttamista jatkettiin hallituksen vuonna 1996 tekemän rahoitusohjelman mukaisesti. Suojelukysymykset ratkaistiin noin 25 580 hehtaarin osalta. Valtioneuvosto päätti Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lounais-Lapin

metsien monimuotoisuuden säilyttämiseen tähtäävästä toimintaohjelmasta. Se turvaa tuntuvan lisärahoituksen luonnonsuojelualueiden hoitoon ja ennallistamiseen, luontoa koskevien inventointitietojen keräämiseen, tutkimukseen ja seurantaan sekä tiettyjen vapaaehtoisuuteen perustuvien suojelukeinojen pilottihankkeisiin. Luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailua koskeva kehittämisohjelma (VILMAT) valmisteltiin aikaisemmin valmistuneen työryhmän ehdotuksen pohjalta. Ohjelmalla on tarkoitus lisätä virkistyskäytön ja luontomatkailun edellytyksiä ja mahdollisuuksia ja tätä kautta tukea erityisesti työllisyyttä.

Hallituksen kertomukset 2003 (YM:n osuus Intra): Luonnonsuojeluohjelmia ja Natura 2000 -verkostoa toteutettiin vuonna 1996 hyväksytyin rahoitusohjelman tavoitteiden mukaisesti. Hallitusohjelman mukaan luonnonsuojelun toteuttamisen rahoitustarvetta tarkastellaan uudelleen vuonna 2005. Metsähallituslain uudistamisen johdosta tarkastelu suoritetaan jo vuonna 2004. Tätä koskevat valmistelut aloitettiin selvittämällä mm. rantojensuojelun toteuttamisen tähänastisia kustannuksia. Hallituksen esitys luonnonsuojelulain tarkistamiseksi annettiin eduskunnalle. Hallituksen esitys laiksi Pallas-Yllästunturin kansallispuistosta annettiin. Hallitusohjelman mukaisesti valmisteltiin Natura 2000 -verkostoon sisällytettävien alueiden osoittamisen loppuunsaattamista yhteistyössä EU:n komission kanssa. Komissio hyväksyi vuoden lopulla Suomessa Ylä-Lappia koskevan alpiinisen luonnonmaantieteellisen vyöhykkeen Natura 2000 -alueet. Ympäristöministeriö valmisteli esityksen valtioneuvoston päätökseksi korkeimman hallinto-oikeuden uudelleen käsiteltäväksi palauttamista Natura 2000 -verkostoon ehdotettavista alueista. Suomi järjesti boreaalisen luonnonmaantieteellisen vyöhykkeen arviointiseminaarin yhteistyössä komission kanssa. Seminaarin perusteella komissio edellytti uusia alueita Suomen ehdotukseen. Suomi sai Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen langettavan päätöksen lintudirektiivin mukaisten Natura 2000 -alueiden riittämättömyydestä. Ympäristöministeriö aloitti näiltä osin uuden valtioneuvoston päätöksen valmistelun. Ympäristöministeriö määritteli Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnittelulle valtakunnalliset prioriteetit. Etelä-Suomen metsien suojelun toimintaohjelmaa (METSO) toteutettiin valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Metsähallitus ennallisti luonnonsuojelualueita ja inventoi luonnonarvoja ohjelman ja sen tulostavoitteiden mukaisesti. Toimintaohjelma on edennyt ohjelman mukaisesti ja erityisesti metsänomistajien suhtautuminen kokeiluihin on ollut myönteinen. Luonto- ja virkistysmatkailua kehitettiin työllisyyden parantamiseksi valtioneuvoston periaatepäätöksen (VILMAT) mukaisesti. Valtion luonnonsuojelualueiden virkistys- ja matkailupalveluja parannettiin.

Hallituksen kertomukset 2004 (YM:n osuus Intra): Luonnonsuojeluohjelmien toteuttaminen eteni suunnitelmien mukaisesti. METSO-toimikunnan ehdotusten ja valtioneuvoston sen pohjalta hyväksymän toimenpideohjelman toteuttamista on jatkettu.

Natura 2000 -verkoston täydentäminen ja toteuttaminen eteni suunnitellusti. Saatiin merkittäviä korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja verkoston valmistelun lainmukaisuudesta.

Luonnonvarojen ekologisesti kestävää käyttöä edistettiin mm. turvaamalla geologisten muodostumien säilymistä alueinventointien avulla, edistämällä kansallisten kaupunkipuistojen perustamista ja toteuttamalla valtioneuvoston periaatepäätökseen luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisohjelmasta sisältyviä toimia.

Luonnonsuojelulain osauudistus saatettiin voimaan. Hyväksyttiin lait Pallas-Yllästunturin ja Pyhä-Luoston kansallispuistojen perustamisesta sekä lait Liesjärven, Helvetinjärven ja Seitsemisen kansallispuistojen laajentamisesta.

Hallituksen kertomukset 2005 (YM:n osuus Intra): Luonnonsuojeluohjelmien toteuttamiseen tarkoitettu rahoitusohjelma (1997–2007) tarkistettiin talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa. Rahoitusohjelmaa päätettiin jatkaa vuoteen 2009 asti, vaikka useimpien alueellisten ympäristökeskusten alueilla ohjelmien ja Natura 2000 -verkos-

ton toteuttaminen saadaan pääosin loppuun aikaisemman suunnitelman mukaisesti jo vuonna 2007.

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelmaa toteutettiin valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Samoin valtioneuvoston periaatepäätöstä luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisohjelmasta toteutettiin parantaen eri toimijoiden välistä yhteistyötä.

Natura 2000 -verkoston täydentäminen ja toteuttaminen eteni suunnitellusti. EU:n komissio hyväksyi boreaalisen vyöhykkeen Natura-alueet. Yli 95 % Suomen Natura 2000 -verkoston pinta-alasta on siten hyväksytty. Valtioneuvosto päätti täydentää Suomen verkostoesitystä eräillä alueilla, joilla esiintyy luontotyyppisiä ja lajeja, joiden osalta EU:n komission vuonna 2003 järjestämässä toisessa arviointiseminaarissa Suomen verkostoehdotus katsottiin vielä puutteelliseksi.

Ympäristöministeriön tuottavuusohjelmaan sisältyy luonnonsuojeluhallinnon tuottavuushanke, jota koskeva esiselvitys käynnistettiin 1.12.2005. Hankkeen tavoitteena on selkeyttää eri toimijoiden työnjakoa luonnonsuojelutehtävissä ja poistaa päällekkäisiä toimintoja.

Hallituksen kertomukset 2006 (YM:n osuus Intra): Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden suojelun toimintaohjelman toteutus on edennyt valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Vuonna 2003 aloitettu luonnonarvokaupan kokeiluhanke Satakunnassa jatkuu vielä ensi vuoden ajan. Vuonna 2004 käynnistyneet Metsäluonnon yhteistoimintaverkostojen kokeiluhankkeet neljällä alueella päättyvät vuoden 2007 lopussa ja niiden tuloksista on julkistettu arviointiraportti.

Natura 2000 -verkostoon ja kansallisiin luonnonsuojeluohjelmiin kuuluvien alueiden suojelua on toteutettu talouspoliittisen ministerivaliokunnan hyväksymän rahoitusohjelman mukaisesti. Valtioneuvosto perusti asetuksella luonnonsuojelualueet Sipoonkorven ja Kirkkonummen valtionmaille. Alueet edustavat uusmaalaista metsäluontoa parhaimmillaan ja kuuluvat Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkostoon (yhteensä n. 2 500ha). Euroopan komissio hyväksyi Suomen alpiinisen vyöhykkeen Natura 2000 -alueet vuonna 2003 ja boreaalisen vyöhykkeen alueet vuonna 2005. Myös näitä alueita täydentävät kansalliset päätökset ovat lainvoimaisia ja niitä koskevat komission päätökset ovat odotettavissa vuoden 2007 lopulla. Natura 2000 -verkoston valinta- ja hyväksymismenettely on täten saatettu käytännössä lähes valmiiksi.

Natura 2000 -alueiden hoitoa ja käyttöä on edistetty työryhmän mietinnön ehdotusten mukaisesti. Ympäristöministeriö on määrittellyt valtakunnalliset prioriteetit ja antanut niiden pohjalta alueellisten ympäristökeskusten tehtäväksi laatia alueelliset toimintaohjelmat. Ohjelmat ovat valmistuneet vuoden 2006 loppuun mennessä.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisia luontomatkailun ja luonnon virkistyskäytön (VILMAT) kehittämistoimia on toteutettu yhteistyössä eri hallinnonalojen kanssa. Selvitykset moottorikelkkojen käyttämisestä, niiden häiriöistä sekä moottorikelkkojen melupäästöistä valmistuivat. Jokamiehenoikeuksien ongelmakartoitus käynnistyi.

Valtioneuvosto teki 21.12.2006 periaatepäätöksen Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestäväen käytön strategiasta vuosiksi 2006–2016.

Hallituksen kertomukset 2007 (YM:n osuus Intra): Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta vuosille 2008–2016 valmistui työryhmän ehdotus (METSO II valmisteluryhmä). Ohjelma on jatkoa Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelmalle (METSO), jota toteutettiin vuosina 2002–2007.

Natura 2000 -verkostoon ja kansallisiin suojeluohjelmiin sisältyvien alueiden suojelua on toteutettu talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa hyväksytyt rahoitusohjelman mukaisesti. Näiden alueiden suojelun toteutus on tarkoitus saattaa loppuun parin seuraavan vuoden aikana. Ohjelmien ulkopuolisista alueista on edistetty erityisesti Sipoonkorven suojelua hankkimalla lisäalueita liitettäväksi asetuksella jo aiemmin perustettuun Sipoonkorven luonnonsuojelualueeseen.

Euroopan komissio hyväksyi Suomen boreaalisen vyöhykkeen Natura 2000 -aluiden luettelon ensimmäisen päivityksen. Natura 2000 -verkoston valinta- ja hyväksymismenettely on siten saatu käytännössä lähes valmiiksi. Kolmen alueen osalta on tarkoitus vielä tehdä asiaa koskevat päätökset.

Valtioneuvosto teki vuonna 2006 periaatepäätöksen Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävästä käytöstä strategista vuosiksi 2006–2016. Tähän liittyen asetettiin työryhmä edistämään ja seuraamaan periaatepäätöksen mukaisen strategian toteutusta. Työryhmän työn tueksi asetettiin lisäksi kaksi asiantuntijatyöryhmää, kansainvälinen asiantuntijaryhmä ja viestinnän asiantuntijaryhmä, koordinoimaan kehittämistoimia omilla vastuualueillaan.

Ympäristöministeriön päätöksellä perustettiin ensimmäinen valtakunnallinen maisema-alue Tammisaaren Skärlandetin alueelle.

Hallituksen kertomukset 2008 (YM:n osuus Intra): Eduskunnalle annettiin luontovahinkojen säätelyä koskeva luonnonsuojelulain muutos osana laajempaa, EY:n ympäristövastuudirektiivin kansallista toimeenpanoa koskevaa lainsäädäntöuudistusta. Valtionmaiden luonnonsuojelualueiden rauhoitussäännösten tarkistamista koskevan luonnonsuojelulain osauudistuksen valmistelua jatkettiin. Valtionmailla sijaitsevien, n. 1 800 suojelukohteen luonnonsuojelualueeksi perustamisen tarkempaa työohjelmaa on valmisteltu tätä tarkoitusta varten asetetussa luonnonsuojelualueiden säädösvalmistelun projektiryhmässä.

Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta vuosille 2008–2016 (METSO II). Sen tarkoitus on sekä parantaa nykyistä suojelualueverkkoa että kehittää talousmetsien luonnonhoitoa. Suojelu perustuu metsänomistajien vapaaehtoiseen haluun turvata metsiensä monimuotoisuutta. Suojelu ja metsäluonnon hoito toteutetaan sopimuksilla kohteiden ekologisten arvojen mukaan. Alueita voidaan myös ostaa valtion omistukseen suojelualueiksi. Ohjelmassa Metsähallitus laatii luonnon monimuotoisuutta painottavat metsien käytön suunnitelmat luonnonsuojelualueverkoston yhtenäisyyden ja kytkeytyneisyyden kannalta tärkeille alueille. Metsä- ja ympäristöorganisaatioiden yhteistoimintaa, metsänomistajien neuvontaa, metsäalan ammattilaisten koulutusta ja viestintää lisätään ja kehitetään. Nykyistä tietopohjaa metsien monimuotoisuudesta ja sen turvaamisen keinoista kartutetaan tutkimuksen ja seurannan avulla.

Natura 2000 -verkostoon ja kansallisiin suojeluohjelmiin sisältyvien alueiden suojelua on toteutettu talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa hyväksytyin rahoitusohjelman mukaisesti. Näiden alueiden suojelun toteutus on tarkoitus saattaa loppuun parin seuraavan vuoden aikana. Yleiseurooppalaisen Natura 2000 -verkoston valinta- ja hyväksymismenettely on saatu käytännössä lähes valmiiksi. Lisäksi on selvitetty verkoston täydentämistarvetta Suomen talousvyöhykkeellä ja muilla avomerialueilla. Natura 2000 -alueiden hoitoa ja käyttöä on edistetty erityisesti valtionmaiden osalta. Euroopan komissiolle toimitettiin sekä lintu- että luontodirektiivin edellyttämät raportit ko. direktiivien säännösten soveltamisesta.

Suomen luontotyyppien uhanalaisuudesta valmistui ensimmäinen koko maan kattava selvitys. Selvitys liittyy YK:n biologista monimuotoisuutta koskevan yleis-sopimuksen toimeenpanoon. Kansallisten kaupunkipuistojen verkostoa laajennettiin perustamalla Hangon kansallinen kaupunkipuisto. Jokamiehenoikeuksia koskevan ns. ammattilaisen käsikirjan on tarkoitus valmistua vuoden 2009 aikana.

Hallituksen kertomukset 2009 (YM:n osuus Intra): Eduskunnalle annettiin valtionmaiden luonnonsuojelualueiden rauhoitussäännösten tarkistamista koskeva luonnonsuojelulain osauudistus. Valtionmailla sijaitsevien, n. 1 800 suojelukohteen luonnonsuojelualueeksi perustamisen työohjelman valmistelua on jatkettu luonnonsuojelualueiden säädösvalmistelun projektiryhmässä. Luonnonsuojelulainsäädännön toimivuuden kokonaisarviointi on käynnistynyt ulkopuolisen konsultin toimesta.

Valtioneuvoston 27.3.2008 tekemää periaatepäätöstä Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta vuosille 2008–2016 toimeenpantiin. Ohjelman tarkoituksena on sekä parantaa nykyistä suojelualueverkkoa että kehittää talousmetsien luonnonhoitoa. Maanomistajien tekemien tarjousten pohjalta valtiolle hankittiin suojelutarkoituksiin 1 368ha METSO-alueita ja yksityisiä luonnonsuojelualueita perustettiin ohjelman puitteissa 838ha. Metsähallituksen luontopalvelut on laatinut yhteistyössä metsätalouden kanssa luonnonvarasuunnittelun yhteydessä ehdotukset metsien monimuotoisuudelle merkittävien suojelualueiden laajentamisesta valtionmailla 10 000 ha. Vanhojen suojeluohjelmien mukaisia päätöksiä on toteuttamatta yksityismaiden osalta 18 000 ha.

Natura 2000 -verkostoon ja kansallisiin suojeluohjelmiin sisältyvien alueiden suojelua on toteutettu talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa hyväksytyyn rahoitusohjelman mukaisesti. Näiden alueiden suojelun toteutus on tarkoitus saattaa loppuun parin seuraavan vuoden aikana. Yleiseurooppalaisen Natura 2000 -verkoston valinta- ja hyväksymismenettely on saatu käytännössä lähes valmiiksi. Verkoston täydentäminen Suomen talousvyöhykkeellä ja muilla avomerialueilla viiden alueen osalta oli lausuntokierroksella.

Suomen luontotyyppejen uhanalaisuudesta valmistuneen ensimmäisen koko maan kattavan selvityksen pohjalta valmisteltiin käytännön toimiin tähtäävää toimintaohjelmaa. Arvioinnissa yli puolet Suomen luontotyypeistä arvioitiin uhanalaisiksi. Erityisesti Etelä-Suomessa monien luontotyyppiryhmien kuten metsien, soiden ja perinneympäristöjen suojelu, hoito ja ennallistaminen ovat tärkeitä tehtäviä tulevina vuosina. Uhanalaisten lajien neljännen uhanalaisuustarkastelun valmistelua jatkettiin laajana asiantuntijatyönä siten, että se voidaan julkaista vuoden 2010 lopulla.

Ympäristöministeriön päätöksellä perustettiin valtakunnallinen luonnonsuojelulain mukainen maisemanhoitoalue Kauhajoen Hyypänjokilaaksoon. Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun edellytyksiä parannettiin valtioneuvoston periaatepäätöksen (VILMAT) mukaisesti tukemalla kuntien virkistysaluehankkeita 250 000 eurolla.

